

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEŞK SİLSİLESİNİN BESTEKÂRLARDA MAKÂM-
TERKÎP SEYRİ KULLANIMLARINA ETKİSİ
(HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE EFENDİ ÖRNEĞİ)

Tolga SARAÇOĞLU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Emrah HATİPOĞLU

YÜKSEK LİSANS
TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI

EYLÜL-2021

**MEŞK SİLSİLESİNİN BESTEKÂRLARDA MAKÂM-TERKÎP SEYRİ
KULLANIMLARINA ETKİSİ (HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE
EFENDİ ÖRNEĞİ)**

Tolga SARAÇOĞLU

**YÜKSEK LİSANSTEZİ
TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tolga SARAÇOĞLU

MEŞK SİLSİLESİNİN BESTEKÂRLARDA MAKÂM-TERKÎP SEYRİ
KULLANIMLARINA ETKİSİ (HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE EFENDİ

ÖRNEĞİ)

(Yüksek Lisans Tezi)

Tolga SARAÇOĞLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2021

ÖZET

Meşk, makâm müziğinin repertuvar, tavır ve üslup aktarımında önemli bir eğitim-öğretim yöntemidir. Her hoca zihninde taşıdığı bilgiyi uygun gördüğü sırayla talebesine aktarır. Çalışmada, bu aktarım sonucu yetişen talebenin hangi seviyede hocasına benzer bir üslûb geliştirdiğini tespit etmek amacıyla araştırmaya dahil olan bestecilerin aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserler seçilip seyir analizleri yapılmıştır. İncelenen eserler, dönemin nazarî kaynaklarıyla da kıyaslanarak seyir analizleri yapılmıştır. Teori ve icra sahasının benzer ve farklı yönleri tespit edilmiştir. Şevkî Bey'in dinî formda sözlü eseri bulunmadığı için çalışma din dışı formlarda sözlü eserlerden oluşmaktadır. Şevki Bey ve Hacı Ârif Bey özelinde Uşşâk makâmında besteledikleri eserlerin sayıca çokluğu sebebiyle aynı seyir özelliğine sahip olanlar çalışmaya alınmamıştır. Yapılan analizler sonucunda makâm/terkip kullanımlarında benzer ve farklı yönler tespit edilmiştir. Kimi zaman bir besteci dikkat çeken bir farkla silsileden ayrılırken kimi zaman hepsi ortak bir çizgide eser ortaya koymuşlardır. Hüzzam terkîbinde bestelenen eserlerde seyir anlayışı bakımından meşkin bağlayıcılığı tespit edilmiş ancak Uşşâk makamında bestelenen eserlerde seyir anlayışlarında meşk silsilesi birbirinden ayrılmıştır. Dönemin nazarî kaynaklarının eserler ile kıyaslanması sonucu tarifler ile eserler arasında çok yönlü benzerlik ve farklılıklar elde edilmiştir. Uşşâk eserler Tedkîk ü Tahkîk ile seyre başlangıç yönünden kısmen uygunluk gösterirken Haşim Bey Edvârı ve Mûsikî Istılâhatı ile benzer kullanıma sahiptir.

Bilim Kodu : 40105

Anahtar Kelimeler : Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâî Dede, Hacı Ârif Bey, Şevki Bey, Türk Mûsikîsî, Nazariyât, Perde, Usûl, Makâm.

Sayfa Adedi : 156

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Emrah HATİPOĞLU

THE EFFECT OF MEŞK SEQUENCE ON COMPOSERS' USE OF MAKAM
COMPOSITION COURSE (HAMMÂMÎZÂDE ISMAIL DEDE EFENDI

EXAMPLE)

(Master Thesis)

Tolga SARACOGLU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

September 2021

ABSTRACT

Meşk is an important educational method used in the repertoire, manner, and style of the makam probability. Each teacher transmits his/her knowledge to the students in a sequence that he/she considers appropriate. In the study, in order to determine at what level the student who grew up with this transmission developed a style similar to his/her teacher, the works composed by the composers included in the research in the same makam or composition were selected and their course analyses were conducted. Similar and different aspects of the theory and practice were identified. Since Şevki Bey does not have any vocal forms in religious form, the study consists of vocal forms in non-religious forms. Due to the large number of forms composed by Şevki Bey and Hacı Ârif Bey in Uşşâk makam, those with the same flow characteristics were not included in the study. As a result of the analyses, similar and different aspects were determined in the use of makam/composition. Sometimes a composer left the line with a striking difference, sometimes they all produced works in a common line. In the works composed in Hüzam composition, binding of meşk has been determined in terms of the understanding of the flow, but in the works composed in the Uşşâk makam, the meşk chain was separated from each other in the understanding of the flow. As a result of comparing the theoretical sources of the period with the works, many similarities and differences between the descriptions and the works were obtained. While Uşşâk compositions are partially compatible with Tedkîk ü Tahkîk in terms of starting the flow, they have similar usage with Haşim Bey Edvârı and Mûsîkî İstîlâtı.

Science Code : 40105

Key Words : Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâî Dede, Hacı Ârif Bey, Şevki Bey, Theory, Turkish Music, Pitch, Usûl Maqam

Page Number : 156

Supervisor : Doç. Dr. Emrah HATIPOĞLU

TEŐEKKÖR

Bu çalıŐmayı vatan uğruna can veren aziz Őehitlerimize ve kahraman gazilerimize ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Bestekârların Hayatı	3
1.1.1. Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi'nin Hayatı	3
1.1.2. Zekâî Dede'nin Hayatı	4
1.1.3. Hacı Ârif Bey'in Hayatı	4
1.1.4. Şevkî Bey'in Hayatı	5
1.2. İlgili Araştırmalar	5
1.3. Araştırmanın İçeriği	6
1.3.1. Problem durumu	7
1.3.2. Alt problemler	7
1.3.3. Amaç	7
1.3.4. Önem	7
1.4. Yöntem	8
1.4.1. Araştırmanın modeli	8
1.4.2. Evren ve Örneklem	9
1.4.3. Veri toplama teknikleri	13
1.4.4. Verilerin analizi ve yorumlanması	13

2. HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE EFENDİ-ZEKÂÎ DEDE-HACI ÂRİF BEY VE ŞEVKÎ BEY'İN ESERLERİNİN SEYİR ANALİZİ	15
2.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Hüzâm Eserlerinin Seyir Analizi	15
2.1.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzâm Eserlerinde Seyir Analizi	15
2.1.2. Zekâî Dede'nin Hüzâm Eserlerinde Seyir Analizi.....	24
2.1.3. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Eserlerinde Seyir Analizi.....	33
2.1.4. Şevkî Bey'in Hüzâm Eserlerinde Seyir Analizi.....	45
2.1.5. Hüzâm Terkîbi ile İlgili Tarifler	47
2.1.6. Hammâmîzâde Dede Efendi'nin Hüzâm Eserlerindeki Seyir Özellikleri	48
2.1.7. Zekâî Dede'nin Hüzâm Eserlerindeki Seyir Özellikleri	48
2.1.8. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Eserlerindeki Seyir Özellikleri	48
2.1.9. Şevkî Bey'in Hüzâm Eserlerindeki Seyir Özellikleri	49
2.2. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Uşşâk Eserlerinin Seyir Analizi	49
2.2.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi	49
2.2.2. Zekâî Dede'nin Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi	55
2.2.3. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi	59
2.2.4. Şevkî Bey'in Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi	66
2.2.5. Uşşâk Makâmı ile İlgili Tarifler	76
2.2.6. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri	77
2.2.7. Zekâî Dede'nin Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri.....	77
2.2.8. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri.....	77
2.2.9. Şevkî Bey'in Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri.....	78

2.3. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Sûznâk Eserlerinin Seyir Analizi	78
2.3.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi	78
2.3.2. Zekâî Dede'nin Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi	84
2.3.3. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi	92
2.3.4. Şevkî Bey'in Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi	105
2.3.5. Sûznâk Terkîbiyle İlgili Tarifler	107
2.3.6. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri	107
2.3.7. Zekâî Dede'nin Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri.....	108
2.3.8. Hacı Ârif Bey'in Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri.....	108
2.3.9. Şevkî Bey'in Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri.....	108
2.4. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Sabâ Eserlerinin Seyir Analizi	109
2.4.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi	109
2.4.2. Zekâî Dede'nin Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi	112
2.4.3. Hacı Ârif Bey'in Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi	115
2.4.4. Şevkî Bey'in Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi	119
2.4.5. Sabâ Makâmı ile İlgili Tarifler	121
2.4.6. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri.....	121
2.4.7. Zekâî Dede'nin Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri.....	122
2.4.8. Hacı Ârif Bey'in Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri.....	122
2.4.9. Şevki Bey'in Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri.....	122
2.5. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerinin Seyir Analizi	123

2.5.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi	123
2.5.2. Zekâi Dede'nin Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi	124
2.5.3. Hacı Ârif Bey'in Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi	126
2.5.4. Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi	127
2.5.5. Müsteâr Makâmı ile İlgili Tarifler	128
2.5.6. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri	129
2.5.7. Zekâi Dede'nin Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri	129
2.5.8. Hacı Ârif Bey'in Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri	129
2.5.9. Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri	129
3. BULGULAR VE YORUMLAR	131
3.1. I Alt Probleme Dair Bulgular ve Yorumlar	131
3.1.1. Hüzûm Eserlerin Karşılaştırılması	131
3.1.2. Uşşâk Eserlerin Karşılaştırılması	132
3.1.3. Sûznâk Eserlerin Karşılaştırılması	133
3.1.4. Sabâ Eserlerin Karşılaştırılması	134
3.1.5. Müsteâr Eserlerin Karşılaştırılması	134
3.2. II. Alt Probleme Dair Bulgular ve Yorumlar	136
3.2.1. Hüzûm Eserlerin 'Teddîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması	136
3.2.2. Uşşâk Eserlerin 'Teddîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması	137
3.2.3. Sûznâk Eserlerin 'Teddîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması	137
3.2.4. Sabâ Eserlerin 'Teddîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması	137
3.2.5. Müsteâr Eserlerin 'Teddîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması	137
3.2.6. Hüzûm Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması	137
3.2.7. Uşşâk Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması	138

3.2.8. Sûznâk Eserlerin ‘Hâşim Bey Edvârı’ ile Karşılaştırılması.....	138
3.2.9. Sabâ Eserlerin ‘Hâşim Bey Edvârı’ ile Karşılaştırılması.....	138
3.2.10. Müsteâr Eserlerin ‘Hâşim Bey Edvârı’ ile Karşılaştırılması	138
3.2.11. Hüzzâm Eserlerin ‘Mûsîkî Istılâhatı’ ile Karşılaştırılması	139
3.2.12. Uşşâk Eserlerin ‘Mûsîkî Istılâhatı’ ile Karşılaştırılması.....	139
3.2.13. Sûznâk Eserlerin ‘Mûsîkî Istılâhatı’ ile Karşılaştırılması.....	139
3.2.14. Sabâ Eserlerin ‘Mûsîkî Istılâhatı’ ile Karşılaştırılması.....	139
3.2.15. Müsteâr Eserlerin ‘Mûsîkî Istılâhatı’ ile Karşılaştırılması	140
3.2.16. Hüzzâm Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması	140
3.2.17. Uşşâk Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması.....	140
3.2.18. Sûznâk Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması.....	140
3.2.19. Sabâ Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması.....	141
3.2.20. Müsteâr Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması	141
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	143
4.1. I Alt Probleme Dair Sonuçlar	143
4.2. II. Alt Probleme Dair Sonuçlar.....	144
4.2.1. Hüzzâm Terkîbi ile İlgili Sonuçlar	144
4.2.2. Uşşâk Makâmı ile İlgili Sonuçlar	146
4.2.3. Sûznâk Terkîbi ile İlgili Sonuçlar	147
4.2.4. Sabâ Makâmı ile İlgili Sonuçlar	148
4.2.5. Müsteâr Terkîbi ile İlgili Sonuçlar.....	149
KAYNAKLAR	153
ÖZGEÇMİŞ	155

TABLULAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin bestelediği eserlerin listesi	10
Tablo 1.2. Zekâi Dede'nin bestelediği eserlerin listesi	10
Tablo 1.3. Hacı Ârif Bey'in bestelediği eserlerin listesi	11
Tablo 1.4. Şevki Bey'in bestelediği eserlerin listesi	12
Tablo 3.1. Hüz zam Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâmlar ve geçkiler	132
Tablo 3.2. Uşşâk Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâmlar ve geçkiler	133
Tablo 3.3. Sûznâk Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâm ve geçkiler	133
Tablo 3.4. Sabâ Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen geçkiler	134
Tablo 3.5. Müsteâr Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâm ve geçkiler	136
Tablo 4.1. Hüz zam eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması	145
Tablo 4.2. Uşşâk eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması	146
Tablo 4.3. Sûznâk eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması	147
Tablo 4.4. Sabâ eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması	148
Tablo 4.6. Müsteâr eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması	149

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine	15
Şekil 2.2. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine - 2	16
Şekil 2.3. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine – 3	16
Şekil 2.4. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Hâlimi bir kere takrîr eylesem sultânıma.....	17
Şekil 2.5. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Hâlimi bir kere takrîr eylesem sultanıma – 2.....	18
Şekil 2.6. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül.....	18
Şekil 2.7. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül – 2.....	19
Şekil 2.8. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül – 3.....	20
Şekil 2.9. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Derdimin dermânı sensin ey peri.....	21
Şekil 2.10. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Derdimin dermânı sensin ey peri – 2.....	22
Şekil 2.11. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Ey gül-i bağı edâ	23
Şekil 2.12. Zekâi Dede'nin Hüz zam Bestesi-Var iken sende âyîne gibi sîne-i sâf.....	24
Şekil 2.13. Zekâi Dede'nin Hüz zam Bestesi-Var iken sende âyîne gibi sîne-i sâf - 2.....	25
Şekil 2.14. Zekâi Dede'nin Hüz zam Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayacak.....	25
Şekil 2.15. Zekâi Dede'nin Hüz zam Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayacak – 2.....	25

Şekil	Sayfa
Şekil 2.16. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak – 3.....	26
Şekil 2.17. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak – 4.....	26
Şekil 2.18. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Âh eyle gönül.....	27
Şekil 2.19. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Âh eyle gönül – 2.....	27
Şekil 2.20. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim	28
Şekil 2.21. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim – 2	29
Şekil 2.22. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim – 3	29
Şekil 2.23. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim – 4	30
Şekil 2.24. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Açıldı verdi nevbahâr	31
Şekil 2.25. Zekâi Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Açıldı verdi nevbahâr – 2	32
Şekil 2.26. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tâzelendi tâb-ı âlem	33
Şekil 2.27. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tâzelendi tâb-ı âlem – 2	33
Şekil 2.28. Hacı Arif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Güzel gün görmedi âvâre gönlüm	34
Şekil 2.29. Hacı Arif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Güzel gün görmedi âvâre gönlüm – 2.....	34
Şekil 2.30. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-İftirâkın urdu zahm-ı bu dil-i sad-pâreye	35
Şekil 2.31. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-İftirâkın urdu zahm-ı bu dil-i sad-pâreye – 2.....	35
Şekil 2.32. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bahar oldu sular akar çayıra	36
Şekil 2.33. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bahar oldu sular akar çayıra – 2..	36
Şekil 2.34. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Hâl-i dil-i zarımı duysa cihân	37
Şekil 2.35. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Hâl-i dil-i zarımı duysa cihân – 2	37

Şekil	Sayfa
Şekil 2.36. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Meftûn olalı sen şehi hûbân-ı cihâna	38
Şekil 2.37. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Meftûn olalı sen şehi hûbân-ı cihana -2.....	38
Şekil 2.38. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tal'at eyler mi diye meh sûy-i kağıthânedan	39
Şekil 2.39. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tal'at eyler mi diye meh sûy-i kağıthânedan – 2	39
Şekil 2.40. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi	40
Şekil 2.41. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 2	40
Şekil 2.42. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 3	41
Şekil 2.43. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 4	42
Şekil 2.44. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 5	43
Şekil 2.45. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir.....	43
Şekil 2.46. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir – 2	44
Şekil 2.47. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir – 3	44
Şekil 2.48. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Küşâde tâli'im hem bahtım uysun	45
Şekil 2.49. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Küşâde tâli'im hem bahtım uysun – 2	45
Şekil 2.50. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî	46
Şekil 2.51. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî – 2	46
Şekil 2.52. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî – 3	47
Şekil 2.53. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde	49

Şekil	Sayfa
Şekil 2.54. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde-2	50
Şekil 2.55. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde - 3	51
Şekil 2.56. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Pür ateşim açtırma sakın ağzımı zinhar	52
Şekil 2.57. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Pür ateşim açtırma sakın ağzımı zinhar - 2	52
Şekil 2.58. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler.....	53
Şekil 2.59. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler – 2.....	53
Şekil 2.60. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler - 3	54
Şekil 2.61. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Peymani dilberâne inanmam kefil ile	55
Şekil 2.62. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Peymani dilberâne inanmam kefil ile - 2	55
Şekil 2.63. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer.....	56
Şekil 2.64. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer – 2.....	56
Şekil 2.65. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer - 3	57
Şekil 2.66. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasın	57
Şekil 2.67. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasın – 2	58
Şekil 2.68. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasın – 3	58
Şekil 2.69. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel	59
Şekil 2.70. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel – 2	59
Şekil 2.71. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel - 3	59

Şekil	Sayfa
Şekil 2.72. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyansa hâbe varsa dîde-i bî-dârimiz	60
Şekil 2.73. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyansa hâbe varsa dîde-i bî-dârimiz – 2	60
Şekil 2.74. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyansa hâbe varsa dîde-i bî-dârimiz – 3	60
Şekil 2.75. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânedede	61
Şekil 2.76. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânedede – 2	61
Şekil 2.77. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânedede – 3	62
Şekil 2.78. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir	62
Şekil 2.79. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir – 2	63
Şekil 2.80. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir – 3	63
Şekil 2.81. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir – 4	64
Şekil 2.82. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş	64
Şekil 2.83. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 2	65
Şekil 2.84. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş – 3	65
Şekil 2.85. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 4	65
Şekil 2.86. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 5	66
Şekil 2.87. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Kucağımda büyütürken nâgâh	66
Şekil 2.88. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Kucağımda büyütürken nâgâh – 2	67
Şekil 2.89. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gâh ümidi vuslat eylersin gönül	67

Şekil	Sayfa
Şekil 2.90. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gâh ümidi vuslat eylersin gönül -2	68
Şekil 2.91. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun	68
Şekil 2.92. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun – 2	68
Şekil 2.93. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun – 3	69
Şekil 2.94. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Hevâ-yı aşk eser serde.....	69
Şekil 2.95. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Hevâ-yı aşk eser serde - 2	70
Şekil 2.96. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım ..	70
Şekil 2.97. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım - 2	70
Şekil 2.98. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım - 3.....	71
Şekil 2.99. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Perde çektin ah a kâfir matla-yı âmâlîme	71
Şekil 2.100. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Perde çektin ah a kâfir matla-yı âmâlîme - 2.....	72
Şekil 2.101. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline.....	72
Şekil 2.102. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline - 2.....	73
Şekil 2.103. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline - 3.....	73
Şekil 2.104. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet.....	74
Şekil 2.105. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet - 2	74
Şekil 2.106. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet - 3	74
Şekil 2.107. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş.....	75
Şekil 2.108. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş – 2	75

Şekil	Sayfa
Şekil 2.109. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş – 3	76
Şekil 2.110. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müştâk-1 cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ	78
Şekil 2.111. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müştâk-1 cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ – 2	79
Şekil 2.112. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müştâk-1 cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ – 3	79
Şekil 2.113. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin.....	80
Şekil 2.114. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin – 2.....	80
Şekil 2.115. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin – 3.....	81
Şekil 2.116. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fırâk-1 aşkın ile sûzinâkinem	82
Şekil 2.117. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fırâk-1 aşkın ile sûzinâkinem – 2	82
Şekil 2.118. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fırâk-1 aşkın ile sûzinâkinem – 3	83
Şekil 2.119. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fırâk-1 aşkın ile sûzinâkinem - 4.....	83
Şekil 2.120. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Sûznâk Yürük Semâî.....	84
Şekil 2.121. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Sûznâk Yürük Semâî – 2.....	84
Şekil 2.122. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Vakf-1 râh-1 aşkın etmişken ütün cân ü teni	85
Şekil 2.123. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Vakf-1 râh-1 aşkın etmişken ütün cân ü teni – 2	85
Şekil 2.124. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Ey vatan evlâdı	86
Şekil 2.125. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Ey vatan evlâdı – 2.....	86
Şekil 2.126. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Neyledi gör bana o mâh-1 mehi	87

Şekil	Sayfa
Şekil 2.127. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Neyledi gör bana o mâh-ı mehi – 2.....	88
Şekil 2.128. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Dem a dem eyleriz tahsîl-i ilme	89
Şekil 2.129. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân	90
Şekil 2.130. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân -2	90
Şekil 2.131. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân – 3	91
Şekil 2.132. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Sûz(i)nâk etme beni.....	92
Şekil 2.133. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Sûz(i)nâk etme beni - 2	92
Şekil 2.134. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Cevretme bana böyle.....	93
Şekil 2.135. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Eski hâli hiç göremem.....	93
Şekil 2.136. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Edemem kimseye hâlim hikâyet .	94
Şekil 2.137. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Edemem kimseye hâlim hikâyet – 2.....	94
Şekil 2.138. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yandım oı güzel gözlere	95
Şekil 2.139. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yandım oı güzel gözlere – 2	95
Şekil 2.140. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Gözümden gitmiyor bir dem hâyâlin.....	96
Şekil 2.141. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Gözümden gitmiyor bir dem hâyâlin – 2	96
Şekil 2.142. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Uslanmadı hâlâ, emeli bitmedi gönül.....	97
Şekil 2.143. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Uslanmadı hâlâ, emeli bitmedi gönül – 2.....	97
Şekil 2.144. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Bir dil ki esîr-i gâm olur.....	98
Şekil 2.145. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Bir dil ki esîr-i gâm olur – 2.....	98
Şekil 2.146. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikârdır gönül	99

Şekil	Sayfa
Şekil 2.147. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikâridir gönül – 2	99
Şekil 2.148. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Hüsn âlemini tuttu senin şöhret ü şânın	100
Şekil 2.149. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Hüsn âlemini tuttu senin şöhret ü şânın – 2	100
Şekil 2.150. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Meclis bezendi sun bâde sâkî.....	101
Şekil 2.151. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Meclis bezendi sun bâde sâkî – 2	101
Şekil 2.152. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın.....	102
Şekil 2.153. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın -2	102
Şekil 2.154. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın – 3.....	102
Şekil 2.155. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın – 4.....	103
Şekil 2.156. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın – 5.....	103
Şekil 2.157. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yine mürğ-i seher âvâzelendi.....	104
Şekil 2.158. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yine mürğ-i seher âvâzelendi – 2	104
Şekil 2.159. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Câm-ı aşkın içtim, oldum derdinâk ...	105
Şekil 2.160. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Câm-ı aşkın içtim, oldum derdinâk – 2.....	105
Şekil 2.161. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni	106
Şekil 2.162. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni – 2..	106
Şekil 2.163. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni – 3..	106
Şekil 2.164. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım	109
Şekil 2.165. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım – 2	109

Şekil	Sayfa
Şekil 2.166. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Gûş eyle gel bûlbûlleri	110
Şekil 2.167. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Gûş eyle gel bûlbûlleri -2	111
Şekil 2.168. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Dağıtma ey sabâ geysuyi yâri.....	112
Şekil 2.169. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan	113
Şekil 2.170. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan – 2	113
Şekil 2.171. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan – 3	114
Şekil 2.172. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan – 4	114
Şekil 2.173. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Cihân gözümde yok.....	115
Şekil 2.174. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Cihân gözümde yok – 2.....	116
Şekil 2.175. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Söyle sen kastın nedir âyâ bana	116
Şekil 2.176. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Nigâh-1 mestine canlar dayanmaz ...	116
Şekil 2.177. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Nigâh-1 mestine canlar dayanmaz – 2.....	117
Şekil 2.178. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Dilberân ahdı vefâyı unuturlar	117
Şekil 2.179. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Haberin var mı sabâ, kâkül-i cânânımdan	118
Şekil 2.180. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Haberin var mı sabâ, kâkül-i cânânımdan – 2	118
Şekil 2.181. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Mey içerken düştü aks'in camına	119
Şekil 2.182. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Mey içerken düştü aks'in camına – 2	119
Şekil 2.183. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar .	120
Şekil 2.184. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar – 2.....	120
Şekil 2.185. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Bestesi-Gönlümü bend etti ol mâh.....	123

Şekil	Sayfa
Şekil 2.186. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Bestesi-Gönlümü bend etti ol mâh – 2.....	123
Şekil 2.187. Zekâi Dede'nin Müsteâr Bestesi-Ağlarım ağladığım yere nümâyân olmaz.....	124
Şekil 2.188. Zekâi Dede'nin Müsteâr Bestesi-Ağlarım ağladığım yere nümâyân olmaz – 2.....	125
Şekil 2.189. Hacı Arif Bey'in Müsteâr Bestesi-Güzel görsem yanar sabr-ü kararım	126
Şekil 2.190. Hacı Arif Bey'in Müsteâr Bestesi-Güzel görsem yanar sabr-ü kararım – 2	126
Şekil 2.191. Şevki Bey'in Müsteâr Bestesi-Söyle ey dil bais-i şâdim nedir.....	127
Şekil 2.192. Şevki Bey'in Müsteâr Bestesi-Söyle ey dil bais-i şâdim nedir – 2...	127

1. GİRİŞ

Meşk kavramı geleneksel sanatlarımızda ve kültürümüzde sıklıkla kullanılan bir ifadedir. Üç alanda karşımıza çıkan meşk; hat ve tezhip sanatlarında, mevlevî kültüründe ve mûsikî eğitiminde kullanılmaktadır. Hat sanatında meşk, talebenin hocasından aldığı yazıyı karşısına koyarak aynısını kopya edencesine yazıp tekrar etmesiyle ilerler, yeni bir yazı meşki verilene dek üzerinde çalışmasını ifade eder. Bu süreçte hocası tarafından düzeltmeler verilir, yazının istenilen seviyeye ulaşması sağlanır. Mevlevî kültüründe semâzenlerin çalışmalarına semâ meşki denmektedir. Semâ Dede'sinin kontrolünde yapılan çalışmayla, meşkle yeni semâzenler yetiştirilir. Mûsikî de ise karşımıza hoca ve öğrencinin ezbere dayalı, genelde birebir yaptığı çalışma olarak çıkmaktadır. İçerik bakımından repertuvar, makâm, usûl gibi hususların aktarımı yapılmaktadır. “Kısaca meşk, talebe ile hocanın diz dize oturduğu, talebenin tüm dikkatiyle hocayı takip ettiği bir eğitim biçimidir. Öğrenci önce duyduklarını ve gördüklerini idrak edecek, sindirecek ardından harfiyen hocasını tekrarlayacaktır” (Behar, 1992, s. 31).

Bu sistemde nota gibi yazılı kaynak kullanılmadan anlayışlar ve bilgiler büyük bir çoğunlukla “ezber etme” suretiyle aktarılmaktadır. Talebe ilk olarak eserleri geleneğe bağlı çizgide öğrenip, bir sonraki kuşağa aktarımı sağlar. “Osmanlı imparatorluğu yazılı kaynaklarında on yedinci yüzyıl başından itibaren meşk sisteminden söz edilmektedir. 1635 yılında sarayda mûsikî eğitimine başlayan Evliyâ Çelebi, kendi sanat hayatından bahsederken, kurumsallaşmış bir sistemden, yani meşkten bahsetmektedir” (Behar, 1998, s. 25).

Meşk eğitim sistemi icra sahasında da ön plandadır. Sazendelerin yetişmesinde bu yöntem kullanılır. Günümüze kadar ulaşan icra sahasındaki meşk biraz farklı hale gelse bile önemini korumuştur. Günümüzde nota kullanımı ezber unsurunu ortadan kaldırmış, hafıza gücünü azaltmıştır.

Meşkin, geleneğin devamı hususundaki önemine dair bir ifade Cem Behar'a aittir: “Geleneksel müziğimizin tarihsel süreçte dünü ve bugünü, beraberinde ilerleyişi ve aktarımı meşk kavramının incelenmesi ile anlaşılacaktır. Klasik repertuarımızın aktarımından, icracıların üslubuna varıncaya kadar çok kapsamlı bir eğitim şeklidir meşk yöntemi” (Behar, 1992, s. 6). Klasik Türk mûsikîsi içinde talebelerine meşk sistemiyle bilgi aktaran hocaların her biri tek bir kaynaktan beslenmemişler, farklı

hocalardan yetiştikleri için; talebelere de eser ve bilgi aktarımı yaparken aynı zamanda kendi edindikleri üslup ve tavrı da aktarmışlardır. Öğrenilen bilgilerin ve ezberlenen eserlerin idraki ve tatbikinin mümkün olabilmesi için hocadan öğrenilen tavır, önemli bir yol gösterici unsur olmaktadır. Bu nedenle bilgi aktaran hocaların çeşitli olmasına paralel olarak hocalardan talebelere zincir şeklinde geçen çeşitli tavırlar da bulunmaktadır.

Çalışmanın konusu, meşk eğitim sistemi içinde yer alan makâm nazariyesinin aktarımı ile ilgilidir. Öztürk “Makâm müziğinde ezgi ve makâm ilişkisinin analizi ve yorumlanması açısından yeni bir yaklaşım: perde düzenleri ve makâmsal ezgi çekirdekleri” isimli doktora tezinde, teori alanındaki görüş ayrılıklarından, “Makâm nazariye tarihi, birbirinden farklı anlayış, yaklaşım, tercih ve bilgilerin geçerlilik taşıdığı; çeşitlilik arz eden bir tarihtir” (Öztürk, 2014, s. 28) şeklinde bahsetmiştir. Bu bilgi, öğrenimini usta çırak ilişkisi yoluyla kazanmış sanatkârların, ortaya koydukları eserlerde aynı makâmı ya da terkîbi farklı algılayış ve işleyişte olabileceklerini göstermektedir. Çalışmada makâmlar ve terkîpler kullanım bakımından incelenerek, dört bestecinin kullandıkları nağmeler arasında benzerlik ve farklılıklar tespit edilecektir. İncelemeye alınan bestecileri, Türk mûsîkî tarihindeki yerleri, kendi özel üslûpları bakımından önemlidir. Kimi büyük formda eserleriyle ön plana çıkarken kimi şarkı formunda yeni bir dönem başlatmıştır.

Araştırmanın konusu olan meşk zincirinin ilk halkası Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi XIX. yy’ın önde gelen hoca ve bestecisidir. Yetiştirdiği talebeler ile mûsîkî geleneğinin aktarımında rol oynamıştır. Yetiştirdiği en kudretli talebesi olan Zekâî Dede silsilenin ikinci ismidir. Klâsik tavır, geleneğe bağlılık bakımından hocası Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi’den daha katı olduğu bilinmektedir. Silsilenin üçüncü ismi Hacı Ârif Bey şarkı formuyla öne çıkmış bir bestekârdır. Şevkî Bey çalışmada yer alan silsilenin en son ismidir. Sayıca çok eser üretmiş ancak nota yazısı kullanılmadığı için eserlerinin büyük kısmı günümüze ulaşmamıştır. Şarkı formunda hocası Hacı Ârif Bey’i takip etmiştir.

Çalışmada bestecilerin makâm/terkîp anlayışlarının incelenmesinden sonra ilgili eserlerin XIX. yy. döneminin nazârî kaynaklarına uygunlukları kıyaslanacaktır. Bu eserler Abdülbâkî Nâsır Dede “Tedkîk-ü Tâhkîk”, Haşim Bey “Haşim Bey Edvarı”, Kâzım Uz “Mûsîkî İstîlâhatı” ve Tanbûrî Cemil Bey “Rehber-i Mûsîkî” ‘den

oluşmaktadır. Abdülbâkî Nâsır Dede “Tedkîk-ü Tâhkîk” isimli eserini III. Selîm’in teşvikiyle kaleme almıştır. Sonradan eklediği ‘Zeyl’ kısmı ile birlikte toplamda 14 makâm ve 136 terkîp tarifini vermiştir. Haşim Bey “Haşim Bey Edvârı” isimli eserini yazarken Abdülbâkî Nâsır Dede’den istifâde etmiştir. Eser ilk olarak ‘Mecmuâ-i Kârha ve Naleşha ve Şarkiyyat’ adıyla İstanbul’da basılmış ve Sultan Abdülazîz Han’a sunulmuştur (Tırışkan, 2000, s. XX). Zekâi Dede’nin talebesi olan Kâzım Uz’un “Mûsîkî Istılâhatı” yayımlanmış ilk mûsîkî sözlüğümüz olma özelliği taşımaktadır. Bu eser Zekâi Dede ve Hâşim Bey’den gelen çizgide yazılmıştır. Bu yönüyle geleneğin aktarımında önemli bir kaynaktır. Tanbûrî Cemil Bey “Rehber-i Mûsîkî” isimli eserinde 51 adet makâmın tarifini vermiş, icrâ sahasının önde gelen bir ismi olarak tariflerini icrâ temelli bir yaklaşım ile kaleme almıştır. Analiz ve sonuç kısımlarında kaynaklarda yer alan tariflerin içeriğine uygun kıyaslamalar yapılacaktır.

Nazarîyât tarihimizde makâm ifadesi farklı şekillerde açıklanmış ve algılanmıştır. Terkîp, bileşik makâm, şed makâm gibi ifadelerle çeşitli sebeplerden kaynaklanan isimlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada geleneğe bağlı olarak makâm ve terkîp ifadeleri tercih edilmiştir. Makâm kavramını Abdülbâkî Nâsır Dede “Asıl unsurlarıyla işitildiğinde başka bir şeye benzetilmesi mümkün olmayan ezgi” olarak açıklamaktadır. (Tura, 2006, s.35). Terkîp kavramı ise en az iki makâmdan oluşan veya bir makâma farklı nağmelerin eklenmesiyle meydana gelen yapı olarak ifade edilmektedir. Bu nedenlerle çalışmada yer alan eserlerin makâm veya terkîp şeklinde tanımlaması yapılacaktır.

1.1. Bestekârların Hayatı

1.1.1. Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi’nin Hayatı

Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi’nin hayatı şöyle özetlenebilir;

Süleyman Ağa adında Rumelili bir babanın oğlu olarak 9 Ocak 1778’de İstanbul’da Şehzâdebaşı’nda doğdu. Babası Süleyman Ağa uzun süre Cezzâr Ahmed Paşa’nın mühürdarlığını yaptıktan sonra İstanbul’a yerleşip Şehzâdebaşı’ndaki Acemoğlu Hamamını işletmeye başladı. İsmâîl Dede’nin ‘Hammâmî-zâde’ aile adı buradan gelir. Dedenin annesi Rukiyye Hanım’dır. Dede’ye ‘İsmâîl’ adı Kurban Bayramı’nın ilk günü doğduğu için verildi. İsmâîl Dede, komşuları olan Uncu-zâde Mehmed Emin

Efendi'den yedi yıl kadar mûsikî meşk etti. Derslerine devam ederken haftanın pazartesi ve perşembe günleri Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Ali Nutkî Dede'nin derslerini izlemeye gitti. Bu dersler yedi yıl kadar devam etti. Sonunda 18 Mayıs 1797 Perşembe günü Mevlevîlik tarikatine resmen dahîl oldu. Dervişlik gereği girdiği çile esnasında Sultan III. Selim'in Dede'yi saraya çağırması ve fasıllara katılmasını emretmesi üzerine, Ali Nutkî Dede'nin izniyle, 1001 günlük “çile” süresini tamamlamadan 1799 tarihinde “dedeler safına” katıldı. İsim belirtilmeden sadece “Dede Efendi” denildiği zaman onun; Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi olduğu anlaşılmaktadır (Öztuna, 1969, s. 74), (Özalp, 200, s. 531).

1.1.2. Zekâî Dede'nin Hayatı

Zekâî Dede'nin hayatı şöyle özetlenebilir;

İstanbul'un Eyüp semtinde Cedid Ali Paşa mahallesinde, 1824 tarihinde doğan Mehmet Zekâî Dede; ilk mûsikî derslerini büyük bestekâr Eyyubi Mehmet Efendi'den aldı ve bir yıl içerisinde birkaç fasıl meşk etti. Mûsikî kabiliyeti gün geçtikçe ortaya çıkan Zekâî Efendi'yi hocası Eyyubi Mehmet Efendi, kendi hocasına, Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi'ye götürdü. Zekâî Efendi Mısır'a gidene kadar yaklaşık on ay kadar İsmâîl Dede Efendi'ye derse gitti. 1868'de Yenikapı mevlevîhânesi şeyhi Osman Salâhaddin Dede Efendi'ye intisâb eden Zekâî dede, bu mevlevîhânedeki haftada iki defa âyîn-i Şerîf icrâ etmeye başladı. 1885'te Bahâriye Mevlevîhânesine kudümzenbaşı oldu (Özalp, 2000, s.618), (Öztuna, 1969, s. 51-52).

1.1.3. Hacı Ârif Bey'in Hayatı

Hacı Ârif Bey'in hayatı şöyle özetlenebilir;

Babası Eyüp'ün eski “Şeria Mahkemesi” kâtiplerinden Bekir Efendi, asıl adı Mehmed Ârif olan Hacı Ârif Bey, 1831 yılında İstanbul Eyüp Sultan'da dünyaya geldi. Sesinin güzelliği erken yaşlarında yakınlarınca fark edildi. Büyük mûsikî ustası Mehmed Zekâî Efendi'den mûsikî meşklerine başladı. Hacı Ârif Bey'in adı 1854 yılından sonra mûsikî çevrelerinde duyulmaya başladı ve adı Sultan Abdülmecid'e kadar gitti. Kısa süre sonra Muzıka-ı Humâyûn'da görevlendirildi. Hiçbir saz çalmamasına, nota öğrenmemesine ve mûsikî bilgisince hocalarından geri kalmasına rağmen Ârif Bey,

bestekârlık dehâsı ile bütün çağdaşlarını geride bıraktı (Öztuna, 1969, s. 8), (Özalp, 2000, s. 591).

1.1.4. Şevkî Bey'in Hayatı

Şevkî Bey'in hayatı şöyle özetlenebilir;

Şevkî Bey, Tarakçı Ahmed Efendinin oğlu olarak 1860 tarihinde İstanbul Fatih'te Pirinççi Sinan Mahallesi'nde doğdu. İlk zamanlarda Ticaret ve Nafia kâtiplerinden Necmeddin Bey'den mûsîkî meşk etti. Daha sonra Muzıkay-ı Hümâyûn'a dâhil olarak Hacı Ârif Bey'den feyz aldı. Şevkî Bey ilk zamanlarında Hacı Ârif Bey'i taklit etmek istemişse de daha sonra kendine has bir üslûp ile parlak ve şahane eserler besteledi. Fazlasıyla rind meşrep bir hayat yaşayan Şevkî Bey'in bestekârlık dönemi yaklaşık on yıldan ibarettir. İyi bir hânende olup lavta sazıyla biraz meşgul oldu. Şarkılarının çoğunu, güfteyi bir okuyuşta, irticâlen besteledi. Şevkî Bey bu şekilde binden fazla şarkı besteledi. Fakat bu eserler o an notaya alınmadığı, sonradan bizzat kendisi tarafından da unutulduğu için günümüze ulaşamadı (Öztuna, 1969, s. 10), (İnal, 1958, s. 276).

1.2. İlgili Araştırmalar

Tırışkan (2000), "Haşım Bey'in Edvarı" isimli yüksek lisans çalışmasında, iki kısımdan oluşan edvarı günümüz Türkçesine çevirmiş, detaylı bir şekilde incelemiş ve sadeleştirmiştir. Eserde makâm ve usuller hakkında bilgiler verilmiş, makâmlar kısmında 88 adet makâm anlatılmıştır.

Aydın (2002) "Geleneksel Türk Müziğinde 'Usta-Çırak' İlişkinin Gerekliliği Üzerine Çeşitli Görüşler" isimli yazısında; Yurttan Sesler ekolünden bahsetmiş, başta halk müziği olmak üzere GTM icracılarının yıllar içerisinde eğitim şekillerinin ve tavırlarının geçirdiği değişiklikleri açıklamıştır. Ulaştığı sonuçlarda ilgili eseri gerçek tavrıyla icra edebilmenin bir hocadan meşk etmek olduğu bilgisi yer almaktadır ancak nota kullanımının önemine de vurgu yapmıştır. Eserlerin günümüze ulaşabilmesi noktasında yazıya dökülmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir.

Hatipoğlu (2010), "Mevlevîhâneler Döneminde Bestelediği Tespit Edilmiş 46 Âyinin Makâm ve Geçki Açısından Tahlîli" isimli doktora çalışmasında; Mevlevîhânelerin

faaliyette olduğu dönemde bestelenmiş, Türk Mûsikîsinin en sanatlı eserleri arasında kabul edilen 46 mevlevî âyînini kronolojik olarak makâm ve geçki yönünden incelemiş. Bölümlerdeki seyir özelliklerini perde perde ve geçkilerini açıklayarak ilgili bölümlerin altına yazmıştır.

Gürbüz (2010), “Meşk Sistemi, Türk Mûsikîsine Katkıları ve Günümüze Yansımaları” isimli yüksek lisans çalışmasında; meşkin özelliklerine değinilmiş, hangi kurumlarda nasıl uygulandığı araştırılmış ve günümüze ulaşan meşk zincirinin son halkası olan Alaeddin Yavaşça’nın ders işleme metodolojisi ile meşkin özellikleri karşılaştırılmış, akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuş. Tüm bunlardan yola çıkarak konservatuvarlarda uygulanan repertuvar derslerinin günün şartlarına uyarlanmış bir meşk çalışması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaduman (2011), “Mehmet Zekâi Dede Efendi’nin Makâm Anlayışının Türk Din Musikisine Etkileri” isimli doktora çalışmasında; Zekâi Dede’nin hayatı, eserleri ve mûsikî alanındaki hocası Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi ile olan bağını anlatmıştır. İkinci bölümde Zekâi Dede Efendi’nin makâm anlayışı ve çalışmada incelenecek makâmların tarihsel kaynaklardaki tanımlarını vermiş, bu makâmlardaki eserlerin analizlerini yapmıştır.

Poyraz (2021), “Türk Müziği Nazarîyâtı ve Solfej Dersinin Geleneksel Meşk Sistemi ile Uygulanabilirliğine Yönelik Eğitimci Görüşlerinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans çalışmasında; Türk Müziği Nazarîyâtı ve Solfej dersinin eğitimcilerin görüşlerine dayalı olarak geleneksel meşk sistemi ile uygulanabilirliğinin tespitini amaçlamıştır. Elde ettiği sonuçlarda Türk Müziği Nazarîyâtı ve Solfej dersinin meşk sistemi ile uygulanmasında makâmların ve mâkamlara özgü perde, nağme gibi karakteristik özelliklerin daha iyi anlaşıldığı sonucuna ulaşmıştır.

1.3. Araştırmanın İçeriği

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, alt problemleri, amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.3.1. Problem durumu

Meşk adı verilen eğitim sistemi tarihsel süreçte geleneksel sanatlarımızda kullanılmış bir kavramdır. Mûsikî sahasının eğitim alanında önemli yer tutan meşkin genel anlamda icraya dayalı noktalarda etkin rol oynadığı görülmektedir. Çalışmada meşk unsurunun nazarî hususların aktarımında örnek silsile üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey kendi dönemlerinin sırasıyla önde gelen bestecileri ve hocalarıdır. Büyük formda besteledikleri eserlerden şarkı formuna kadar makâm/terkîp geleneğimizin en seçkin örneklerini repertuarımıza kazandırmışlardır. Bu çalışmada form kullanımı dikkate alınmadan, makâm/terkîp uygulamasındaki benzer ve farklı uygulamalar ele alınacaktır. Bu doğrultuda çalışmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir;

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi- Zekâi Dede- Hacı Ârif Bey- Şevkî Bey meşk silsilesinde aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserlerdeki seyir anlayışı nasıldır?

Bu problem cümlesine göre araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranacaktır;

1.3.2. Alt problemler

1- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserlerde seyir anlayışı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

2- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserlerdeki seyir anlayışının dönemin nazarî kitaplarındaki tariflerle benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

1.3.3. Amaç

Bu araştırmada, yüzyıllardır süregelen bir eğitim yöntemi olan meşkin, makâm ve terkîp kullanımına yönelik etkisinin tespiti amaçlanmaktadır.

1.3.4. Önem

Bu araştırma, Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî

Bey meşk silsilesini, sadece makâm/terkîp anlayışları üzerinden inceleyen ilk çalışma olup, meşkin önem ve bağlayıcılığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

1.3.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu nota arşivinde, repertuar numarası ile yer alan, Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'e ait din dışı formda, aynı makâm veya terkîplerde bestelenmiş, toplam 81 adet sözlü eserle sınırlıdır. Şevkî Bey'in dinî formda sözlü eseri bulunmaması nedeniyle çalışmaya din dışı formda bestelenmiş sözlü eserler dahil edilmiştir. Nota arşivi olarak diğer külliyatlarda bestecilerin yeterli sayıda eserine ulaşamamış bu nedenle TRT arşivine başvurulmuştur. Nazarî kaynaklarla ilgili seçimler bestecilerin yaşadığı dönemle sınırlı tutulmuş, bu nedenle XIX. yy kaynakları çalışmaya dahil edilmiştir.

1.4. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, verilerin toplanması ve toplanan verilerin yorumlanması alt başlıklarına yer verilmiştir.

1.4.1. Araştırmanın modeli

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in aynı makâm ve terkîplerde bestelediği eserlerin ve dönemin nazarî kaynaklarının tespiti için tarama modeli kullanılmıştır. "Tarama, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir." (Karasar, 2017, s. 109). Tespit edilen eserlerdeki seyir anlayışlarının tahlili ve ilgili nazarî kaynaklardaki tariflerle kıyaslanabilmesi amacıyla içerik analizi yapılmıştır. "İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunur" (Büyükoztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 259)

1.4.2. Evren ve Örneklem

“Bir araştırma için evren, soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin (ölçümlerin) elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur. Evren, bir başka şekilde, araştırmada toplanacak verilerin analizi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup olarak tanımlanabilir.” (Büyüköztürk, vd., 2018, s. 82). Bu bağlamda araştırmanın evrenini Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’e ait eserlerin tamamı oluşturmaktadır.

“Örneklem, özellikleri hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen onun sınırlı bir parçasıdır.” (Büyüköztürk, vd., 2018, s. 83). Araştırmanın örneklemini ise Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in aynı makâm veya terkîpte, din dışı formda bestelediği sözlü eserlerin tamamı oluşturmaktadır. Şevki Bey ve Hacı Arif Bey özelinde Uşşâk makâmında besteledikleri eserlerin sayıca çokluğu sebebiyle aynı seyir özelliğine sahip olanlar çalışmaya alınmamıştır. Çalışmaya alınmayan eserler, perde perde analiz edilip, birbirleriyle aynı seyir özelliklerine sahip olanlar belirlenerek tespit edilmiş ve çalışmaya dahil edilmemiştir.

Aşağıdaki tablolarda bestekârların çalışmada analiz edilecek aynı makâm ve terkîplerde besteledikleri eserlerin listesi verilmiştir:

Sıra No	Eserin Adı	Eserin Makâmı	Eserin Formu	Eserin Usulü
1.	Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine	Hüzzâm	Beste	Devr-i Darbeyn
2.	Reh-i aşkında edip kaddimikütâh	Hüzzâm	Yürük Semai	Yürük Semai
3.	Derdimin dermanı sensin ey peri	Hüzzâm	Şarkı	Ağır Aksak
4.	Hâlimi bir kerre takrîr eylesem sultânıma	Hüzzâm	Şarkı	Ağır Düyek
5.	Ey gül-i bâğ-ı eda	Hüzzâm	Şarkı	Aksak
6.	Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revişine	Uşşâk	Beste	Ağır Darb-ı Fetih
7.	Pür âteşim açtırma sakın ağzımı	Uşşâk	Şarkı	Ağır Aksak Semai
8.	Ağladılar güldürürler	Uşşâk	Şarkı	Aksak
9.	Müştakî cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ	Sûznâk	Beste	Darbeyn-Firengifer

Tablo 1.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin bestelediği eserlerin listesi

10.	Nesin sen a güzel nesin huri mi ya melek misin	Sûznâk	Ağır Semâî	Aksak Semâî
11.	Cânâ firâkı aşkı ile	Sûznâk	Yürük Semâî	Yürük Semâî
12.	Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım	Sabâ	Beste	Remel
13.	Gûş eyle gel bülbülleri	Sabâ	Şarkı	Ağır Düyek
14.	Gönlümü bend etti o mâh	Müstear	Şarkı	Aksak

Tablo 1.1.(devamı) Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin bestelediği eserlerin listesi

Sıra No	Eserin Adı	Eserin Makâmı	Eserin Formu	Eserin Usulü
1	Derdim izhar edemem bezm-i şarab olmayacak	Hüzzâm	Beste	Hafif
2	Vâr iken sen de bu âyine gibi sîne-i sâf	Hüzzâm	Beste	Evsat
3	Âh eyle gönül vuslat-ı cânân ise maksûd	Hüzzâm	Ağır Semâî	Sengin Semâî
4	Dil verdiğin ol çeşm-i siyeh meste işittim	Hüzzâm	Yürük Semâî	Sengin Semâî
5	Açıldı verd-i nevbahâr bülbüller etsin	Hüzzâm	Şarkı	Aksak Semâî
6	Peymani dilberâne inanmam kefil ile	Uşşâk	Beste	Ağır Sakıl
7	Severim gerçi seni bana vefâkâr olasin	Uşşâk	Şarkı	Aksak Semâî
8	Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer	Uşşâk	Şarkı	Aksak
9	Serde hevâ-yı kâkül dilde hayâl-i canân	Sûznâk	Beste	Lenk Fahte
10	Biya sakî an mey ki hâl âvered	Sûznâk	Yürük Semâî	Yürük Semâî
11	Vakf-ı râh-ı aşkın etmişken bütün cân ü teni	Sûznâk	Şarkı	Ağır Aksak
12	Ey vatan evladı sâdık kahraman ünvanlılar	Sûznâk	Şarkı	Sengin Semâî
13	Neyledi gör bana o mâh-ı mehi	Sûznâk	Şarkı	Sengin Semâî
14	Dem-â-dem eyleriz tahsîl-i ilme şevk ile gayret	Sûznâk	Şarkı	Sofyan
15	Dağıtma ey sabâ geysû-yi yâri	Sabâ	Kâr-ı Nâtık	Evsat
16	Bir lâhza nihân olsa o mehru nazârımdan	Sabâ	Beste	Darb-ı Fetih
17	Ağlarım ağladığım yere nümâyân olmaz	Müstear	Şarkı	Yürük Semâî

Tablo 1.2. Zekâi Dede'nin bestelediği eserlerin listesi

Sıra No	Eserin Adı	Eserin Makamı	Eserin Formu	Eserin Usulü
1	Bahar oldu sular akar çayıra	Hüzzâm	Şarkı	Düyek
2	Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi	Hüzzâm	Şarkı	Aksak
3	Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir	Hüzzâm	Şarkı	Sengin Semâî
4	Güzel gün görmedi âvâre gönlüm	Hüzzâm	Şarkı	Curcuna
5	Hâl-i dil-i zarımı duysa cihan	Hüzzâm	Şarkı	Sengin Semâî
6	İftirâkın urdu zahmı bu dil-i sâd-pareye	Hüzzâm	Şarkı	Aksak Semâî
7	Meftûn olalı sen şeh-i huban-cihanı	Hüzzâm	Şarkı	Türk Aksağı
8	Tal'at eyler mi diye sûy-i Kağıthane'de	Hüzzâm	Şarkı	Curcuna
9	Tâzelenditâb-ı âlem herkesin bak şevki var	Hüzzâm	Şarkı	Aksak
10	Sâki yetişir uyan aman gel	Uşşâk	Şarkı	Türk Aksağı
11	Baht uyansa hâbe varsa dide-i bî dârımız	Uşşâk	Şarkı	Müsemmen
12	Bir melek simâ peri gördüm der-i meyhânedede	Uşşâk	Şarkı	Aksak
13	Gönlümün bâisi gıryanlığı cânân elidir	Uşşâk	Şarkı	Devr-i Hindî
14	Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş	Uşşâk	Şarkı	Aksak
15	Bir dil ki esîr-i gam olur neş'ever olmaz	Sûznâk	Şarkı	Devr-i Hindî
16	Cevr etme bana böyle	Sûznâk	Şarkı	Sofyan
17	Çekme elem ü derdini bu dehr-i fenânın	Sûznâk	Şarkı	Aksak
18	Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikâridir gönül	Sûznâk	Şarkı	Müsemmen
19	Edemem kimseye hâlim hikâyet	Sûznâk	Şarkı	Aksak
20	Eski hâli hiç göremem	Sûznâk	Şarkı	Aksak
21	Câm-ı aşkın içtim oldum derdinâk	Sûznâk	Şarkı	Ağır Aksak
22	Gözümden gitmiyor bir dem hayâlin	Sûznâk	Şarkı	Curcuna
23	Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönül	Sûznâk	Şarkı	Aksak
24	Hüsn âlemini tuttu senin şöhret ü şânın	Sûznâk	Şarkı	Sengin Semâî

Tablo 1.3. Hacı Ârif Bey'in bestelediği eserlerin listesi

25	Yandım o güzel gözlere	Sûznâk	Şarkı	Türk Aksağı
26	Sûzinâk etme beni	Sûznâk	Şarkı	Ağır Aksak
27	Meclis bezendi sun bâde sâkî	Sûznâk	Şarkı	Aksak
28	Yine mürğ-i seher âvâzelendi	Sûznâk	Şarkı	Aksak
29	Cihan gözümde yok hayli zamandır	Sabâ	Şarkı	Ağır Aksak Semâî
30	Dilberânahd-ı vefâyı unuturlar unuturlar	Sabâ	Şarkı	Düyek
31	Haberin var mı sabâ kâkül-i cânânımdan	Sabâ	Şarkı	Aksak
32	Nigâh-ı mestine canlar dayanmaz	Sabâ	Şarkı	Devr-i Hindî
33	Söyle sen kastın nedir âyâ bana	Sabâ	Şarkı	Devr-i Hindî
34	Güzel görsem yanar sabr ü kararım	Müsteâr	Şarkı	Aksak

Tablo 1.3.(devamı) Hacı Ârif Bey'in bestelediği eserlerin listesi

Sıra No	Eserin Adı	Eserin Makâmı	Eserin Formu	Eserin Usulü
1	Gam dîdeleriz sâkî	Hüzzâm	Şarkı	Aksak
2	Küşâde tâli'im hem bahtım uysun	Hüzzâm	Şarkı	Curcuna
3	Gâh ümidi vuslat eylersin gönül	Uşşâk	Şarkı	Ağır Aksak
4	Perde çektin ah a kâfir matla-i âmâlîme	Uşşâk	Şarkı	Ağır Aksak
5	Hevâ-yı aşk eser serde	Uşşâk	Şarkı	Aksak
6	Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım	Uşşâk	Şarkı	Aksak
7	Kucağımda büyütürken nâgâh	Uşşâk	Şarkı	Aksak
8	Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun	Uşşâk	Şarkı	Aksak
9	Bakmadın vaktiyle istikbâline	Uşşâk	Şarkı	Aksak
10	Canım gibi sevdiğçe seni gönlüm ey âfet	Uşşâk	Şarkı	Aksak
11	Gülzâra nazar kıldım vîrâne misal olmuş	Uşşâk	Şarkı	Aksak
12	Câm-ı aşkın içtim	Sûznâk	Şarkı	Ağır Aksak
13	Nazlı canan gel artık üzme beni	Sûznâk	Şarkı	Curcuna
14	Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar	Sabâ	Şarkı	Ağır Aksak
15	Mey içerken düştü aks-in camıma	Sabâ	Şarkı	Ağır Aksak
16	Söyle ey dil bâis-i âhın nedir	Müsteâr	Şarkı	Aksak

Tablo 1.4. Şevki Bey'in bestelediği eserlerin listesi

1.4.3. Veri toplama teknikleri

Verilerin toplanmasında doküman inceleme (belgesel tarama) yöntemi kullanılarak, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Nota Arşivi'nden yararlanılmıştır. “Belgesel tarama (doküman inceleme); var olan kayıt ve belgelerden veri toplama tekniğidir” (Karasar, 2017, s. 229).

1.4.4. Verilerin analizi ve yorumlanması

Araştırmada elde edilen verilere, eserler üzerinde yapılan içerik analizi yöntemiyle ulaşılmıştır.

- Eserler, mevcut nüshalardan incelenerek “Finale Version 1998” adlı nota programıyla bilgisayar ortamına geçirilmiştir. Seyir analizi yapılan bölümlerin başında, sınırlılığı çizilen nazariye kitaplarından tarifler yazıldıktan sonra belirlenen sırada eserlerin seyir özellikleri perde perde yazılmıştır.
- Makâm ve terkîpleri ifade ederken büyük harfle, perdeleri ifade ederken küçük harfle başlanmıştır. Tahliller esnasında geleneğe uyularak güçlü, durak, dizi, tîz durak gibi terimler kullanılmamıştır. “Üslûp, seyretme, kalış, edâ ve benzeri” ifadeler geleneğe daha uygun olduğu için öncelikle tercih edilmiştir.
- Hatipoğlu'nun, ‘birinci nevî, ikinci nevî ...’ olarak ifade ettiği makâm veya terkîblerde, seyir özellikleri tahlil edilirken gelenekteki farklı kullanımlarla karışmaması için tercih edilmiştir. Bu kısmın ardından her eserin altına ilgili kaynaklarda verilen tariflerle bestecilerin ortak noktaları belirtilmiştir.

Bulgular ve Yorum bölümünde alt problemlere dair sorular cevaplanmıştır.

- Birinci alt probleme dair bulgularda bestecilerin makâm/terkîp işleyişleri kendi aralarında kıyaslanarak benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur.
- İkinci alt probleme ait bulgularda ise; incelenen eserlerin tümü dönemin nazari kaynaklarındaki tariflere göre kıyaslanmış, benzerlik ve

farklılıkları ortaya konmuştur.

Yapılan tespitler sonucunda, kendi aralarındaki benzerlik ve farklılıklar betimsel analiz yöntemiyle sonuçlar ve öneriler bölümünde açıklanmıştır.

“İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarsama/çıkarım (inference) esasına dayanmalarıdır. Bu nedenle içerik analizi, objektiflik-subjektiflik uçları arasında uzanan bir doğru üzerinde farklı noktalarda yer alan teknikler içermektedir.” (Bilgin, 2014, s. 1).

“Betimsel analiz; bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 239).

2. HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE EFENDİ-ZEKÂÎ DEDE-HACI ÂRİF BEY VE ŞEVKÎ BEY'İN ESERLERİNİN SEYİR ANALİZİ

Bu bölümde Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâî Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in eserlerinin seyir analizleri yapılmış, çalışmaya konu olan beş makâmın/terkîbin, sınırlılığı çizilen nazariyât kitaplarındaki tariflerine yer verilmiştir.

2.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Hüzam Eserlerinin Seyir Analizi

2.1.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam Eserlerinde Seyir Analizi

HÜZZÂM BESTE
Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine

Devr-i darbeyn (Cifte düyek) 8 Dede efendi

(yâr) Gö re (ren) fî tâ (tâ)
(Fâhte) (yâr) A ce (cep) ba hâ (hâ)
(yâr) Ka pı (pul) mış âh (âh)

de o lur (lur) hü
mi ye ter (ter) ta
(Çember) ki bil mem (mem) o

(hüs) nî bî (bî) ba hâ (hâ) (hâ) ne sı ne
(tar) zı nâ (nâ) zi kâ (kâ) (kâ) ne sı ne
(o) dil ru (ru) (ru) bâ (bâ) bâ (bâ) ne sı ne

Şekil 2.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam Bestesi-Gören fütâde olur hüsn-i bîbahanesine

Çargâh perdesinden nevâ perdesine çıkılarak başlanan eserde terkîbin sesleriyle hareket edilmiş, seyre nîm hicâz ve bûselik perdeleri eklenmiştir. Nevâ perdesi civarında gezinilmiş, dîk sünbûle perdesine dek genişleme gösterilmiştir.

(Devr-i kebir)

(Dî) - (dî) - (de) - (gîr) - (yan) -

(sî) - (sî) - (ne) - (sû) - (zan) -

(a) - (man) - (ey) - (câ) - (nîm) - (a) - (man) -

(ey) - (me) - (hî) - (dev) - (rân) - (hey) - (câ) - (nîm) (hey) - (câ) - (nîm)

FİNAL
-SON-
(hey) - (câ) - (nîm)

Şekil 2.2. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Gören fütâde olur hüs-n-i bîbahanesine - 2

Gerdâniye perdesi tutularak başlanan bölümde çargâha Nikrîz edâsıyla inilmiş ve orada kısa bir kalış gösterildikten sonra seyre kürdî perdesi de eklenerek segâh perdesinde kalınmıştır. Meyân bölümü için evc perdesi yakalanmıştır.

(Çiñe döyek)

(Fâlîte) (yâr) Mâ dâ (dâ) nî gû (gûl) -

(Çember) -

(Devr-i kebir)

(Dî) - (dî) - (de) - (gîr) - (yan) -

(sî) - (sî) - (ne) - (sû) - (zan) -

(a) - (man) - (ey) - (câ) - (nîm) - (a) - (man) -

(ey) - (sâ) - (hî) - (dev) - (rân) - (hey) - (câ) - (nîm) (hey) - (câ) - (nîm) -

Şekil 2.3. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Gören fütâde olur hüs-n-i bîbahanesine - 3

Segâh perdesinden evc perdesine atlanarak başlanmış, evc üzerinde Segâh edâsıyla hareket edildikten sonra seyre nîm hicâz perdesi de dahil edilmiştir. Segâh perdesindeki kalıştan sonra tîz çargâha kadar çıkılmış evc perdesinde kısa kalış gösterilmiştir. Ardından Müsteâr edâsıyla segâh perdesine inilmiş oradan tekrar evc perdesi vurgulandıktan sonra Hüzûm seslerine geri dönülerek segâh perdesinde kalınmıştır.

HÜZZAM ŞARKI
Hâlimi bir kere takrîr eylesem sultânıma

Ağır Düyek Dede Efendi

Hâ li mi bir ke re tak rîr
ey le sem sul tû nı ma
Güş e dîp rah ey met me dîn hâ a
lîm be nim ef gâ nı ma (yâr)
teş bî rak dîn câ nı ma (yâr)
(yâr) (a)(man) ef gâ nı ma
teş bî rak tîn câ nı ma - SON -

Şekil 2.4. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzûm Bestesi-Hâlimi bir kere takrîr eylesem sultânıma

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, terkîbin seslerinde gezinilip ikinci satırda nim hicâz perdesi alınıp Hicâz-ı Kudemâ edâsıyla seyredilmiş, nevâ perdesinde kalış yapılmıştır. Nevâ perdesinden muhayyer perdesine atlama yaparak tîz çargâha kadar sünbüle perdesi ile çıkılmış, nevâ perdesi civarında dolaşıldıktan sonra segâh perdesine gelinmiştir. Hüseyinî perdesi kullanılıp rast perdesine Rast edâsıyla inildikten sonra terkîbin sesleriyle segâh perdesinde cümle tamamlanmıştır.

Şekil 2.5. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Hâlimi bir kere takrîr eylesem sultanıma – 2

Meyân bölümüne evc perdesi üzerinde kalış yapılarak başlanmış ve nevâ perdesi üzerinde Hicâz edâsıyla dolaşıldıktan sonra acem ve hicâz perdeleri alınarak segâh perdesine Müsteâr'lı bir iniş yapılmış, en sonunda tekrar nevâ perdesi üzerinde Hicâz seslerine geçilmiştir.

HÜZZAM ŞARKI

Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül

Sengin Semâi Dede Efendi

(Âh) Re hi aş kun da e dip kad di mi kü
tâh gö nül (a) (man) (e) (fen) (düm) (SAZ)

(Âh) Be ni baş tan çı ku rıp ey le di güm
râh gö nül (a) (man) (e) (fen) (düm)

(Âh) Be ni baş tan çı ka rıp ey le di güm
râh gö nül (a) (man) (e) (fen) (düm) (SAZ)

Şekil 2.6. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüz zam Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül

Esere nevâ perdesi tutularak başlanmış, Hüzûâm nağmesiyle segâh perdesinde ilk kalış yapılmıştır. Devam eden satırlarda evc perdesi tutulmuş muhayyer perdesine dek genişleme gösterilip, hisâr perdesinde kalışlar yapılmıştır. Acem ve dik hisâr perdeleri alınarak segâh perdesinde Irâk edâsıyla kalış yapıldıktan sonra nevâ perdesi tutulmuştur.

(ten) (nen) (nî) (ten) (nen) (nî) (ten) (nen) (nî) (te) (ne) (nen) (nâ) (te) (ne) (dir)
 (ney) (ten) (nen) (nî) (ten) (nen) (nî) (ten) (nen) (nî) (te) (ne) (nen)
 (nâ) (te) (ne) (dir) (ney) (âh) (be) (li) (yâ)
 (rim) (yâr) (yâr)
 (dil) (de) (ni) (hâ) (num) (SAZ) (dost)
 (dost) (ka) (yo) (ke) (mâ) (num) (SAZ)

Şekil 2.7. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzzâm Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül – 2

Segâh perdesi ile başlanan bölümde Hüzûâm seyriyle devam edilmiş; sırasıyla hisâr ve nevâ perdelerinde kısa kalışlar gösterilip, evc ve gerdâniye perdeleri vurgulanmıştır. Segâh ve nevâ perdeleri civarında gezinildikten sonra cümle segâh perdesinde bitirilip nevâ perdesi tutulmuştur.

(Âh) (ki) (me) (dâd) (ey) (le) (ye) (yim) (câ) (nâ) (num)
 (Âh) (ki) (me) (fer) (yâd) (e) (de) (yim) (sul) (tâ) (num)
 (yâr) (yâr) (dâ) (dey) (da) (dey)
 (dost) (dost) (da) (dey) (da) (dey)
 (se) (nin) (e) (lin) (den) (SAZ) (Âh) Bu şı mı
 (se) (nin) (e) (lin) (den) -SON-
 der de sa lıp sı ne mi sū zân et ti
 (a) (man) (e) (fen) (dîm) (Âh) Yak tı yan
 dır dı be ni dert i le ey vâh gû nül
 (a) (man) (e) (fen) (dîm) (Âh) Yak tı yan
 dır dı be ni dert i le ey vâh gû nül
 (a) (man) (e) (fen) (dîm) (SAZ)

Şekil 2.8. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzzam Bestesi-Reh-i aşkında edip kaddimi kütâh gönül – 3

Bu bölüme nevâ perdesi tutularak başlanmış, nîm hicâz perdesi kullanılmıştır. Evc perdesi tutularak muhayyere dek çıkılmış, segâh perdesine Irâk edâsıyla inişten sonra gerdaniye perdesi tutulmuştur. Acem ve dîk hisâr perdeleri kullanılarak nevâ perdesi üzerinde Nevâ edâsıyla seyredilmiştir. Hüzzâm seslerine geri dönülüp cümle segâh perdesinde sonlandırılmıştır.

HÜZZAM ŞARKI
Derdimin dermânı sensin ey peri

Ağır Aksak Dede Efendi

(Âh) Der di min der
mâ ni sen sin
ey pe ri
Ten de câ nım
câ ni sen sin
ey pe ri (ri)
Yak tu câ nım
gel u câ nım
Göy nü mün sul
tâ ni sen sin

Şekil 2.9. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam Bestesi-Derdimin dermânı sensin ey peri

Esere çargâh perdesi ile başlanmış, nevâ perdesi merkez alınarak seyredilmiştir. Tîz çargâha dek genişleme gösterilmiş, sünbüle perdesi kullanılmıştır. Çargâh perdesinde kalış yapılmış, segâh perdesini sıkça duyurarak hareket edildikten sonra cümle segâh perdesinde sonlandırılmıştır. Takip eden satırda evc perdesi tutulmuş, acem perdesi ve nîm hicâz perdeleri kullanılmıştır, nîm hicâz perdesi üzerinde hicâz seslerinde dolaşmış, cümle segâh perdesinde kürdî perdesi ile sonlandırılmıştır.

ey (ey) pe
ri
El a man ey
naz lı yâ rim
(âh) el a
man
el a man ey
naz lı yâ rim
(âh) el a
man -SON-
(âh) el a
man -SON-

Şekil 2.10. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam Bestesi-Derdimin dermânı sensin ey peri – 2

Bu bölümde nevâ perdesi üzerinde Nevâ edâsı ile seyredilmektedir. Evc perdesiyle başlanan bölümde tîz çargâh perdesine dek genişleme gösterilmiş, sümbüle perdesi kullanarak muhayyer perdesinde kalış yapıldıktan sonra dik hisâr perdesi de alınarak cümleler gerdâniye ve nevâ perdelerinde toplanmıştır. Çargâh perdesine Nikrîz edâsıyla bir inişten sonra terkîbin seslerine geri dönmüştür.

HÜZZAM ŞARKI Ey gül-i bağı edâ

Aksak Dede Efendi

(Âh) Ey gü li ba ğı e dâ Sa na ol dum
(Âh) A man ey nev res fi dâ n Yan dı cü num
müp te lâ (âh) Ey gü li ba ğı e dâ
el a man (Âh) A man ey nev res fi dâ n
Sa na ol dum müp te lâ Gel ba na ey
Yan dı cü num el a man Bu sö zü me
le ve fi Sa na ol dum müp te lâ
gel i nan Sa na ol dum müp te lâ
Sev di ğim say dı ğım sa na ol dum
müp te lâ - SAZ - müp te lâ

Şekil 2.11. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam Bestesi-Ey gül-i bağı edâ

Esere nevâ perdesiyle başlanmış ve merkez perde olarak kullanılmıştır. Muhayyer perdesine dek gezinilip segâh perdesinde kalışlar gösterilmiştir. Acem perdesi alınıp nevâ perdesi üzerinde Uşşâk edâsıyla seyredildikten sonra terkîbin seslerine dönmüştür.

2.1.2. Zekâi Dede'nin Hüzûm Eserlerinde Seyir Analizi

HÜZZAM MURABBÂ BESTE
Var iken sende bu âyîne gibi sine-i sâf

Zekâi Dede

(Âh) Var i ken sen ol
(Âh) Si ne sâf ol
(Âh) Öl fet ey ler
de ma bu à yi
dim ma c e lü yık ol
(yi) ne gi bi sı
(yık) mu sen ey le
(ol) ma sa mâ nî
ne i i sâf
e (in) sâf
(et) râf
(Âh) - (Si) - (mâ) - (ten) - (sîn)
(gül) - (be) - (den) - (sîn)
(ne) - (gî) - (bi) - (sî)
(ne) - (î) - (sâf) SON

Şekil 2.12. Zekâi Dede'nin Hüzûm Bestesi-Var iken sende âyîne gibi sine-i sâf

Esere nevâ perdesi tutularak başlanmış, gerdâniye perdesine dek çıkılıp segâh perdesinde kalış yapılmıştır. Çargâh ve nevâ perdelerinde kalışlar gösterildikten sonra tekrar gerdâniye perdesine çıkılmıştır. Sünbûle perdesi alınıp makâmın sesleriyle çargâh perdesinde Nîkrîz edâsıyla kalış gösterilmiş, sonrasında segâh perdesi üzerindeki Irâk edâsında seyredilmiş ve en sonunda terkîbin sesleriyle segâh perdesinde karar verilmiştir.

Şekil 2.13. Zekâi Dede'nin Hüzâm Bestesi-Var iken sende âyîne gibi sîne-i sâf - 2

Meyân bölümüne evc perdesi tutularak başlanmış, acem perdesi kullanılmıştır. Nîm hicâz perdesi de alınarak segâh perdesine Nikrîz edâsıyla inilmiştir. Terkîbin seslerine dönüp nevâ perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.14. Zekâi Dede'nin Hüzâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak

Çargâh perdesinden nevâ perdesine çıkılarak başlanan eserde seyre kürdî perdesi de eklenecek hareket edilip nevâ perdesi yakalanmış ardından gerdâniye perdesine kadar çıkılmış ve segâh perdesinde kısa kalış yapılmıştır. Devam eden cümlede Hicâz-ı Kudemâ edâsıyla hareket edilip nevâ perdesi tutulmuştur.

Şekil 2.15. Zekâi Dede'nin Hüzâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak - 2

Segâh edâsıyla seyre başlanmış ardından Hüz-zâm seslerine geçildikten sonra acem ve dîk hisâr perdeleri seyre eklenmiş en sonunda segâh perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.16. Zekâi Dede'nin Hüz-zâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak – 3

Rast perdesiyle başlayan cümlede hüseyinî perdesine kadar çıkılmış, rast perdesinde kalış yapılarak Rast makâmı gösterildikten sonra Hüz-zâm seslerine dönülerek nevâ perdesi yakalanmıştır.

Şekil 2.17. Zekâi Dede'nin Hüz-zâm Bestesi-Derdim izhâr edemem bezm-i şarâb olmayıcak – 4

Eserin bu kısmı, ilk altı satırda kullanılan makâm ve seyir özellikleri bakımından cümle cümle ayındır.

HÜZZAM SENGİN SEMÂİ Âh eyle gönül

Sengin Semâî Zekâî Dede

Âh ey le gö nül vus la tı câ
Kur sir e der ol gon ca i fet
nân i se mak sūd (sūd)
tan i se mak sūd (sūd)
yâr i se mak sūd (hey) (câ) (num)
yâr i se mak sūd (hey) (câ) (num)
(Câ) (num) (ye) (le) (le) (le) (le) (le)
(le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (li)
yâr i se mak sūd (hey) (câ) (num)
yâr i se mak sūd (hey) (câ) (num)
i di vi sâ le (hey) (câ) (num)
yâr i se mak sūd (hey) (câ) (num)

Şekil 2.18. Zekâî Dede'nin Hüzûm Bestesi-Âh eyle gönül

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, rast perdesine inilip nevâ perdesinde kalış yapıldıktan sonra yerinde Segâh'lı kalınmıştır. Terkîbin kendine has seyrinde dolaşıldıktan sonra en sonunda segâh perdesine Irâk'lı inilerek cümle bitirilmiştir.

sūd (hey) (câ) (num) İr gör be ni ey
şuh a man i di vi sâ
le (le) i di vi sâ
le (hey) (câ) (num)

Şekil 2.19. Zekâî Dede'nin Hüzûm Bestesi-Âh eyle gönül – 2

Evc perdesiyle başlanan bölümde acem ve nîm hicâz perdeleri alınarak evc perdesinde kalış yapılmıştır. Devam eden cümlede kürdî perdesi kullanılarak yerinde Segâh gösterildikten sonra terkîbin seslerine geri dönmüştür.

HÜZZAM YÜRÜK SEMÂÎ
Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim

Sengin Semâî § Zekâî Dede

(Ye) (le) (li) (ye) (le) (li) SAZ (râ) (nâ) (yi) (men)
(ter) (rel) (li) (ye) (le) (lâ) SAZ (zi) (bâ) (yi) (men)
(yel) (le) (li) (ye) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (li) (râ) (nâ) (yi) (men)
(tel) (le) (li) (ye) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (li) (zi) (bâ) (yi) (men)
(vây) SON

Şekil 2.20. Zekâî Dede'nin Hüzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim

Segâh perdesinden esere başlanmış, kürdî perdesi kullanılarak Segâh'lı kalış yapıldıktan sonra Hüzâm sesleri gösterilip tekrar segâh perdesinde kalış yapılmıştır. Terkîbin sesleriyle hareket edilip evc perdesinin vurgulandığı cümleler gösterilmiş, seyre dîk hisâr perdesi de eklenerek segâh perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.21. Zekâi Dede'nin Hüzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim - 2

Hüseyinî perdesinden düğâh perdesine inilmiş ardından nevâ perdesi yakalanmıştır. Hüzâm sesleriyle seyre devam edilip rast perdesine kadar inilmiş sonrasında nevâ tutulmuştur. Devam eden nağmede evc perdesi vurgulanmış muhayyer perdesine kadar çıkılıp oradan hüseyinî perdesi kullanılarak düğâh perdesine inilmiştir. Terkîbin seslerine ek olarak dik hisâr ve acem perdeleri de kullanılarak segâh perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.22. Zekâi Dede'nin Hüzâm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim - 3

Zemin bölümüyle aynı seyredilmiş, cümleler birbirinin aynısıdır.

Gör dün mü bu gün ler de be yim
vâ sı fı zâ rı Gör dün mü bu gün
ler de be yim vâ sı fı zâ rı Bil
mem ni ce dir hâ li bir az has ta i şit
tim (Âh) (yâr) (dan) i şit tim

Şekil 2.23. Zekâi Dede'nin Hüzûm Bestesi-Dil verdiğin ol çeşm-i siyah meste işittim - 4

Tîz segâh perdesi tutularak seyre başlanılmış, sünbüle ve acem perdeleri seyre eklenerek tîz bölgede Segâh edâsıyla hareket edilmiştir. Sonrasında terkîbin seslerine dönülmüş, dîk hisâr perdesi de kullanılarak düğâh perdesine inilmiştir. Ardından muhayyer perdesine kadar çıkılmış sonrasında segâh perdesinde kalınmıştır.

HÜZZAM ŞARKI Açıldı verdi nevbahâr

Ağır Aksak Semâi Zekâî Dede

(Âh) A çıl dı ver di nev ba har (har)
bül bül ler et sîn def gâm
(Vâr) (yâr) (Âh) Vus lat ni yüz ol
cy ler he zâr me sâz gül den gü rür çıl
sîn nağ me sâz gül ler a çıl
nâ zül si tem (yâr) (yâr) (a) (man)
sîn dem be dem

Şekil 2.24. Zekâî Dede'nin Hüzzâm Bestesi-Açıldı verdi nevbahâr

Esere nevâ perdesi merkez alınarak başlanmış, terkîbin seslerinde tiz çargâha dek çıkılmış, inerken dik hisâr perdesi üzerinde Segâh duyurulmuştur. En sonunda segâh perdesi üzerinde Irâk sesleriyle cümle bitirilmiştir.

(Ah) Bir gon ca i ten şit i çin
bin an de lib ey ler nâ gâm
(yâr) (yâr) (yâr) (a) (man) (Âh) Sâ kî me ded
sun hâ de yi tâ mah vo la
dil den e lem (yâr) (yâr)
(Âh) Uş şâ kî nî tal tif i çin
gel gül se ne ey gon ca fem
(yâr) (yâr)

Şekil 2.25. Zekâi Dede'nin Hüzûm Bestesi-Açıldı verdi nevbahâr – 2

Meyan bölümüne nevâ perdesi üzerinde Zengûle edâsıyla başlanmıştır. Nevâ perdesi üzerinde Uşşâk'lı seyredip acem perdesinde kalış yapılmıştır. Muhayyer perdesinde Uşşâk edâsıyla bir kalıştan sonra tîz nevâ perdesine dek genişleme gösterilmiş, nevâ perdesi üzerinde Sabâ ve segâh perdesinde Irâk duyurularak Bestenigâr terkîbine geçilmiştir. Devamında terkîbin seslerine dönmüş nevâ perdesinde kalınmıştır.

2.1.3. Hacı Ârif Bey'in Hüzûzâm Eserlerinde Seyir Analizi

HÜZZAM ŞARKI Tâzelendi tâb-ı âlem

Aksak Hacı Ârif Bey

Tâ ze len di Tâ bı â lem -SAZ-
Her ke sin bak şev kı var -SAZ-
Sen de pür şevk ol a dil ber
büy le dir hük mü ba hâr - SAZ - SON - SAZ -

Şekil 2.26. Hacı Ârif Bey'in Hüzûzâm Bestesi-Tâzelendi tâb-ı âlem

Esere çargâh perdesi ile başlanmış, yerinde Uşşâk ve Rast'lı kalışlar yapılmıştır. Ardından segâh ve gerdâniyye perdeleri arasında gezinildikten sonra Hüzûzâm nağmeleri ile segâh perdesinde cümle bitirilmiştir.

Gül a çıl sın bül bü li şâ
ri de sus sün sev di güm -SAZ- - SAZ -

Şekil 2.27. Hacı Ârif Bey'in Hüzûzâm Bestesi-Tâzelendi tâb-ı âlem - 2

Meyân bölümüne evc perdesinde kalış yapılarak başlanmış, acem ve dik hisâr perdeleriyle nevâ perdesine inilip devamında terkîbin seslerine dönülmüştür.

HÜZZAM ŞARKI

Güzel gün görmedi âvâre gönlüm

Curcuna Mehmet Sâdi Bey
Hacı Ârif Bey

Güzel gün gör me di â vâ re gön lüm

Güzel gün gör me di â vâ re gön lüm

- SAZ - Ne ler çek ti ne ler bi çâ

re gön lüm Ne ler çek ti ne ler bi çâ

re gön lüm - SAZ -

Şekil 2.28. Hacı Arif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Güzel gün görmedi âvâre gönlüm

Esere evc perdesi ile başlanmış, segâh ve nevâ perdeleri merkez alınmıştır. Muhayyer perdesine kadar genişleme gösterilmiş, gerdâniye perdesi vurgulanmıştır. Meyân sazı öncesi, dîk hisâr ve acem perdeleri alınarak, segâh üzerinde Irâk edasıyla cümle tamamlanmıştır. Meyâna geçişte gerdâniye perdesi, acem perdesi kullanılarak merkez alınmıştır.

- SAZ - Mu hab bet le ser â pâ

yâ re gön lüm Mu hab bet le ser â pâ

yâ re gön lüm - SAZ -

yâ re gön lüm - SAZ -

Şekil 2.29. Hacı Arif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Güzel gün görmedi âvâre gönlüm – 2

Meyânda nevâ perdesi üzerinde Nevâ edasıyla seyredilmiş, gerdâniye perdesi merkez alınmıştır. Sonrasında terkîbin seslerine dönmüştür. Aranağmeye muhayyer perdesinden inici bir özellikle başlanmış, terkîbin sesleri kullanılarak segâh perdesinde karar verilmiştir.

HÜZZÂM ŞARKI

İftirâkın urdu zahm-ı bu dil-i sad-pâreye

Aksak Semâi Hacı Ârif Bey

(Âh) İf ti râ lan ur du zah mı
 bu di li sad râ re ye
 Mer he mi vas lan de vâ kul
 Ağ lu di vin sî pe ri hep
 ben de i bi çü re ye - SAZ -
 sî ne i nür vâ re ve

Şekil 2.30. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Bestesi-İftirâkın urdu zahm-ı bu dil-i sad-pâreye

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, segâh ve nevâ perdeleri merkez alınmıştır. Meyân saziyla gerdâniye perdesi tutulmuştur.

(Âh) Aks e dip a hu fi gâ nım
 sî le i sey yâ re ye

Şekil 2.31. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Bestesi-İftirâkın urdu zahm-ı bu dil-i sad-pâreye - 2

Meyânda nevâ üzerinde Mâye edasıyla seyredilmiş, dik hisâr perdesinde Segâh'lı kalış yapıldıktan sonra, nevâ perdesine Uşşâk'lı inilerek cümle tamamlanmıştır.

HÜZZAM ŞARKI

Bahar oldu sular akar çayıra

Düyek Hacı Ârif Bey

Ba har ol du su lar a kar
O va lar dir tav yan la rın
ça du yı ru a man a man
ra ğı a man a man
Yo ru lur sun çık ma ku zum
Çi men ler dir ku zu la rın
ba (ba) yı ru
ya (ya) ta ğı

Şekil 2.32. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bahar oldu sular akar çayıra

Esere çargâh perdesinden nevâ perdesine çıkılarak başlanmış, nevâ ve segâh perdelerinde kalışlar yapılmıştır. Terkîbin sesleriyle muhayyer perdesine kadar genişleme gösterilip segâh perdesinde cümle tamamlanmıştır.

Ço ban ge lir is ter se ni
Gâl yap ra ğı bül bül le rin
a o yı ru a man a man
ta ğı a man a man

Şekil 2.33. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bahar oldu sular akar çayıra – 2

Acem perdesi ile evc tutularak meyâna başlanmıştır. Dik hisâr ve acem perdeleri kullanılarak segâh perdesinde Irâk gösterilmiştir. Sonrasında nevâ perdesinde Hicâz ile cümle tamamlanmıştır.

HÜZZAM ŞARKI

Hâl-i dil-i zarımı duysa cihân

Sengin Semâi Hacı Ârif Bey

Hâ li di li zâ rı mı duy sa ci hân

hâ li di li zâ rı mı duy sa ci hân

Rahm e dîp ağ lar ba na hep â şı kân
Şerh e de mem şöy le ci ğer pâ re yi

Rahm e dîp ağ lar ba na hep â şı kân -SON-
Yâr i se aç tı sı ne me yâ re yi

Şekil 2.34. Hacı Ârif Bey'in Hüzam Bestesi-Hâl-i dil-i zarımı duysa cihân

Esere çargâh perdesi ile başlanmış, nevâ perdesi merkez alınmış, segâh perdesinde kalışlar yapılmıştır. Muhayyer perdesine dek genişleme gösterilmiş, çargâh perdesinde kalış yapıldıktan sonra cümleler segâh perdesinde toplanmıştır.

Ol ma da gün den gü ne hâ lim ya man

Ol ma da gün den gü ne hâ lim ya man

Şekil 2.35. Hacı Ârif Bey'in Hüzam Bestesi-Hâl-i dil-i zarımı duysa cihân – 2

Meyâna nevâ perdesi ile başlanmış, gerdâniye perdesi merkez alınmıştır. Sünbüle ve hüseyinî perdeleri kullanılarak nevâ perdesi üzerinde Isfahân edasıyla hareket edilmiştir. Sonrasında nevâ üzerindeki Hicâz seslerine dönmüş ve nevâ perdesinde kalınmıştır.

HÜZZAM ŞARKI

Meftûn olalı sen şehi hûbân-ı cihâna Hacı Ârif Bey

Türk Aksâğı

Mef tûn o la lı sen şe hi hû bâ
 nı ci hâ na - SAZ - na - SAZ -
 At fı na zâr et mem çe me nis tâ
 Hû nı di li miz baş la dı göz den
 na za ma ce re yâ na - SAZ - na - SAZ -

Şekil 2.36. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Bestesi-Meftûn olalı sen şehi hûbân-ı cihâna

Esere gerdâniye perdesinden başlanmış, nevâ ve çargâh perdelerinde kalışlar gösterilmiştir. Muhayyer perdesine dek çıkmış, gerdâniye ve segâh perdelerinde kalışlar yapıp meyân sazında evc perdesi tutulmuştur.

Hay rân e de li aşk be ni hûs
 nün de ki â na - SAZ -
 Aş kın e le mi kad di mi dön
 dür dü ke mâ na - SAZ -

Şekil 2.37. Hacı Ârif Bey'in Hüzâm Bestesi-Meftûn olalı sen şehi hûbân-ı cihâna -2

Meyan bölümüne evc perdesi tutularak başlanmış, devamında segâh perdesine Hisâr-ı Kadîm edasıyla inilmiştir. Sünbüle perdesi alınıp tiz çargâha kadar çıkmış gerdâniye merkez alınmıştır. Nevâ üzerinde Isfahân edâsıyla seyredilmiş sonrasında terkîbin seslerine geri dönmüştür.

HÜZZAM ŞARKI
Tal'at eyler mi diye meh sûy-i kağıthânen

Curcuna Hacı Ârif Bey

Tal'at eyler mi diye
Nâle vüfer yâdam ye
meh tar sù yi kağıt
tar sev di ğim şù
hâ mü ne den - SAZ - den
mü her - SAZ - her
Cık tu â hu in ti zâ
Tuş a te sîr ey le di
râm bu ge ce dil
â hım sa na et
hâ ne den den
mez e ser ser

Şekil 2.38. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tal'at eyler mi diye meh sûy-i kağıthânen

Nevâ perdesiyle esere başlanmış ve aynı perde merkez alınmıştır. Yerinde segâh perdesinde Irâk edasıyla kalış gösterilmiş, sünbüle perdesi kullanılarak terkîbin sesleriyle seyredilmiştir. Devamında acem ve dîk hisâr perdeleri alınıp segâh perdesi üzerinde Irâk duyurulmuş, meyân sazında gerdâniye tutulmuştur.

Şekil 2.39. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Tal'at eyler mi diye meh sûy-i kağıthânen – 2

Meyânda nevâ perdesi üzerinde Hümâyûn seyri duyurulmuştur. Gerdâniye perdesi merkez alınmış, hüseyinî perdesi kullanarak Isfahân seyredilmiş ardından nevâ perdesine Hicâz ile inilmiştir. Devamında segâh perdesine gelinmiştir.

HÜZZAM ŞARKI

Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi

Aksak Hacı Ârif Bey

Bir gün be ni
dil dâr a ca ba
şâd e de cek
mi - SAZ - Lât fi
le ya lak gün
hi mü â hâd
e de cek mi - SAZ -
A ya
e re cek mi şeb i gâm

Şekil 2.40. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi

sub hi vi sâ
le - SAZ -

Şekil 2.41. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi - 2

Esere gerdâniye perdesinden başlanılmış, Hüzzâm nağmeleriyle nevâ ve segâh perdelerinde kalışlar yapılmıştır. Gerdâniyye perdesi yakalandıktan sonra yerinde Arazbâr seslerinde gezinilmiş en sonunda yerinde Rast makâmı sesleriyle rast perdesine inilmiştir. Kürdî perdesiyle segâh perdesinde kalınarak diğer cümleye geçilmiştir.

Tâ li
ba na gün güs
te rip im dâd
e de cek mi - SAZ -
bil mem o ee fâ
pi se ba na
dâd e de cek
mi - SAZ - Ya mül
ki di li zul

Şekil 2.42. Hacı Ârif Bey'in Hüzûm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi - 3

Segâh makâmı seslerinde gezinildikten sonra Rast makâmı edâsıyla rast perdesinde kalış yapılmıştır. Devam eden cümlede Müsteâr terkîbine geçilmiş, sonrasında makâmın seslerine dönülmüştür.

mi le ber bûd
e de cek mi SAZ
Ya gül dü re rek
ey le ye cek
mi be ni ih
yâ SAZ Ya ül
dü re rek gus
sa dan â zâd
e de cek mi SON

Şekil 2.43. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 4

Yerinde Nikrîz ile başlayan bölümde yerinde Karcığâr seslerinde dolaşıldıktan sonra gerdâniye perdesi merkez alınmıştır. Mâhûr-ı Kebîr ile rast perdesine inilmiştir. Devam eden cümlede Hüzzâm nağmesine dönülmüştür.

Curcuna

sá dî bu ge ce kal maş
yâr i le ten há ser reş
te bu lup aç müş i dîn soh be ti sev
dâ - SAZ - Es nû yı sü hân
de dü şü rûp fir sa tı en há
Ah vâ li pe ri şâ nu mi arz
AIsak
ey le dîm am ma - SAZ -

Şekil 2.44. Hacı Ârif Bey'in Hüzûm Bestesi-Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi – 5

Nevâ perdesiyle başlayan bölümde Hüzûm sesleriyle gezinildikten sonra, tîz segâh perdesi açılmış, orada kısa Segâh nağmesi duyurulmuştur. İnci bir seyirle gerdâniye perdesinden aşağıya doğru gelinmiş, segâh perdesinde cümle tamamlanmıştır.

HÜZZAM YÜRÜK SEMÂİ

Dil hastasıym bu dile hep âh gelecektir

Sengin Semâi Kanûnî Hacı Ârif Bey

Dil has ta sı yım bu di le hep âh ge le cek
tir

Şekil 2.45. Hacı Ârif Bey'in Hüzûm Bestesi-Dil hastasıym bu dile hep âh gelecektir

Çargâh perdesinden esere başlanmış, nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleri gösterilip segâh perdesinde kalındıktan sonra evc perdesi yakalanmış nevâ perdesi tutulmuştur.

Şekil 2.46. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir – 2

Nakarat bölümüne nevâ perdesinden gerdâniye perdesine atlanarak başlanmış, nevâ üzerinde Hicâz sesleriyle hareket edildikten sonra acem ve dîk hisâr perdeleri seyreklenerek segâh perdesine Irâk'lı iniş yapılmıştır. Ardından rast perdesine inilmiş meyân dolabında evc perdesi yakalanmıştır.

Şekil 2.47. Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm Bestesi-Dil hastasıyım bu dile hep âh gelecektir – 3

Meyân bölümüne evc perdesi üzerinde Hicâz yapılarak başlanmış ardından Hüzzâm seslerine dönülerek segâh perdesinde kalınmıştır.

2.1.4. Şevkî Bey'in Hüzam Eserlerinde Seyir Analizi

HÜZZAM ŞARKI
Küşâde tâli'im hem bahtım uysun

Circuna Şevki Bey

Küşâde tâli'im hem
bahtım uysun - SAZ - sun - SAZ -
Aman sâ kî ba na hiç
dur ma mey sun
Aman sâ kî ba na hiç
dur ma mey sun -SON- - SAZ -

Şekil 2.48. Şevkî Bey'in Hüzam Bestesi-Küşâde tâli'im hem bahtım uysun

Esere nevâ perdesi merkez alınarak başlanmış, nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleri ile muhayyer perdesine kadar çıkıp birinci dolapta saz payıyla birlikte yerinde ikinci nevî Sûznâk edasıyla kalış yapılmıştır. Terkîbin sesleri ile muhayyer ve rast perdeleri arasında seyredilmiş, nevâ ve segâh perdelerinde kalışlar yapılmıştır. Meyân sazında sünbüle ve acem perdeleri kullanılıp gerdâniye perdesi tutulmuştur.

Ga mım yok zevk ü şevk im
had den ef zun - SAZ -

Şekil 2.49. Şevkî Bey'in Hüzam Bestesi-Küşâde tâli'im hem bahtım uysun – 2

Meyân bölümünde nevâ perdesi üzerinde Uşşâk veya Nevâ seslerinde dolaşmıştır. Muhayyer perdesiyle başlanmış, gerdâniye perdesi merkez alınmış ardından nevâ perdesine inilmiştir.

HÜZZÂM ŞARKI Gam dîdeleriz sâkî

Aksak *Şevkî Bey*

Gam dî de le riz sâ kî - SAZ
- Sun bir do lu kap ol sun - SAZ
- Bir ta sı a rak ya hud - SAZ
- bir kâ se şa rab ol sun - SAZ

Şekil 2.50. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî

Nevâ perdesinden segâh perdesine inilerek esere başlanmış hemen nevâ'ya çıkıldıktan sonra Rast sesleriyle rast perdesine inilip tekrar nevâ perdesi yakalanmıştır. Terkîbin sesleriyle tîz çargâh perdesine dek çıkılmış, seyre sünbüle perdesi de eklenmiştir. Devam eden nağmede gerdâniye perdesi yakalanmış seyre hüseyînî ve acem perdeleri eklenerek düğâh perdesine kadar inildikten sonra nevâ perdesi tutulmuştur. Saz payında evc perdesine yönelinmiştir.

- Sen ver de pe ya pey mey
dil mes tû ha râb ol sun - SAZ
- Dev rey le ki key fim ce - SAZ
- bir â le mi âb ol sun - SAZ

Şekil 2.51. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî - 2

Evc perdesinden seyre başlanmış, acem perdesi de alınarak Segâh edâsıyla hareket edilip evc perdesinde kalınmıştır. Ardından terkîbin sesleriyle seyre devam edilip, hüseyînî perdesi de seyre eklenmiş, segâh perdesinde kalış yapılmıştır.

Curcuna

Çal sa zi a man mut rib
- SAZ - dol dur ka de hi
sâ kî - SAZ -
Tâ ne ye i gam fer sa
Aksak
dil ler de ka lın bû kî - SAZ -

Şekil 2.52. Şevkî Bey'in Hüzzâm Bestesi-Gam dîdeleriz sâkî – 3

Dügâh perdesinden hüseyinî perdesine atlanarak Curcuna bölümüne başlanmış, Segâh edâsıyla hareket edildikten sonra Rast sesleri duyurulmuş ardından nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleriyle sünbüle perdesine dek çıkılıp gerdâniye perdesi tutulmuştur. Hicâz-ı Kudemâ edâsıyla seyredildikten sonra nevâ perdesi tutulmuş en sonunda terkîbin sesleriyle segâh perdesinde kalınmıştır.

2.1.5. Hüzzâm Terkîbi ile İlgili Tarifler

Abdülbâki Nâsır Dede, Hüzzâm seyrini şöyle vermektedir, gerdaniye perdesinden Eskilerin Hicâz'ı (Hicâz-ı Kudemâ) ile başlayıp nevâ'ya gelir. (Tura, 2006, s. 49) Nevâ'dan segâh perdesine dek Irâk karar verir. Haşim Bey ise Nâsır Dede'den farklı olarak karara giderken Irâk edâsını vermemiş, seyre sünbüle perdesini ekleyerek Hüzzâm makâmı tarifini şöyle vermiştir; “Önce çargâh, nevâ, şûrî, evc, gerdaniye, muhayyer, sünbüle basarak bu üslûp üzere perde perde şûrî ile nevâyâ inip sonra çargâh, segâh, kürdî ile yine segâhda sonlanır.” (Tırışkan, 2000, s. 34). Kâzım Uz, Hüzzâm tarifini Haşim Bey'e benzer şekilde vererek şöyle yazmıştır: “Evvelâ şûrî, nevâ ve bazen nevâ, şûrî başlar ve sonra çargâh, segâh, kürdî ile segâh karâr eder. İş bu makâmın hisâr, hüseyinî, gerdaniyye, muhayyer perdelerine seyri caizdir.” (Uz,1964, s. 33). Cemil Bey, Hüzzâm tarifini benzer ifadelerle segâh, çargâh, nevâ perdelerinden başlatmış, meyan bölgesinin tiz segâh veya tiz nevâ'ya dek çıktığını

belirtmiş ve karârda kürdî nîm sadâsı olduğunu ifade etmiştir. (Cevher, 1993: 61).

2.1.6. Hammâmizâde Dede Efendi'nin Hüzûm Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin Hüzûm işleyişinde nevâ perdesinden hareketle eserlere başladığı, nevâ perdesi üzerinde Hicâz-ı Kudemâ gösterildiği ardından karârda segâh perdesine evc ve hisâr perdesiyle veya acem ve dik hisâr perdelerini kullanarak Irâk'lı inildiği görülmektedir. Karâra gidişlerde kürdî perdesi kullanımı da görülmektedir. Seyre başlangıç yönünden Nâsır Dede'nin tarifinden biraz farklı gibi görünse de Nâsır Dede'nin makâm veya terkîblerde başlangıç perdesinin her zaman belirlenen perde olmadığını, civarından da başlanabileceğini ifade eden yazısı hatırlanmalıdır.¹ Yukarıda verdiğimiz tariflere göre Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin Hüzûm işleyişi, karâra gidiş yönünden tariflerle örtüşmektedir. Haşim Bey, Kâzım Uz ve Cemil Bey Hüzûm tarifinde karâra gidişte Irâk edâsı vermemektedir ancak eserlerde kürdî perdesi kullanımı bulunduğundan bu yönüyle kaynaklara benzerlik bulunmaktadır. Diğer yönlerden tariflerle farklılık bulunmamaktadır.

2.1.7. Zekâi Dede'nin Hüzûm Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Zekâi Dede'nin Hüzûm işleyişinde bir eser dışında nevâ perdesi civarından harekete başladığı, Hicâz-ı Kûdemâ sesleriyle nevâ'ya gelindiği, seyir bölgesinin rast ve tiz nevâ perdeleri arasında olduğu, karara gidişlerde ise evc ve hisâr perdesiyle veya acem ve dik hisâr perdelerini kullanarak Irâk'lı inildiği görülmektedir. Eserlerin seyre başlangıç bakımından kıyaslanan nazari kaynaklara uygunluk gösterdiği söylenebilir. Karâra gidişlerde Irâk edâsı bulunan nağmelerde Nâsır Dede'ye uygunluğu görülmekte, kürdî perdesinin kullanıldığı eserlerde Kâzım Uz, Cemil Bey ve Haşim Bey tarifleriyle örtüşmektedir.

2.1.8. Hacı Ârif Bey'in Hüzûm Eserlerindeki Seyir Özellikleri

¹ Gerek makâmlardan gerek bileşimlerden söz ederken her birine birer başlangıç belirlemiştik. Ama, bu, ancak oradan başlarlar demek değildir. Ezgiye, belirtilen o perdenin bir ya da birkaç perde üstünden ya da altından da başlanabilir. (Tura, 2006, s. 74).

Hacı Ârif Bey'in Hüzûzâm işleyişinde seyre gerdâniye ve nevâ perdelerinden başladığı, karara gidişlerde evc ve hisâr perdesiyle veya acem ve dik hisâr perdelerini kullanarak Irâk'lı inildiği görülmektedir. Bu kullanım ile kıyaslanan nazarî kaynaklara uygunluk gösterdiği söylenebilir. Irâk edâsının görüldüğü karâr nağmeleri için Nâsır Dede'nin tarifine, kürdî perdesi kullanımı görülen karâr nağmelerinde ise Kâzım Uz, Cemil Bey ve Haşim Bey tariflerine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.9. Şevkî Bey'in Hüzûzâm Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Şevkî Bey'in Hüzûzâm işleyişinde seyre nevâ perdesinden başladığı, nevâ perdesi üzerinde Hicâz seslerinde gezdiği görülmektedir. Eserler içinde sünbûle perdesi kullanılmış, tiz çargâha kadar ses bölgesi genişletilmiştir. Bu yönleriyle kaynaklardaki tarifler ile seyir örtüşmekte ancak karâra gidişlerde Irâk edâsı kullanılmadığı için Nâsır Dede'ye kısmen uyduğu söylenebilir.

2.2. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Uşşâk Eserlerinin Seyir Analizi

2.2.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi

UŞŞÂK MURABBÂ BESTE
Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde

Ağır Darb-ı Fetih *Dede Efendi*

Di Ge Bu (Dil) (Gel) lun nâ iş say le e ve i di e
der nar ğer bül dil bir bül ber da
li sey ri râ ley dâ nâ lâ re vi re vi
sin sin sin de de de

Şekil 2.53. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak esere başlanmış, nevâ perdesine çıkılıp çargâh perdesi vurgulandıktan sonra rast perdesine düşülmüş ardından düğâh perdesinde kısa kalıştan sonra nevâ perdesi civarından seyredilmiştir. Devam eden nağmede hüseyinî perdesine dek çıkılıp oradan düğâh perdesine inilip kalış yapılmıştır.

(yâr)

(câ) (nm) (âh) (re) (vî) (şim) (de) (ye)

(le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (li)

(te) (re) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le)

(li) (yâ) (yâ) (le) (le) (li)

(hey) (yür) (hey) (dost)

(be) (li) (yâ) (ri) (men) -SON-

Şekil 2.54. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde-2

Çargâh perdesinden nevâ perdesine çıkılarak başlanmış sonrasında çargâh perdesi tutulmuştur. Ardından acem perdesi yakalanmış makâmın sesleriyle hareket edilip çargâh perdesinde kısa bir kalış gösterilmiştir. Devam eden nağmede hüseyinî, nevâ ve çargâh perdeleri vurgulanmış segâh perdesinde kısa kalış yapılmıştır. Sonrasında rast perdesine inilmiş ardından Nikrîz'li kalış yapılmıştır. En sonunda makâmın seslerine dönülüp düğâh perdesinde kalınmıştır.

Me (mec) (nân) (mec) (nân) da e
 der di na zu
 rin gay ri ye mâ
 il (yâr) (câ) (mâm)
 (gay) (ri) (ye) (mâ) (il) (ye)
 (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (li)
 (te) (re) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le) (le)
 (li) (yâ) (li) (le) (le) (le) (li)
 (hey) (yâr) (hey) (dost)
 (be) (li) (yâ) (ri) (men)

Şekil 2.55. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde - 3

Seyre hüseyinî perdesi üzerinde Zengûle ile başlanmış, muhayyer perdesinde kısa kalıştan sonra tiz çargâha kadar genişleme gösterilip hüseyinî perdesine inilmiştir. Ardından devam eden cümlelerde nim hicâz ve dîk kürdî perdeleri alınmış, yegâh perdesine inilerek Sultanî Yegâh gösterilmiştir. En sonunda makâmın seslerine dönülerek Uşşâk'lı kalınmıştır.

UŞŞÂK ŞARKI

Pür ateşim açtırma sakın ağzımı zinhar

Ağır Aksak Semâî *Dede Efendi*

Pür a te şim aç tır ma sa kın
ağ zi mi zin har (gel) (a) (ca) (nim)

Şekil 2.56. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Pür ateşim açtırma sakın ağzımı zinhar

Esere rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanmış, hüseyinî perdesine kadar çıkıldıktan sonra rast perdesinde Nîkrîz'li kalış yapılmıştır. Ardından makâmın seslerine dönmüş, muhayyer perdesine dek çıkıldıktan sonra düğâh perdesinde kalış yapılmıştır.

Za lim be ni sıy let me de rû
num da ne ler var (Gel) (a) (ca) (nim)
Bil mez mi yim et tik le ri ni
ey le me in kâr (Gel) (a) (ca) (nim)

Şekil 2.57. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Pür ateşim açtırma sakın ağzımı zinhar - 2

Düğâh acem atlamasıyla seyre başlanıp, acem perdesi gösterilmiş ardından hüseyinî perdesi vurgulanıp çargâh muhayyer perdeleri arasından gezinilerek düğâh perdesinde kısa kalış yapılmıştır. Nevâ perdesi merkez alınarak seyre devam edilmiş, nevâ perdesi üzerinde Hûmâyûn sesleriyle gezinilerek tîz çargâha kadar genişleme gösterilmiş, seyre nîm hicâz perdesi de dahil edilmiştir. En sonunda makâmın sesleriyle düğâh perdesinde kalış yapılmıştır.

UŞŞÂK ŞARKI
Ağlatırlar, güldürürler

Aksak

Dede Efendi

(Âh) Ağ la tır lar

gül dü rür ler (Âh) (ağ) (la) (tır)

(lar) (gül) (dü) (rür) (ler) - SAZ -

Şekil 2.58. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler

Dügâh perdesinden ırâk perdesine inilerek esere başlanmış, dügâh perdesi tutulmuştur. Devam eden nağmede acem perdesine dek çıkılmış, kürdî perdesi seyre eklenip hareket edildikten sonra dügâhta kalış yapılmıştır. Ardında aynı nağmelerle hareket edildikten sonra nevâ perdesine yönelinmiştir.

- Çeş mîm ya şın (a) (man) sil di rir

ler - SAZ ler - SAZ

Şekil 2.59. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler - 2

Hüseynî perdesine çıkılarak başlanan cümlede nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleri gösterildikten sonra dügâh perdesine inilmiş, Karcığar edâsı gösterilmiştir. İkinci dolapta evc perdesi alınıp muhayyer perdesine yönelinmiştir.

Bun lar a
dam öl dü rür ler - SAZ
(Ban) (lar) (a) (dam) (öl) (dü) (rür)
(ler) Kim ler
(ler) ka ra göz li ler
şî rin söz li ler - SAZ - Gü zel
ler (a) (man)(a) (man) gö mül e vi ne gi rer ler
A şî kan ak lın a ler ler da yü ze gü ler
ler

Şekil 2.60. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Bestesi-Ağlatırlar, güldürürler - 3

Muhayyer perdesi merkez alınarak seyre başlanmış, tîz çargâh perdesine dek genişleme gösterildikten sonra düğâh perdesinde kalış yapılmıştır. Nevâ perdesi üzerinde Hicâz, çargâh perdesi üzerinde Nikrîz'li kalışlar yapıp gerdaniye perdesi tutulmuştur. Acem ve hüseyinî perdelerine dönülüp hemen ardından tekrar çargâh perdesi üzerinde Nikrîz edâsıyla hareket edilip çargâh perdesinde kalışlar yapılmıştır. En sonunda nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleriyle devam edilmiş düğâh perdesinde Uşşâk'lı kalınmıştır. Meyânın bütününde Muhayyer ve Karcıgar iç içe kullanılmıştır.

2.2.2. Zekâi Dede'nin Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi

UŞŞÂK MURABBÂ' BESTE
Peymani dilberâne inanmam kefil ile

Ağır Sakil $\frac{8}{8}$ *Zekâi Dede*

Pe
Ü
U

(Pey)
(Üf)
(Uş)

mâ
râ
şâ

ni
de
ka

di
li
be

(di)
(li)
(be)

(dil)
(dik)
(bes)

be
râ
te

ü
mür

et

ne
gö
me

i
rün
u

(na)
(mez)
(sü)

mam
ve
li

ke
(ve)
sa

(ke)
(ve)
(sa)

fil
kil
kil

le
le
le

(hey) (ca) nım -SON- (hey) (ca) (nım)

Şekil 2.61. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Peymani dilberâne inanmam kefil ile

Eser rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanmış, ırâk perdesi seyreklenerek yegâh perdesine kadar inilip düğâh perdesi yakalanmıştır. Çargâh perdesini merkez alarak hareket ettikten sonra düğâh ve rast perdelerinde kalışlar gösterilmiştir. Ardından ırâk perdesi kullanımı devam ederek yegâh perdesine inilip birinci dolapta düğâhta kalınmış ikinci dolapta acem perdesi tutulmuştur.

Şu

(şu)

çen

be

ri

(ri)

(ri)

gi rü

ni

ga mi

(mi)

ey

ra

(ra)

ki bi

dun

(dun)

(hey)

(ca)

(nım)

Şekil 2.62. Zekâi Dede'nin Uşşâk Bestesi-Peymani dilberâne inanmam kefil ile - 2

Seyre hüseyinî perdesinden acem perdesine çıkılarak başlanmış, düğâh perdesine inildikten sonra nevâ perdesi yakalanmış, oradan gerdâniye perdesine atlanıp muhayyer perdesine dek çıkılıp çargâh perdesine inilmiş ardından düğâh perdesi vurgulandıktan sonra makâmın seslerine dönülerek seyre ırâk perdesi eklenmiş, giriş bölümündeki cümleler aynen tekrarlanarak düğâh perdesinde kalınmıştır.

UŞŞÂK ŞARKI
Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer

Aksak *Zekâî Dede*

Kim o lur zor i le mak sû du na reh yâ
bu za fer - SAZ - Ge lir el bet te zu hü ra
ne i se hük mü ka der - SAZ

Şekil 2.63. Zekâî Dede'nin Uşşâk Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer

Eser ırâk perdesinden başlanmış hüseyinî perdesine kadar çıkılıp düğâh perdesi vurgulanmıştır. Ardından ırâk perdesinden hareketle aynı nağmelerle nevâ perdesine çıkılmış, gerdâniye perdesine dek genişleme gösterildikten sonra makâmın sesleriyle rast perdesine inilmiş ve düğâh perdesinde kalındıktan sonra saz payıyla acem perdesine yönelinmiştir.

- Hak ku tef vi
zi ü mür et ne v lem çek ne ke der - SAZ
- Kıl sū züm â ri fi sen gū - SAZ - şî ka bü le
gev her - SAZ

Şekil 2.64. Zekâî Dede'nin Uşşâk Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer

Dügâh acem atlamasıyla seyre başlanmış tekrar dügâh perdesine dönülmüştür. Ardından gerdâniye perdesi yakalanmış, çargâh perdesi vurgulandıktan sonra nevâ perdesi civarında seyrederek muhayyere dek çıkılmış, saz payında gerdâniye perdesine yönelinmiştir.

- Mih ne ti ken di ne zevk et
me dir â lem de hü ner - S.A.Z - Gam ü şâ di
i fe lek bôy le ge lir bôy le gi der -SON-

Şekil 2.65. Zekâi Dede'nin Uşşak Bestesi-Kim olur zor ile maksûduna rehyâb-ı zafer
- 3

Seyre sünbüle perdesi eklenmiş, gerdâniye perdesi vurgulandıktan sonra şehnâz perdesi alınarak nevâ perdesine inilmiştir ardından makâmın seslerine dönülüp dügâhta kalınmıştır.

UŞŞAK ŞARKI

Aksak Semâî Severim gerçi seni bana vefâkâr olasin Zekâi Dede

Se ve rim ger (ger) ci se ni
Kor ka rım gır (gır) lım a lıp
Sen da hı ben (ben) ci le yin
ba na ve fi hâr (hâr) o la
son ra ce fi hâr (hâr) o la
yâ re gi rif târ (târ) o la
sîn (sîn) (ca) (num)
sîn (sîn)
sîn (sîn)
sîn (sîn)

Şekil 2.66. Zekâi Dede'nin Uşşak Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasin

Esere rast perdesinden dügâh perdesine çıkılarak başlanmış, acem perdesine dek çıkıldıktan sonra makâmın sesleriyle hareket edilip nevâ perdesi civarında seyredilmiş, oradan dügâh perdesine inilmiştir. Pese doğru genişlemesini ırâk perdesi de alarak hüseyinî aşırân perdesine yaptıktan sonra dügâh perdesi tutulmuştur.

Şekil 2.67. Zekâi Dede'nin Uşşak Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasin – 2

Rast perdesinden düğâha çıkılarak başlanan nağmeden sonra nevâ perdesi yakalanmıştır. Seyrin genel yapısına bakıldığında ikinci nevî Bayâtî terkîbi gösterilmiştir.

Şekil 2.68. Zekâi Dede'nin Uşşak Bestesi-Severim gerçi seni bana vefâkâr olasin – 3

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan cümlede gerdâniye perdesine atlanmış ardından nevâ perdesi tutulmuş, seyre kürdî perdesi de eklenip düğâh perdesinde kalış yapılmıştır. Ardından acem aşirân perdesine kadar inilip, seyrin genelinde Acem-Aşirân terkîbi gösterilmiştir. Devam eden satırlarda hisâr ve evc perdeleri seyre eklenmiş, birinci nevî Bayâtî terkîbi gösterilmiştir.

2.2.3. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Eserlerinde Seyir Analizi

UŞŞÂK ŞARKI
Sâkî yetişir uyan aman gel

Türk Aksağı *Hacı Ârif Bey*

Sâ kî ye ti şir u yan a man gel - SAZ - gel

Şekil 2.69. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan eserde gerdâniye perdesine kadar genişleme gösterilmiş ardından nevâ perdesi yakalanmıştır.

El ver me di mi fe gân a man gel

el ver me di mi fe gân a man gel - SON - SAZ -

Şekil 2.70. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel – 2

Hüseynî perdesiyle başlanan bölümde nevâ perdesi vurgulanmış ardından çargâh'ta Nîkrîz'li nağmeden sonra makâmın seslerine dönmüş, meyân sazında seyre nîm hicâz eklenerek nevâ perdesine çıkılmıştır.

Âh i le tü ken di can a man gel - SAZ -

âh i le tü ken di can a man gel

Şekil 2.71. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Sâkî yetişir uyan aman gel - 3

Nîm hicâz perdesiyle başlanan meyân bölümünde nevâ üzerinde Rast edâsı gösterilmiştir. Saz bölümünde kısaca Hicâz nağmesi duyurulmuştur.

UŞŞAK ŞARKI
Baht uyan sa hâbe varsa dîde-i bî-dârımız

Mâsenmen

Hacı Arif Bey

Baht u yan sa hâ be var sa dî de i bî
dâ ri muz - SAZ - muz - SAZ -

Şekil 2.72. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyan sa hâbe varsa dîde-i bî-dârımız

Çargâh perdesinden nevâ perdesine çıkılarak başlanan eserde düğâh perdesinde kısa kalıştan sonra gerdâniye perdesine kadar çıkılmış ardından nakarat bölümü için nevâ perdesi tutulmuştur.

Düş de bâ ri gay rı dan ten hâ dü yür sek
Si ne i pür da ğı muz dır ba ğı muz gül
yâ ri miz Düş de bâ ri
zâ ri muz Si ne i pür
gay rı dan ten hâ dü yür sek ya ri
da ğı muz dır ba ğı muz dır zâ ri
miz -SON- SAZ -

Şekil 2.73. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyan sa hâbe varsa dîde-i bî-dârımız
- 2

Düğâh perdesinden acem perdesine atlama yapılarak başlanan bölümde sırasıyla acem, nevâ ve çargâh perdelerinde kısa kalışlar yapılmış ardından düğâh'a inilerek Acem makâmı duyurulmuştur. Meyân bölümü için seyre evc perdesi de eklenerek gerdâniye perdesi yakalanmıştır.

Biz ha zan ü hâr hav fin
dan be ri bü l bü l le riz - SAZ -
riz - SAZ -

Şekil 2.74. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Baht uyan sa hâbe varsa dîde-i bî-dârımız
- 3

Hüseyinî perdesiyle başlanan meyân bölümünde nevâ üzerinde Hicâz sesleriyle hareket edilmiş ardından nevâ perdesi yakalanarak nakarata dönülmüştür.

UŞŞÂK ŞARKI
Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânede Hacı Arif Bey

Aksak

Bir me lek sî mâ pe ri gör düm der ri mey de
Her ka deh ih yâ yı ruh ey ler de min de
hâ ne de - SAZ - de - SAZ -
neş e var - var

Şekil 2.75. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânede

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan eserde düğâh civarında seyredildikten sonra nevâ perdesi yakalanmış, ardından evc perdesi alınarak muhayyer perdesine dek çıkılıp ikinci dolapta nakarat için nevâ perdesine yönelinmiştir.

Kal ma dı gam dan e ser as la di li di
Çek me ğe câ mı ha ya tın ben gi bi bir
vâ ne de - SAZ - de - SAZ -
teş ne var - var

Şekil 2.76. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânede – 2

Nakaratta nevâ perdesi merkezli bir seyir gösterilmiş muhayyer perdesine kadar çıkılmıştır. Meyan bölümü için evc perdesi de kullanarak gerdâniye perdesine yönelinmiştir.

Yâr i miş bir baş ka hâ let soh be ti mes
Sôz le rin de baş ka te' sir göz le rin de
tû is ne de - SAZ - Güz le rim sâ
is ve var kî de kal dı el le rim pey ma ne
de - SAZ - de - SAZ -

Şekil 2.77. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Bir melek-sîmâ peri gördüm der-i meyhânedede – 3

Gerdâniye perdesi merkez alınarak başlayan bölümde evc perdesi de kullanılarak seyredilmiş, tûz çargâh perdesine dek çıkılıp nevâ perdesinde kalış yapılmıştır. Ardından nakarat bölümüyle aynı seyredilmiştir.

UŞŞAK ŞARKI
Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir
Devr-i Hindî Hacı Ârif Bey
Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir ak lı mı böy
le pe ri şah e den zül fi te li dir

Şekil 2.78. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir

Esere rast perdesinden çargâh perdesine atlanarak başlanmış kürdî perdesi de seyre katılmıştır. Devam eden cümleler nevâ ve düğâh perdeleri arasından toplanmış

ardından kürdi perdesi tekrar kullanılıp rast perdesinde kısa kalış yapılmıştır. Sonrasında düğâh perdesi merkezli seyir devam etmiştir.

Gur bet el de be ni sev
dá ze de i âh
vas lat e dip
gez di ren fir kat ie le ser se
ri zül
fü te li dir

Şekil 2.79. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir –
2

Nevâ perdesiyle başlanan bölümde Hicâz makâmı gösterilmiş ardından Uşşâk seslerine geri dönmüştür. Devam eden cümlelerde nevâ ve düğâh perdeleri arasında seyredilmiş, kürdî perdesi kullanılarak rast perdesine inildikten sonra düğâhta kalınmıştır.

Caravana
İz ze ta dem de ge çer gam da ge çer
â lem de de

Şekil 2.80. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir –
3

Nevâ perdesiyle başlanan kısımda Nîkrîz terkîbi gösterilmiş ikinci dolapta hüseyinî perdesi tutulmuştur.

Vak ti ni hoş ge çi rip şöy le ee eğ
 len me li dir âh Vak ti ni hoş
 ge çi rip şöy le ee
 ey len me
 li dir

Şekil 2.81. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Gönlümün bâisi giryanlığı cânân elidir – 4

Hüseyinî edâsıyla seyredilen satırlarda Segâh'lı kalışlar gösterilmiş, ardından makâmın sesleriyle seyre devam edilmiştir. Zemin bölümünde olduğu gibi kürdi perdesi alınarak rast perdesine inilmiş, en sonunda düğâh perdesinde kalınmıştır.

UŞŞAK ŞARKI
 Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş

Hacı Arif Bey

(âh) Mey hâ ne yi sey ret
 tim uş şâ ka mu tâf ol
 muş - SAZ

Şekil 2.82. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş

Esere düğâh perdesiyle başlanmış, ırak perdesi seyre dahil edilmiştir. Nevâ ve düğâh perdelerinde kalışlar gösterilmiş, rast perdesine inildikten sonra muhayyere kadar çıkılıp saz payında nevâyâ yönelinmiştir.

- Tek li fû te kel
lûf ten suk hâ
nı mu âf ol muş - SAZ - Bir neş
e ge lip mec li si bi
hav fû hi lâf ol muş - SAZ

Şekil 2.83. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 2

Çargâh perdesinden muhayyer perdesine kadar çıkılmış, sırasıyla nevâ ve düğâh ve rast perdelerinde kalışlar yapılmıştır. Rast çârgâh atlamasıyla seyre devam edilip nîm hicâz perdesi alınmış, ardından nevâ üzerinde Hicâz'lı hareket edilmiştir. Saz payında muhayyer perdesine çıkılmıştır.

Gam soh be ti yad ol

Şekil 2.84. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 3

maz meş reb le ri sâf ol
muş - SAZ

Şekil 2.85. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 4

Arabân seyriyle hareket edilip tûz çargâha dek çıkılmış, muhayyer ve gerdâniye perdelerinde kalışlar yapıldıktan sonra çargâh perdesine Nîkrîz'li inilmiştir. Ardından makâmın seslerine dönülüp nevâ perdesindeki kalıştan sonra gerdâniye perdesi tutulmuştur.

A şık du ke der
ney ler gam hal
ka ci hâ nin dir koy ma
ka de hi el den
söz pi ri mu gâ nin dir SAZ

Şekil 2.86. Hacı Ârif Bey'in Uşşak Bestesi-Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş - 5

Gerdâniye perdesi tutularak başlanan cümleden sonra nevâ perdesinde kısa kalış yapılmış, evc perdesi seyre katılmıştır. Ardından nevâ perdesi merkez alınarak seyredilmiş, çargâh perdesi vurgulanmıştır. Devam eden nağmelerde nevâ, düğâh ve rast perdelerinde kalışlar yapılmış en sonunda cümle düğâh perdesinde sonlandırılıp saz payına geçilmiştir.

2.2.4. Şevkî Bey'in Uşşak Eserlerinde Seyir Analizi

UŞŞAK ŞARKI
Kucağında büyütürken nâgâh

Memduh Bey
Şevki Bey

Ku ca ğım da bü yütür ken nâ
gâh Dî de den ol du ni hân
Derd i le taş ba sa yım
şî ba şîm di o mah Dî de den
şî ba şîm di o mah Derd i le
ol du ni hân şî ba şîm di o mah
taş ba sa yım şî ba şîm di o mah
taş ba sa yım şî ba şîm di o mah
taş ba sa yım SON

Şekil 2.87. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Kucağında büyütürken nâgâh

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan eserde nevâ perdesi merkez alınarak hareket edilmiş, seyirde evc perdesi de kullanılmıştır. Nakarat bölümünde Karcıgar terkîbi kullanılmıştır.

Şekil 2.88. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Kucağımda büyütürken nâgâh – 2

Gerdâniye perdesiyle başlanan meyân bölümüne Karcıgar sesleriyle devam edilmiş ardından nakarata dönülmüştür.

UŞŞAK ŞARKI
Gâh ümidi vuslat eylersin gönül

Ağır Aksak *Şevki Bey*

Gâh ü mi di vus lat ey ler - SAZ -
sin sin gö nül - SAZ - Gâh de va mı
Sen de bil mez
fir sin kat ki is ter ney ler
sin (sin) gö nül - SAZ -
sin (sin) gö nül - SOY SAZ -

Şekil 2.89. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gâh ümidi vuslat eylersin gönül

Düğâh perdesiyle başlanan eserde hüseyinî perdesi yakalanmış tam perdelerle düğâh'a inildikten sonra Hicâz edâsıyla düğâhta kalınmıştır. Nakarat bölümünde Uşşak ve Hicâz nağmelerinden sonra evc perdesi de alınarak muhayyer perdesine çıkılmıştır.

Şekil 2.90. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gâh ümidi vuslat eylersin gönül -2

Meyan bölümünde sünbüle perdesi de kullanılarak, çargâh perdesi üzerinde Nîkrîz sesleri duyurulmuş sonra makâmın seslerine dönülmüş ve nevâ perdesinde kalınarak nakarat bölümüne geçilmiştir.

Şekil 2.91. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun

Rast perdesiyle başlanan eserde nevâ perdesi yakalanmış rast perdesinde Rast edâsıyla bir kalıştan sonra düğâh'ta kalınmıştır. Seyir muhayyer perdesine kadar genişletilmiştir.

Şekil 2.92. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun

Nakarata gerdâniye perdesinden başlanmış nevâ perdesi yakalanmış, oradan düğâh perdesine inilmiştir. Ardından makâmın sesleriyle seyredilip meyâna geçiş için evc perdesi tutulmuştur.

E sı ri ol
dum mih ne ti - SAZ -
tâ li i dü nu nun - SAZ -

Şekil 2.93. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Dağlar dayanmaz eninine dil-i mahzunumun
- 3

Evc sesleriyle harekete başlanan meyan bölümünde ikinci nevî Nevâ terkîbi duyurulmuştur.

UŞŞAK ŞARKI
Hevâ-yı aşk eser serde

Mahfi
Şevki bey

Aksak

He vâ yı aşk e ser ser
de - SAZ - Ye tiş gel - SAZ - gel
E fen dim - SAZ - ner
bul de vâ der de - SAZ - Ye tiş
(ner) de ben ner de E fen
gel dim bul de vâ der de -SAZ- SAZ -

Şekil 2.94. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Hevâ-yı aşk eser serde

Rast perdesinden başlanan eserde acem perdesine kadar çıkıldıktan sonra düğâh perdesine inilmiştir. Nakarat bölümüne Hüseyinî edâsıyla girilmiş ardından kısaca Segâh edâsı duyurulmuştur. Ardından makâmın sesleriyle seyre devam edilip düğâh'a gelindikten sonra gerdâniye perdesi tutulmuştur.

Şekil 2.95. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Hevâ-yı aşk eser serde - 2

Evc perdesinden gerdâniye perdesine çıkılarak başlanan bölümde dik hisar üzerinde Müsteâr gösterilmiş ardından nevâ üzerinde Hicâz edâsı duyurulmuştur. En sonunda makâmın sesleriyle devam edilip nakarata dönülmüştür.

Şekil 2.96. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan eserde nevâ civarında kısa bir seyirden sonra düğâh'a inilmiş, oradan muhayyer perdesine atlanarak makâmın sesleriyle gezinilmiş ardından nakarata geçiş için acem perdesi yakalanmıştır.

Şekil 2.97. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım - 2

Muhayyer perdesinden başlanarak acem perdesi yakalanmış ardından nevâ üzerinde Hicâz sesleriyle gezindikten sonra makâmın seslerine dönülmüştür. Meyâna geçiş için evc perdesi de seyre eklenerek muhayyer perdesi yakalanmıştır.

me di riğ has re tin le
bi (bi) (bi) ti tü vâ
num - SAZ -

Şekil 2.98. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Arzu ediyor vuslatı can bahşını canım -3

Muhayyer perdesinden tîz çargâha çıkılarak başlanan bölümde nevâ üzerinde Hicâz sesleri duyurulup makâmın seslerine dönülmüş ardından nakarata geçiş için acem perdesi yakalanmıştır.

UŞŞAK ŞARKI
Perde çektin ah a kâfir matla-i âmâlîme

Ağır Aksak *Şevki Bey*

Per de çek tin ah a kâ fir
mat la i â sen gi bi bir mâ zâ li me - SAZ -

Şekil 2.99. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Perde çektin ah a kâfir matla-yı âmâlîme

Esere düğâh perdesinden başlanmış, merkeze düğâh perdesi alınmıştır. Ardından nevâ perdesinde kalınarak nakarata geçilmiştir.

Bâ is ol dun mah vı ma ik
 bâ lü is tik bâ li me
 Bâ is ol dun mah vı ma ik
 bâ lü is tik bâ li me -SON-
 - SAZ - in ki sâr et sem de çok mu

Şekil 2.100. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Perde çektin ah a kâfir matla-yı âmâlîme - 2

Çargâh perdesinden başlayan bölümde gerdâniye'ye dek çıkılmış oradan düğâh perdesine inilmiştir. Ardından kürdî ve irâk perdeleri kullanılarak rast perdesinde kalınmış ve devam eden nağmelerde makâmın seslerine dönmüş, düğâh perdesinde kalış yapılmıştır. En sonunda Hüseyinî edâsıyla hareket edilip düğâh perdesinde kalınmıştır.

UŞŞAK ŞARKI
 Bakmadın vaktiyle istikbâline

Aksâh *Şevki Bey*

(Of) Bak ma dın vak tily le is tik bâ li ne
 (Of) - SAZ -
 (Of) - SAZ -

Şekil 2.101. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline

Rast perdesiyle başlanan eserde nevâ perdesi merkez alınmış, acem perdesine dek çıkılıp rast ve nevâ perdeleri arasında hareket edilmiştir.

Şekil 2.102. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline - 2

Hüseyinî perdesiyle başlanan bölümde nevâ ve segâh perdelerinde kalış yapılmış ardından nevâ merkezli seyire devam edilmiştir. Rast ve nevâ perdeleri arasında dolaşarak Pencgâh-1 Asl edâsına benzer bir nağme duyurulmuş ve dügâh perdesine gelinmiştir. Sünbüle ve evc perdelerini alarak gerdâniye perdesi yakalanmış ve meyân bölümüne geçilmiştir.

Şekil 2.103. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Bakmadın vaktiyle istikbâline - 3

Muhayyer perdesiyle başlanan meyân bölümünde dîk hisâr üzerinde Segâh edâsıyla hareket edilmiş ardından seyire evc perdesi eklenerek gerdâniye perdesi yakalanmıştır. Muhayyer perdesinden makâmın sesleriyle rast perdesine kadar inilmiş en sonunda nevâ perdesi yakalanarak nakarata dönülmüştür.

UŞŞÂK ŞARKI
Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet

Aksak

Şevki Bey

Câ nım gi bi sev dik çe se ni
gön (gön) lüm ey â fet - SAZ -

Şekil 2.104. Şevki Bey'in Uşşâk Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet

Esere rast perdesinden başlanmış, nevâ perdesi yakalandıktan sonra muhayyer perdesine kadar çıkılmış ardından dügâh perdesinde ilk kalış yapılmıştır. İkinci satırda nevâ'da Hicâz'lı hareket edilip nakarat bölümüne geçilmiştir.

Gîs ter me dîn as la ba na bir
Sen sağ o la sîn sev di ce ğim
rû yi mu hab bet - SAZ -
ben de se lâ met bet - SAZ -

Şekil 2.105. Şevki Bey'in Uşşâk Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet - 2

Acem perdesi vurgulanarak başlayan bölümde Karcıġar terkîbi gösterildikten sonra makâmın seslerine dönlmüştür. İkinci dolapta muhayyer perdesine yönelinmiştir.

Bun cu e me ğim muh vu he bû
ol (ol) du ni hâ yet - SAZ -
met - SAZ -

Şekil 2.106. Şevki Bey'in Uşşâk Bestesi-Canım gibi sevdikçe seni gönlüm ey âfet - 3

Muhayyer perdesiyle başlayan bölümde sünbüle perdesine kadar çıkılmış, birinci nevî Arabân terkibi gösterilmiştir. Makâmın seslerine geri dönlüp acem perdesi tutularak nakarata geçilmiştir.

UŞŞAK ŞARKI
Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş

Aksak *Şevki Bey*

Gül zâ ra na zar kıl dım - SAZ -
vî râ ne mi sal ol muş - SAZ -

Şekil 2.107. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş

Rast perdesinden düğâh perdesine çıkılarak başlanan eserde düğâh perdesi civarında seyredilmiş, seyre irak perdesi de eklenmiştir. Ardından acem perdesi yakalanmış muhayyere kadar çıkılıp nevâ perdesine yönelinmiştir.

Sey râ ni sa fî lar hep - SAZ -
Derd üs tü ne zevk ol maz - SAZ -
bir hâ bi ha yâl ol muş - SAZ -
dem güm di ha zâ nun dır - SAZ -
Gül ler sa ra rıp sol muş - SAZ -
Bül bül le ri lâl ol muş - SAZ -

Şekil 2.108. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş –

2

Nevâ perdesi civarında gezinilip sırasıyla çargâh ve segâh perdeleri vurgulanmış ardından düğâhta kısa kalış yapıldıktan sonra hüseyinî perdesine yönelinmiştir. Devam eden satırlarda hüseyinî perdesi merkez alınmış, tîz çargâha kadar genişleme gösterilip meyan sazında muhayyer perdesine yönelinmiş, seyirde evc perdesi kullanılmıştır.

Şekil 2.109. Şevki Bey'in Uşşak Bestesi-Gülzâra nazar kıldım, vîrâne misal olmuş –
3

Muhayyer perdesinden seyre başlanan bölümde tîz çargâha kadar çıkılmış hüseyinî perdesinde kalış yapılmıştır. Devam eden cümlede çargâh perdesi vurgulanmış tekrar tîz çargâh perdesi yakalanmıştır. Seyre bûselik perdesi de eklenerek nevâ perdesinde kısa bir kalış yapıldıktan sonra gerdâniye perdesi yakalanmış ardından nevâ perdesine yönelerek nakarata dönmüştür.

2.2.5. Uşşâk Makâmı ile İlgili Tarifler

Abdülbâki Nâsır Dede, Uşşâk tarifini şöyle vermiştir; “Nevâ perdesinden başlayıp çargâh, segâh ve düğâh perdesine iner ve orada karar verir; ama nevâ perdesinden yukarı hüseyinî, acem, gerdaniye ve muhayyer perdesine dek çıkabilir. Bu makâm, aslında sonrakilerin eskilerinin Nevâ dedikleri makâm, eskilerinse Nevruz dedikleri âvâzedir.” (Tura, 2006, s. 39). Tarifine ek olarak, bu makâma Uşşâk isminin verilmesinin Nâyî Osman Dede'nin bu makâmda bestelediği âyîn-i şerîfe Uşşak adını vermiş olmasına bağlamaktadır. Haşim Bey'in Uşşâk makâmı tarifi şöyledir; “Önce rast, düğâh, segâh, çargâh, nevâ, hüseyinî perdeleriyle başlanarak rast'a kadar inip, sonrasında gerdaniye, acem, hüseyinî, nevâ, çargâh, segâh, düğâh, rast açarak düğâh'ta son bulur. Ancak, bu makâmda nevâ'dan yukarısı bayâtî (nîm hisâr) ve aşağısı uzal (hicâz) perdesiyle başlanır ise de düğâh makâmına benzerliği sebebiyle ben bu makâma ne bayâtî ve ne düğâh diyebiliyorum.” (Tırışkan, 2000, s. 24). Kazım Uz, Uşşâk makâmı tarifini şöyle vermektedir; “Evvelâ nevâ başlar sonra çargâh, segâh düğâh perdelerini aşikâr ederek rast ile düğâh'ta karar eden bir makâmdır.” (Uz, 1964,

s. 72). Devam eden cümlesinde; rast, düğâh perdelerinden başlaması da heman ka'ideyi makâmındandır.” diye eklemektedir. (Uz, 1964, s. 61) Cemil Bey, Uşşâk tarifinde şunları yazmıştır “Uşşâk, Bayati, Hüseyinî makâmları düğâh karârgâhındadırlar. Esvat-ı tabîyyeden müteşekkil olduklarından sernâğmeleri tağyîr işaretini muhtevî değildir. Ancak bu makâmların menşeî olan fihrist-ül elhânın ikinci fâsılasında Segâh perdesi, Segâh tabîi olmayıp, bununla kürdî perdesi arasındaki vakâ ve birincisine karîb olan, nim segâh komasındadır ki, notada segâh tabîi gibi yazılır. Uşşâk makâmının zemini; medhalde rast, düğâh perdeleriyle gerdaniye rast veyâhud gerdaniye yegâh fâsılasında, miyânı, evc perdesi ile nevâ tiz nevâ oktavında karârı dahî muhayyer ile rast perdeleri arasındadır.” (Cevher, 1993: 54).

2.2.6. Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin Uşşâk makâmı işleyişinde eserlere genellikle düğâh perdesi civarından başladığı, ırâk perdesinin kullanıldığı görülmektedir. Cümleler düğâh nevâ perdeleri arasında toplanmıştır. Meyân bölümünde seyir bölgesi tiz çargâh perdesine dek genişlemiştir. Acem ve evc perdeleri değişmeli kullanılmış, Nikrîz en çok tercih edilen geçki olarak kullanılmıştır. Tariflerle seyir özellikleri kıyaslandığında hepsiyle örtüştüğü söylenebilir.

2.2.7. Zekâi Dede'nin Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Zekâi Dede Uşşâk makâmı işleyişine düğâh perdesi civarından başlamış, ırâk perdesi de kullanarak yegâh perdesine kadar inişler göstermiştir. Cümleler genellikle düğâh ve nevâ perdeleri arasında toplanmış, seyir bölgesi olarak tize doğru muhayyer perdesine dek çıkılmıştır. Nazarî kaynaklara uygunluk bakımından tariflerle seyir anlayışı örtüşmektedir.

2.2.8. Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Hacı Ârif Bey'in Uşşâk makâmı işleyişinde rast, düğâh ve çargâh perdelerinden seyre başladığı görülmektedir. ırâk perdesi kullanılmış, yegâh perdesine inilmemiştir. Tiz bölgede muhayyer perdesine dek çıkılmış, sünbüle perdesi de kullanılmıştır. Eserler

Nâsır Dede'nin seyri nevâ perdesinden başlattığı tarif başta olmak üzere genel anlamda nazarî kaynaklarımızda yer alan ifadelerle benzerlik göstermektedir.

2.2.9. Şevkî Bey'in Uşşâk Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Şevkî Bey'in Uşşâk makâmı işleyişinde eserlere rast ve düğâh perdelerinden başlayıp hemen nevâ perdesine yöneldiğini söyleyebiliriz. Eserler Kâzım Uz'un verdiği tarife bu yönüyle uymakta, Nâsır Dede de benzer ifadeyle tarifini nevâ perdesinden başlattığı için kısmen uyduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak bakıldığında nevâ perdesi üzerinde Hicâz seslerinin birkaç kez kullanıldığı, pese doğru genişlemeye ırâk perdesi kullanıldığı ancak yegâh perdesine inilmediği görülmektedir. Tarifler ile Şevkî Bey'in kullanımının örtüşüğünü söylemek mümkündür.

2.3. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Sûznâk Eserlerinin Seyir Analizi

2.3.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi

SÛZNÂK BESTE

Müşâtak-ı cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ

Darbeyn Frengifer Dede Efendi

Müs Et Ed' tû ti i kû ni de ce mâ hi i hay lîn â rûn
ge ce gün ün fe tin dil ü câ
(gün) düz di li şey (sey)
(âh) ben de ni ih (ih)
(câ) num da hû vey (vey)
(sey) dâ (ih) yâ (vey) dâ

Şekil 2.110. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müşâtak-ı cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ

Eser nevâ perdesiyle başlanmış, nevâ ve rast perdesinde Hicâz duyurularak birinci nevî Sûznâk² sesleriyle seyredilmiştir. Tekrar nevâ perdesine yönelip çargâh perdesinde kalış yapıldıktan sonra, nevâ perdesinde cümle sonlanmıştır.

Şekil 2.111. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müştâk-1
cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ – 2

Gerdâniye perdesi tutularak başlanan bölümde, hüseyinî ve acem perdeleri kullanılıp çargâh perdesinde kalınmıştır. Ardından terkîbin seslerine dönülüp birinci nevî Sûznâk şeklinde rast perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.112. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Müştâk-1
cemâlin gece gündüz dil-i şeydâ – 3

Rast perdesi üzerinde hicâz edâsiyle seyredildikten sonra, nîm hisâr perdesi ve kürdî perdesi alınarak yerinde Nihâvend nağmesi ile rast perdesinde kalınmıştır. Devam

² Emrah Hatipoğlu Zengüeli Sûznâk'ı Birinci nevî Sûznâk olarak isimlendirmektedir. s.703

eden cümlelerde nevâ üzerinde Hicâz sesleri kullanılmıştır.

SÛZNÂK AĞIR SEMÂÎ
Nesin sen a güzel nesin

Aksak Semâî Dede Efendi

(âh) Ne sin sen a gü zel ne sin
ne sin sen a gü zel ne sin
Hû ri mi ya me lek mi sin
i ki gö zü mün nû ru sun âh
hem gün lü mün sü rü ru sun âh

Şekil 2.113. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, birinci nevî Sûznâk terkîbiyle seyredilip, muhayyer perdesine dek çıkılıp, gerdâniye perdesi vurgulanmıştır. Çargâh perdesi de seyir esnasında öne çıkmıştır.

A man a câ nim a man a gü lâm
Ne dir bu e dâ ne dir bu ce fâ
Gel ey le ve fâ a man e fen
dim -SAZ- dim -SAZ-
FINAL
dim -SON-

Şekil 2.114. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin – 2

Rast perdesiyle başlanan bölümde, tîz çargâha kadar genişleme gösterilmiş, sünbüle ve muhayyer perdeleri kullanılmıştır. Seyirde zaman zaman dik hisâr perdesi kullanılmış en sonunda, birinci nevî Sûznâk sesleri ile bölüm sonlandırılmıştır.

(âh) Su çın sün bül yü zân gül dür
Su çın sün bül yü zân gül dür
Le bin uş şâ kî na mül dür
Gü nül şev kîn le bül bül dür
Be ni ağ lat ma gel gül dür

Şekil 2.115. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Nesin sen a güzel nesin – 3

Meyan bölümünde cümleler çargâh ve gerdâniye perdelerinde toplanmış, çargâh perdesinde Nîkrîz'li kalış yapmadan evvel dîk hisâr perdesi de seyre katılmıştır. Çargâh perdesi üzerinde kısa bir Nihâvend-i Sagîr seyri gösterildikten sonra tekrar birinci nevî Sûznâk seslerine dönmüştür.

SÛZNÂK NAKIŞ YÜRÜK SEMÂÎ
Câna firâk-ı aşkın ile sûzinâkınem

Sengin Semâî 8 Dede Efendi

Câ na fi ri kü aş kun i le sü (sü) ay şeh i es hâb (sü) zi nâ kı nem (vay) sü vâ ri maz (vay) Has Ü ret mi fe zâ yi gam zen i le der di pâ yi mâ lin e der sı (sı) ne çâ kü nem râ (râ) lu hâ kü nem (vay) (vay)

Şekil 2.116. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna firâk-ı aşkın ile sûzinâkınem

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, Hüz zam edâsıyla seyredilip çargâh ve segâh perdelerinde kalışlar yapılmıştır. Muhayyer perdesine dek çıkıldıktan sonra birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesinde kalınmıştır.

(yâr) - (yâr) (sâ) - (hı) - (ci) - (hâ) - (nim) - (dost) (dost) - (dîl) - (de) - (ni) - (hâ) - (nim) (ter) - (dîl) - (li) - (ter) - (dîl) - (li) - (ter) - (dîl) - (li) - (te) - (ne) - (nen) - (te) - (ne) - (ni) - (te) - (nen)

Şekil 2.117. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna firâk-ı aşkın ile sûzinâkınem – 2

Şekil 2.118. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fîrâk-1 aşkın ile sûzinâkînem – 3

Rast perdesiyle başlayan cümlelerde merkez olarak rast perdesi alınmıştır. Devam eden cümlelerde çargâh ve hisâr perdeleri vurgulanmıştır. Nevâ perdesi tutularak meyân bölümüne geçilmiştir.

Şekil 2.119. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Bestesi-Câna fîrâk-1 aşkın ile sûzinâkînem - 4

Gerdâniye perdesinin merkez alındığı bölümde, muhayyer perdesi kullanılmış, sünbüle perdesine dek çıkmıştır. Çargâh perdesine sürekli Nîkrîz sesleriyle inişler yapılmış sonra birinci nevî Sûznâk terkîbiyle rast perdesinde kalınmıştır.

2.3.2. Zekâi Dede'nin Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi

SÛZNÂK YÜRÜK SEMÂÎ

Yürük Semâî § Zekâi Dede

Bi ya sâ ki ân mey ki hal â ve red hey
(ye) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le)
Me ser ret he za yet ke mâl â ve red hey
(ye) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) -SON-

Şekil 2.120. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Sûznâk Yürük Semâî

Esere çargâh perdesiyle başlanmış, ikinci nevî Sûznâk terkîbinde dolaşıldıktan sonra rast perdesinde kalınmıştır.

Bi ya sâ ki ân â te şî tâ bî nâk hey
(ye) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le)
Ki ber ler ke ri gam ze val â ve red hey
(ye) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) - (le) -SON-

Şekil 2.121. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Sûznâk Yürük Semâî - 2

Gerdâniye ve nevâ perdelerinin vurgulandığı bölümde, hüseyinî perdesi de alınarak ikinci nevî Sûznâk seslerinde gezinildikten sonra rast perdesinde kalınmıştır.

SÛZNÂK ŞARKI

Vakf-ı râh-ı aşkın etmişken ütün cân ü teni

Ağır Aksak Zekâi Dede

Vak fi râ hı aş kın et miş ken bü tün cân nû ni (a) (câ) (nm) - SAZ - Bir ni gâ hı Bir ta raf tan lür fa lâ yak gü r me dîn ey ol ma sa bâ ri ga mı çer meh hi (meh) (hi) be ni (a) (câ) (nm) - SAZ - de ni (a) (câ) (nm) - SAZ -

Şekil 2.122. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Vakf-ı râh-ı aşkın etmişken ütün cân ü teni

Esere evc perdesiyle başlanmış, nevâ perdesi merkez alınmıştır. Birinci nevî Sûznâk terkîbi gösterilmiş, çargâh perdesinde kalışlar yapıldıktan sonra saz payıyla nevâ perdesi tutulmuştur. Devamında gerdâniye perdesinden aşağıya doğru inilerek Hüzzâm terkîbi oluşturulmuş, kûrdî perdesi kullanılarak segâh'da kalış yapılmıştır. Devam eden cümlede hüseyinî perdesi alınarak ikinci nevî Sûznâk ile rast perdesinde kalınmıştır.

(nm) - SAZ - - SAZ - (Âh) (a) (zâ) (lîm) kım le re şek vâ e dem bil mem se ni (a) (câ) (nm) - SAZ -

Şekil 2.123. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Vakf-ı râh-ı aşkın etmişken ütün cân ü teni – 2

Meyân bölümü gerdâniye perdesi tutularak başlamış, Uşşâk edâsıyla nevâ perdesi üzerinde kalış yapıldıktan sonra birinci nevî Sûznâk terkîbi gösterilmiştir. En sonunda terkîbin sesleriyle nevâ perdesinde kalınmıştır.

SÛZNÂK MUHAREBE ŞARKISI
Ey vatan evlâdı

Sengin Semâi Zekâi Dede

Ey vatan ev lâ dı şâ dık kah ra man ün van lı lar Hay de ri sat vet hâ lım has
let gâ zâ mey dan lı lar let gâ zâ mey dan lı lar

Şekil 2.124. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Ey vatan evlâdı

Esere rast perdesinden başlanmış, ikinci nevî Sûznâk seyri içinde segâh ve nevâ perdelerinde kalışlar yapılmıştır. İkinci dolapta rast perdesinde kalınmıştır.

Cum fe zâ ey ler va tan uğ run da â li şan lı lar Al dı sav let le ye ni şeh
ri yi ne os man lı lar ri yi ne os man lı lar

Şekil 2.125. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Ey vatan evlâdı – 2

Meyan bölümüne gerdâniye perdesinden başlanmış, nevâ perdesi merkez alınmıştır. Dolaplar zemin bölümü ile aynıdır.

SÛZNÂK ŞARKI
Neyledi gör bana o mâh-ı mehi

Sengin Semâî Zekâî Dede

Ney le di gör ba na o mâ hı me hi - SAZ -
Da ga dü şür dü bu di li â ge hi - SAZ -
Keş t e de rım aş ka le deş ti re hi - SAZ -
Nâ le vü ef gâ nı mı san ma te hi (âh) mi nel
aş ku ve ha lü ti hi - SAZ - ah ra ka kal
bi bi hâ ra râ ci hi Ma na za rel 'ay nû i lâ
gay ri kûm - SAZ - Uk si mü bil lâ hi ve â
yâ ti hi (dost) (dost)
(dost) (dost)

Şekil 2.126. Zekâî Dede'nin Sûznâk Bestesi-Neyledi gör bana o mâh-ı mehi

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, birinci nevî Sûznâk gösterildikten sonra nevâ perdesi merkez alınmıştır. Nevâ ve gerdâniye perdelerinde toplanan cümlelerden sonra Hüzûm'lı kalış yapılmış, saz payında dîk hisâr perdesi alınıp segâh perdesinde Irâk'lı kalınmıştır. Hüseyinî ve acem perdeleri kullanılıp Rast makâmı duyurulduktan sonra terkîbin sesleriyle nevâ ve gerdâniye perdeleri merkez alınarak seyredilmiş, çargâh perdesine vurgu yapılmıştır. En sonunda ikinci nevî Sûznâk ile cümle bitirilmiştir.

(yâr) (yâr) (yâr) Bez mi mû bâb

bet te o çeş mi si yâh - SAZ - Mes ti ken et

ti ba na bir nim ni (gâh) - SAZ - Kal ma du â

şık li ü ma iy ti bâh - SAZ - yan du ke bâb

ol du ci ğer âh âh âh mi nel aş ku ve ha

tâ ti hî - SAZ - Âh ra ka kal bi bi ha ra

râ ti hî Ma na zu rel 'ay nû i lâ gay ri kûm

- SAZ - Uk si mû bil lâ hi ve â yâ ti hî

(dost) (dost) (dost)

(dost)

Şekil 2.127. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Neyledi gör bana o mâh-ı mehi – 2

Meyân bölümünde gerdâniye perdesi merkez alınmış, sünbüle perdesinden aşağıya inip nevâ perdesinde kalış yapılmış, nevâ ve gerdâniye merkezli cümleler devam etmiştir. Eserin devamı zemin bölümü ile aynıdır.

SÛZNÂK MANZÛME
Dem a dem eyleriz tahsîl-i ilme

Ağır düyek Zekâi Dede

Dem a dem ey le riz tah sî li il me şevk
i le gay ret Bu mek tep ar ka daş lar biz
ce ger çek bir bü yük ni met Ge lir bir gün
bi zi sâ hip ke mâl in san e der el bet
Bu mek tep ar ka daş lar biz ce ger çek bir
bü yük ni met

Şekil 2.128. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Dem a dem eyleriz tahsîl-i ilme

Esere hisâr perdesiyle başlanmış, birinci nevî Sûznâk sesleri kullanılarak acem-aşîrân perdesine Nîkrîz edâsıyla iniş yapıldıktan sonra çargâh perdesinde kalınmıştır. Gerdâniye perdesinin vurgulandığı nağmelerden sonra acem-aşîrân perdesi üzerinde Nîkrîz edâsı tekrarlanmış ardından rast perdesinde kalınmıştır. Devam eden nağmeye gerdâniye perdesiyle başlanmış, kürdî ve düğâh perdeleri alınarak rast perdesine inilmiş, Nihâvend nağmesi gösterilmiştir. En sonunda acem-aşîrân perdesi kullanarak terkîbin seslerine dönmüş, birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesinde kalınmıştır.

SÛZNÂK NAKIŞ BESTE
Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân

Lenk Fahte Zekâî Dede

Âh Ser de he vâ yi kâ kıl
Âh Dil nâ le den u san maz

dil de ha yâ li câ nân
câ nân ce fi ya kan maz

Si nem de da ği fir kar
Vel hâ sı ol du hâ lim

çes mim he mi şe gir yân
gün den gü ne pe ri şân

Şekil 2.129. Zekâî Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân

Esere nevâ perdesinden başlanmış, Hüzâm'lı kalış yapıldıktan sonra hüseyinî perdesi alınarak Pencgâh-ı Asl edasıyla rast perdesine gelinmiş ve ikinci nevî Sûznâk terkîbi gösterilmiştir. Sonrasında nîm hicâz perdesi alınarak seyre devam edilmiş, sünbüle perdesine dek çıkılıp inişte çargâh perdesinde kısa bir kalış yaptıktan sonra acem ve hüseyinî perdelerini alıp, ikinci nevî Sûznâk ile rast perdesinde kalınmıştır.

(İs) (ve) (bâ) (zi) (men) (dîl) (nî) (vâ) (zi) (men)

(Câ) (re) (sâ) (zi) (men) (a) (zî) (bâ) (yi) (men)

Çes mim he mi şe gir yân
Gün den gü ne pe ri şân

(Te) (ne) (men) (ni) (te) (ne) (nen) (ni) (dîr) (dîr) (ta) (na) (te) (nen) (nen) (ni)

Şekil 2.130. Zekâî Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân

(Gel) (a) (câ) (nım) (rû) (yî) (mâ) (hım) (hâ) (lî) (me) (rah) (mey) (le) (şâ) (hım)

(be) (lî) (be) (lî) (be) (lî) (üm) (rüm) (be) (lî) (be) (lî) (be) (lî) (mî) (rım)

(ah) (hâ) (hey) (hey) (ah) (hâ) (hey) (hey)

(ah) (hâ) (hey) (hey) (ah) (hâ) (yâ) (rî) (men)

Çeş mim he mi şe gir yân
Gün den gü ne pe ri şân

Şekil 2.131. Zekâi Dede'nin Sûznâk Bestesi-Serde hevây-ı kâkül, dilde hayâl-i cânân
- 3

Terennüm bölümüne ikinci nevî Sûznâk terkîbi ile başlanmış, nevâ perdesi merkez alınmıştır. Devamında terkîbin sesleriyle muhayyer perdesine dek çıkılmış, acem ve hüseyinî perdeleri kullanılmıştır. Beşinci satırda nîm hicâz perdesi alınarak nevâ perdesi üzerinde Zengûle nağmeleriyle seyre devam edildikten sonra, çargâh, nîm hisâr ve kürdî perdeleri alınıp Nihâvend makâmı gösterilmiştir. En sonunda ikinci nevî Sûznâk terkîbine dönmüş, acem ve hüseyinî perdeleri alarak rast perdesinde kalınmıştır.

2.3.3. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi

SÛZNÂK ŞARKI
Sûz(i)nâk etme beni

Ağır Aksak

Hacı Ârif Bey

Sû z(i) nâk et me be ni ey
meh ve şim (eâ) (nim) - SAZ -
Aşk i le za ten mü ces sem - SAZ -
a te şim - SAZ -

Şekil 2.132. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Sûz(i)nâk etme beni

Esere nevâ perdesi ile başlanmış, birinci nevî Sûznâk terkîbi sesleriyle seyredilip nevâ, çargâh ve segâh perdelerinde kalışlar yapılmıştır. En sonunda hicâz perdesi alınarak Hicâz-ı Rûmî edasıyla cümle bitirilmiştir.

şim - SAZ - Dert o ca ğı
dır di li mih net ke
şim (eâ) (nim) şim - SAZ -

Şekil 2.133. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Sûz(i)nâk etme beni - 2

Meyana geçiş dolabında hüseyinî ve acem perdeleri kullanılarak gerdâniye perdesi açılmıştır. Seyir özelliği incelendiğinde nevâ perdesi üzerinde ikinci nevî Bayatî ile gezinildikten sonra nakarat bölümüne dönülmüştür.

SÛZNÂK ŞARKI Cevretme bana böyle

Sofyan Hacı Ârif Bey

Cev ret me ba na böy le cev ret me ba na böy le
Cür müm ne i se söy le cür müm ne i se söy le -SON-
Lâ zam sa ce zâ ey le lâ zam sa ce zâ ey le

Şekil 2.134. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Cevretme bana böyle

Esere çargâh perdesiyle başlanmış, segâh ve nevâ perdelerinde kalışlar yapılmıştır, ikinci satırda birinci nevî Sûznâk oluşmuştur. Devamında düğâh perdesi alınıp segâh ve çargâh perdeleri vurgulanmış, terkîbin seslerine geri dönerek nakarata gidilmiştir.

SÛZNÂK ŞARKI Eski hâli hiç göremem

Aksak Hacı Ârif Bey

Es lî hâ li hiç gö re mem Sa na nol du
Hay lî çek tim bun ca e mek Lâ yık mı dır
ben bi le mem - SAZ - mem - SAZ -
cev ey le mek Sa na nol du
Bu fir kâ te sabr e de mem Sa na nol du
Rahm ey le hû ri şim di cek Sa na nol du
ben bi le mem - SAZ - mem - SAZ -
ben bi le mem

Şekil 2.135. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Eski hâli hiç göremem

Esere nevâ perdesiyle başlanmış, hüseyinî perdesi kullanarak Pencgâh-ı Asl edasıyla rast perdesine inilmiş, nevâ perdesinde kalış yapılmıştır. Devamında birinci nevî Sûznâk seslerine geçilmiş bu seyirde nîm hicâz perdesi de kullanılmıştır. En sonunda birinci nevî Sûznâk terkîbi ile karar verilmiştir.

SÛZNÂK ŞARKI
Edemem kimseye hâlim hikâyet

Aksak Mehmed Sâdi Bey
Hacı Ârif Bey

E de mem kim se ye hâ lim hi kâ
yet - SAZ - yet - SAZ -
Gö nül sen den ki me et sem şî hâ
yet - SAZ - yet - SAZ -

Şekil 2.136. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Edemem kimseye hâlim hikâyet

Esere segâh perdesiyle başlanmış, birinci nevî Sûznâk seyri ile rast perdesine inildikten sonra cümle tekrar edilmiş ve nevâ perdesi yakalanmıştır. Devamında muhayyer perdesine dek genişleme gösterilmiş, acem ve hüseyinî perdeleri kullanarak ikinci nevî Sûznâk terkîbi seslerinde dolaşıldıktan sonra ikinci dolapta hüseyinî perdesi tutulmuştur.

Ne ler çek tım e lin den hî ni hâ
yet - SAZ - yet - SAZ -

Şekil 2.137. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Edemem kimseye hâlim hikâyet – 2

Meyâna nevâ perdesiyle başlanmış, hüseyinî perdesi yakalanmış, Hüseyinî edasıyla düğâh perdesine gelindikten sonra tekrar nevâ üzerindeki Hicâz seslerine geçilmiştir.

SÛZNÂK ŞARKI
Yandım o güzel gözlere

Türk Aksağı Hacı Ârif Bey

Yan dım o gü zel göz le re ey
şü hü si tem kâr
Aş kım dır e den câ nı mı bu
Yan dık ça ya nar a te şî hic
a rân te şe dü çâr mâh çâr

Şekil 2.138. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yandım oı güzel gözlere

Esere nevâ perdesi merkez alınarak başlanmış, birinci nevî Sûznâk gösterilmiştir. Nevâ, gerdâniye ve çargâh perdelerinde toplanan cümleler ile seyredildikten sonra meyvâna dik hisâr perdesi tutularak geçilmiştir.

Güm lüm ya nı yor a te şî hic
rân i le her bâr
Câ nım u la cak san ki be nim
gam ze i hun hâr
Taş mı yü re ğin mer hu me tin
yok mu gö nül âh mah

Şekil 2.139. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yandım oı güzel gözlere – 2

Meyân bölümüne çargâh perdesiyle başlanmış, dik hisâr, acem ve sünbüle perdeleri kullanılarak nevâ perdesine Uşşâk edasıyla inilmiş, gerdâniyye perdesinde kalıştan

sonra hüseyinî perdesine Nişâbûr edâsıyla gelinmiştir., Devamında yerinde Karcıgâr terkîbi gösterilmiş, en sonunda birinci nevî Sûznâk seslerine geri dönülmüştür.

SÛZNÂK ŞARKI
Gözümden gitmiyor bir dem hayâlin

Carcuna Hacı Ârif Bey

Gözüm den git mi yor bir dem
ha yâ lin - SAZ -
Me lek sin ey gü zel yok tur mi sâ
lin - SAZ - Me lek sin ey gü zel
yok tur mi sâ lin -SON- - SAZ -

Şekil 2.140. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Gözümden gitmiyor bir dem hayâlin

Esere çargâh perdesiyle başlanmış, birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine dek inilip nevâ perdesi yakalanmıştır. Çargâh perdesinin vurgulandığı nağmelerden sonra, beşinci satırda rast perdesi üzerinde Hicâz-ı Rûmî edâsıyla hareket edilmiştir. Meyan sazında sümbüle, muhayyer ve acem perdeleri kullanılarak gerdâniye perdesi yakalanmıştır.

Be ni ağ lat tı rır der di
vi sâ lin Be ni ağ lat tı rır
der di vi sâ lin - SAZ -

Şekil 2.141. Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Bestesi-Gözümden gitmiyor bir dem hayâlin –
2

Acem perdesiyle başlayan bölümde nevâ perdesi üzerinde ikinci nevî Bayatî edâsıyla seyredildikten sonra birinci nevî Sûznâk terkîbi seslerine geri dönülüp, nevâ perdesi tutulmuştur.

SÛZNÂK ŞARKI
Uslanmadı hâlâ, emeli bitmedi gönül

Aksak Hacı Ârif Bey

Us lan ma di hâ lâ - SAZ -
e me li bit me di gön
lüm - SAZ - Pîr ol du ci vân
sev me yi terk et
me di gön lüm - SAZ - lüm - SAZ -

Şekil 2.142. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Uslanmadı hâlâ, emeli bitmedi gönül

Esere rast perdesinden başlanmış, birinci nevî Sûznâk sesleriyle seyredilip, rast ve çargâh perdeleri vurgulanmıştır. Meyân sazında muhayyer, acem ve dik hisâr perdeleri alınmıştır.

Der bend o lu rak sil
si le i aş ku hu va
yı - SAZ - - SAZ -

Şekil 2.143. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Uslanmadı hâlâ, emeli bitmedi gönül –
2

Gerdâniye perdesiyle başlanan bölümde nevâ perdesi üzerinde ikinci nevî Bayâtî edâsıyla seyredildikten sonra birinci nevî Sûznâk seslerine dönmüştür.

SÛZNÂK ŞARKI
Bir dil ki esîr-i gâm olur

Devr-i Hindi Hacı Ârif Bey

Bir dil ki e si ri gâm o lur
Ney 'e ver ol maz
Bir câ mi sa fâ sun o na
Si nem gi bi pey lâ mi be lâ
Her fik re bu ev zâ t ka der
kâr ya ger si ger ol maz
ger si per ol maz
çî hü ner dir

Şekil 2.144. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Bir dil ki esîr-i gâm olur

Esere çargâh perdesiyle başlanmış nevâ perdesi yakalanmıştır. Birinci nevî Sûznâk sesleriyle gezinilip muhayyer perdesine dek genişleme gösterilip nîm hicâz perdesi kullanılarak nevâ perdesine gelinmiştir. Çargâh ve segâh perdelerinin vurgulandığı nağmelerden sonra rast perdesine inilmiştir.

Bu a le mi im kân dır e fen
dîm ne ler ol maz
Curcuna
Her eh li di lin çek ti ği ah lâ mı ka der
dîr - SAZ - dîr - SAZ - Her fik re bu ev
zâ t ka der ger çî hü ner dîr - SAZ -

Şekil 2.145. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Bir dil ki esîr-i gâm olur – 2

Meyan bölümüne acem perdesiyle başlanıp, çargâh perdesi üzerinde Pençgâh-1 Asl seyredilmiştir. Üçüncü satırda Kürdili Hicazkâr edâsıyla seyredildikten sonra en sonunda gerdâniye perdesi yakalanmıştır.

SÛZNÂK ŞARKI
Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikâridir gönül

Müsemmen Hacı Ârif Bey

Dâ mı hüs nü yâ ri min öz ge şî kâ rı
dır gö nül - SAZ - Zül fi pi çâ
pi çe düş müş mür gi vâ rı dır gö nül
- SAZ - Zül fi pi çâ pi çe düş tü
mür gi vâ rı dır gö nül -SON- - SAZ -

Şekil 2.146. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikâridir gönül

Esere çargâh perdesi ile başlanmış nevâ perdesi yakalanmıştır. Hüzâm seyredilerek gezinilen nağmelerde kürdî perdesi de yeden olarak kullanılarak segâh perdesinde kalışlar yapılmıştır. Sonrasında birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inilmiştir. Saz payında sünbüle ve muhayyer perdeleri kullanılıp gerdâniye perdesi yakalanmıştır.

Böy le bir dâm iç re düş tü uz tu râ ri
dır gö nül - SAZ - dır gö nül - SAZ -

Şekil 2.147. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Dâm-ı hüsn-i yârimin özge şikâridir gönül – 2

Meyân bölümünde sünbüle ve muhayyer perdeleri kullanılmış, birinci nevî Arabân terkîbi gösterilerek nevâ perdesine inilmiştir.

SÛZNÂK ŞARKI
Hüsn âlemini tuttu senin şöret ü şânın

Sengin Semâi Mehmed Sâdi Bey
Hacı Arif Bey

Hüsn â le mi ni tut tu se nin
şöh re tü şâ nın Hüsn ün Sul
tâ nı san ey rû hu re vân kiş ve ri â
nun Sul tâ nı san ey rû hu re vân
kiş ve ri â nun Dil

Şekil 2.148. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Hüsn âlemini tuttu senin şöret ü şânın

Esere çargâh perdesiyle başlanmış, birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inildikten sonra nevâ perdesi yakalanmıştır. Çargâh perdesinin vurgulandığı nağmelerden sonra meyana geçişte acem perdesi kullanılıp gerdâniye perdesi yakalanmıştır.

ler de gâ mın
sı ne ler üs tün de ni şâ nın Dil
tün de ni şâ nın Sul nın - SAZ -

Şekil 2.149. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Hüsn âlemini tuttu senin şöret ü şânın

- 2

Nevâ perdesi üzerinde Uşşâk edâsıyla seyredilmiş ardından eserin başındaki birinci nevî Sûznâk terkîbi seslerine geri dönmüştür.

SÛZNÂK ŞARKI
Meclis bezendi sun bâde sâkî

Aksak Hacı Ârif Bey

Mec lis be zen di sun bâ de
sâ ki Çık sın gö nül den
deh rin me şâ ku şâ ku

Şekil 2.150. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Meclis bezendi sun bâde sâkî

Esere nevâ perdesiyle başlanmış, birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inilip nîm hicâz perdesi de alınarak nevâ perdesi yakalanmıştır.

Bir câ mı ah mer bir câ mı
a ki Dol dur sâ ki
Dol dur sâ ki def ey le
ye lim dil den me ra ku
def ey le ye lim dil den me ra ku

Şekil 2.151. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Meclis bezendi sun bâde sâkî – 2

Nîm hicâz perdesi kullanılarak nevâ perdesi üzerinde Zengûle edasıyla başlayan bölümde sünbüle ve muhayyer perdelerine kadar genişleme yapılmış, gerdâniye perdesi merkez alınarak nevâ perdesi üzerinde Arabân seslerinde dolaşılmıştır. Segâh perdesinde Hüzûzâm'lı kısa kalıplardan sonra birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inilmiştir.

SÛZNÂK ŞARKI
Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın

Aksak Hacı Ârif Bey
Mehmed Sâdi Bey

Çek me e le mi der di ni bu
deh ri fe nâ
nın (SAZ) nın (SAZ)

Şekil 2.152. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın

Esere çargâh perdesi ile başlanmış, rast perdesine birinci nevî Sûznâk sesleriyle inilmiştir. Seyirde nevâ perdesi merkez alınarak hareket edilmiştir.

Var der ti ni bûs ey le he man
pî ri mu gâ
nın (SAZ) nın (SAZ)

Şekil 2.153. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın -2

Evc perdesiyle başlanan bölümde birinci nevî Sûznâk sesleriyle seyredilmiş, gerdâniye perdesine dek genişleme gösterilmiştir.

Sun sun sa na bir bû de ki ra
hat bu lu cü
nın (SAZ) An lar sin o dem

Şekil 2.154. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın - 3

Şekil 2.155. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın – 4

Meyân bölümüne Rast makâmı ile başlanmıştır. Nîm hicâz perdesiyle nevâ perdesine çıkılmış sonrasında çargâh, kürdî ve düğâh perdeleri kullanılıp Nihâvend seyrine geçilmiştir. Devam eden nağmelerde birinci nevî Arabân terkîbiyle seyredilmiş, nevâ perdesinde kalınmıştır.

Şekil 2.156. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın – 5

Evc perdesiyle başlanan bölümde, gerdâniye perdesine dek çıkılıp birinci nevî Sûznâk sesleriyle seyredildikten sonra rast perdesinde kalınmıştır.

SÜZNÂK ŞARKI
Yine mürğ-i seher âvâzelendi Hacı Ârif Bey

Aksak

(âh) Yi ne mür gi se her a vâ ze len
di - SAZ - di - SAZ -
Ba har ol du gül is tan
ta ze len di

Şekil 2.157. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yine mürğ-i seher âvâzelendi

Nevâ perdesiyle başlanan eserde, birinci nevî Sûznâk terkîbi sesleriyle gezinilip nevâ perdesinde kısa kalışlar yapılmıştır. Gerdâniye perdesine dek genişleme gösterilen seyirde düğâh perdesi de kullanıldıktan sonra rast perdesinde birinci nevî Sûznâk sesleriyle kalınmıştır.

Ki ta bi gon ea lar şî râ
ze len di - SAZ -

Şekil 2.158. Hacı Arif Bey'in Sûznâk Bestesi-Yine mürğ-i seher âvâzelendi – 2

Evc perdesiyle başlanan bölümde birinci nevî Arabân terkîbinde dolaşılmış, en sonunda nevâ perdesi yakalanmıştır.

2.3.4. Şevkî Bey'in Sûznâk Eserlerinde Seyir Analizi

SÛZNÂK ŞARKI
Câm-ı aşkın içtim, oldum derdinâk

Ağır Aksak *Şevkî Bey*

Câ mı aş kın iç tim ol dum
der di nâk - SAZ - Arz i çin gel
dîm hu zu ra sı ne çâk - SAZ -
sı ne çâk - SAZ -

Şekil 2.159. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Câm-ı aşkın içtim, oldum derdinâk

Eser nevâ perdesiyle başlanmış, ikinci nevî Sûznâk seyrine nîm hicâz perdesi de eklenmiştir. Ardından muhayyer perdesine dek çıkmış, hüseyinî perdesini de alarak rasta inilmiştir. Meyâna geçiş için muhayyer perdesine yönelilmiştir.

- Mer ha met kul
dil ke bâ hu sû z(i) nâk - SAZ -
ne çâk - SAZ -

Şekil 2.160. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Câm-ı aşkın içtim, oldum derdinâk – 2

Meyân bölümünde birinci nevî Arabân terkîbiyle hareket edilmiş, seyre nîm hicâz perdesi de eklenmiştir. Ardından ikinci nevî Sûznâk seslerine dönülmüştür.

SÛZNÂK ŞARKI

Nazlı cânân gel artık üzme beni Şevki Bey

Curcuna

- SAZ -

Şekil 2.161. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni

Eser rast perdesinden başlanmış, nevâ perdesine çıkılıp birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inilmiştir. Devam eden nağmede nevâ merkezli seyredilmiş, birinci dolapta rast perdesine inilmiş, ikinci dolapta gerdâniye perdesine çıkılmıştır.

- SAZ - - SAZ -

Şekil 2.162. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni – 2

Evc perdesinden gerdâniye perdesine çıkılarak başlanan nakarat bölümünde segâh perdesinde kalınarak Hüzâm gösterilmiş, birinci nevî Sûznâk sesleriyle rast perdesine inilmiştir. Meyân dolabında kürdî perdesi de alınarak Segâh gösterilmiştir.

- SAZ -

Şekil 2.163. Şevki Bey'in Sûznâk Bestesi-Nazlı cânân gel artık üzme beni – 3

Rast perdesinden meyâna başlanmış, nîm hicâz ve çargâh perdeleri değişimli kullanılarak segâh perdesinde kalışlar yapıp Müsteâr gösterildikten sonra terkîbin seslerine geri dönmüştür.

2.3.5. Sûznâk Terkîbiyle İlgili Tarifler

Nâsır Dede, Sûznâk terkîbi için; “Hüzzam yapmaya başlayıp karar yeri olan segâh perdesine geldiğinde çargâh perdesinden rast perdesine dek Hicâz yapıp karar verir” şeklinde yazmıştır. (Tura, 2006, s. 61). Haşim Bey’in Sûznâk tarifi ise şöyledir; “Başlangıçta çargâh, nevâ, şûri (nîm hisar/hisar), evc, gerdâniyye ile muhayyer’e kadar çıkıp sonrasında sünbüle basarak dönüp yine perde perde şûri, nevâ, çargâh, segâh, düğâh açarak zirgüle basmayarak rast’ta karâr eder.” (Tırışkan, 2000, s. 22). Kâzım Uz, “Evvelâ Hüzzam çeşniyle çargâh, nevâ başlar sonra mahûr ve hüseyinî ve bazen hisâr perdelerine basarak çıkıp indikten sonra nevâ’dan çargâh, segâh perdesiyle zengülesizce rast perdesi üzerinde karar eden bir makâmıdır. Bugün ekseriyetle Suznâk’da zengüle kullanılmaktadır ki hocalarımız esas makâmında mezkûr perdenin bulunmadığını beyân etmektedirler.” (Uz, 1964, s. 64). Cemil Bey, “Sûznâk, rast perdesinde karar eder. Altıncı fâsılada mi bemol ve yedinci fâsılada fa diyez nim sadâlarını muhtevî olmakla, anahtarında mi bemol ve fa diyez işaretleri bulunur. Sûznâk makâmının zemini; çargâh, nevâ perdeleriyle başlayıp çargâh-tiz çargâh sadâları arasında, miyânı; bazen sünbüle ve hisarek perdeleriyle bazen de makâmın esvât-ı mükevvinelerinden olan mi bemol ve fa diyez ile nevâ-tiz nevâ oktavında, kararı dahî; gerdaniye rast fâsılasında icrâ olunur.” (Cevher, 1993, s. 49).

Tarifler incelendiğinde Nâsır Dede’nin karara gidişte verdiği Hicâz’lı yapının Haşim Bey, Kâzım Uz ve Cemil Bey’de olmadığı görülmektedir. Diğer yönlerden farklılık bulunmamaktadır.

2.3.6. Hammâmizâde İsmail Dede Efendi’nin Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri

Hammâmizâde İsmail Dede Efendi’nin Sûznâk işleyişinde genellikle birinci nevî Sûznâk kullandığı, Hüzzâm seyrettiği, eserlere nevâ perdesi civarından başladığı görülmektedir. Çargâh perdesinde kalışlar yapmış, nevâ perdesi üzerinde Hicâz’lı

hareket etmiştir. Muhayyer perdesi civarına kadar tiz bölgede genişleme göstermiştir. Nâsır Dede ve Kâzım Uz seyre başlangıçta Hüzzâm tarif vermiş bu yönüyle eserler tariflerle örtüşmektedir. Karara gidişte Hicâz'lı kullanım bulunan eserler Kâzım Uz, Cemil Bey ve Haşim Bey tarifleriyle farklılık göstermektedirler.

2.3.7. Zekâi Dede'nin Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri

Zekâi Dede'nin Sûznâk işleyişinde eserlere nevâ perdesi civarından başladığı, çargâh perdesinde kalışlar yaptığı görülmektedir. Başlangıç nağmelerinin Hüzzâm olduğu ve genellikle ikinci nevî Sûznâk tercih ettiği söylenebilir. Tize doğru genişlemesini muhayyer perdesi civarına kadar yapmıştır. Bu yönleriyle Hüzzâm kullanımını Nâsır Dede ve Kâzım Uz tarifleriyle örtüşmektedir. Haşim Bey ve Kâzım Uz karârda zengüle perdesinin kullanılmadığını, Cemil Bey de karârın rast fâsılasından olduğunu belirtmiştir. İki nevî Sûznâk'ı da kullanması sebebiyle eserlerin bu tariflere de kısmen uygunluğu görülmektedir.

2.3.8. Hacı Ârif Bey'in Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri

Hacı Ârif Bey'in Sûznâk işleyişinde eserlere nevâ perdesi civarından başladığı, Hüzzâm nağmeleri gösterdiği, her iki Sûznâk şeklini de kullandığı görülmektedir. Hüzzâm kullanımını sebebiyle Nâsır Dede ve Kâzım Uz tariflerine uygun olduğu ortaya çıkmaktadır. Sûznâk işleyişte iki nevî de kullanıldığı için diğer tariflerle de örtüşmektedir.

2.3.9. Şevkî Bey'in Eserlerindeki Sûznâk Seyri Özellikleri

Şevkî Bey'in Sûznâk işleyişinde eserlere rast ve nevâ perdelerinden başlanmış, başlangıç nağmelerinde Hüzzâm ve birinci nevî Sûznâk gösterilmiştir. Tiz çargâh perdesine dek çıkılarak genişleme gösterilmiş karâr nağmelerinde her iki nevî de kullanılmıştır. Tariflerinde Hüzzâm kullanımını veren Nâsır Dede ve Kâzım Uz'un yazdıkları ile eserler bu yönüyle örtüşmektedir. İki nevî Sûznâk kullanılması sebebiyle Haşim Bey ve Cemil Bey'in tarifleri de kısmen uygunluk göstermektedir.

2.4. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Sabâ Eserlerinin Seyir Analizi

2.4.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi

SABÂ MURABBÂ BESTE
Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım

Ağır Remel 8/8 Dede Efendi

ef lü ke çı kar sa ye ri dir
Bir gün ba na gös ter me di bu
Al ma gü na him ger de ni sı
her bah mi
ge ce â him hey cü num
tu sı yû him hey cü num
ni ne şâ him hey cü num
hey cü num hey cü num hey cü num -SON-
hey cü num hey cü num
hey cü num

Şekil 2.164. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım

Esere gerdâniye perdesinden ve Kûçek edâsıyla başlanmıştır. Ardından makâmın seslerine geçilmiştir. Meyâna geçişte evc perdesi yakalanmıştır.

Öt dür me be ni has re ti zü
(zül) fi sı ye him le hey cü num

Şekil 2.165. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Eflâke çıkarsa yeridir her gece âhım – 2

Meyân bölümüne muhayyer perdesiyle başlanmış, Evc-Horâsân (Evc-Hicâz) terkibi gösterilmiştir. En sonunda makâmın seslerine dönülerek nakarata geçilmiştir. (Hatipoğlu, 2021, s. 566).

SABÂ ŞARKI
Gûş eyle gel bülbülleri

Sofyân Dede Efendi

Gûş ey le gel
(gel) bülbül le
ri - SAZ - Nûş
ey le cû Nûş
sın ku du Aş
mı mün mül le ri -SON-
le ri
le ri
- SAZ -

Şekil 2.166. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Gûş eyle gel bülbülleri

Esere hicâz perdesiyle başlanmış, makâmın sesleriyle seyredildikten sonra şehnâz perdesi alınarak gerdâniye perdesi yakalanmıştır. Tekrar makâmın seyrine dönülmüş ve meyân bölümü için evc perdesi kullanılarak muhayyer perdesi tutulmuştur.

Ruh sâ re saç
sün bül le
ri Ruh
sâ re saç
sün bül le ri
§
- SAZ -

Şekil 2.167. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Bestesi-Gûş eyle gel bûlbûlleri -2

Gerdâniye perdesinden muhayyer perdesine çıkılarak başlanan bölümde, muhayyer perdesinde Uşşâk makâmında seyredilmiş ardından Sabâ seslerine dönülerek Sünbüle-i Kadîm terkîbinde seyredilmiştir.

2.4.2. Zekâi Dede'nin Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi

SABÂ KÂR-I NÂTIK
Dağıtma ey sabâ geysuyi yâri

Evsat *Zekâi Dede*

Da dağıt ma ey sa bâ gey su
yi yâ ri pe ri şân ey
le me ben dil fi kâ ri
Di lem sad pâ re et me şa
ne â sa do kun ma kâ
kü li câ mî ne bú ri

Şekil 2.168. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Dağıtma ey sabâ geysuyi yâri

Çargâh perdesinden esere başlanmış rast perdesine inilmiş ardından makâmın sesleriyle gezinilip çargâh perdesi tutulmuştur. Takip eden nağmede muhayyer perdesine dek çıkılıp düğâh perdesine geri dönülmüştür. Gerdaniye perdesine atlama yapıldıktan sonra Kûçek terkîbi gösterilmiş çargâh perdesi vurgulanmıştır. En sonunda rast ve hicâz perdeleri arasında seyredilip düğâhta kalınmıştır.³

³Eserin ilk beyti incelenmiştir.

SABÂ MURABBÂ BESTE
Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan

Darb-ı Fetih S Zekâî Dede

Şekil 2.169. Zekâî Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan

Rast perdesinden düğâha çıkılarak başlanan eserde çargâh perdesi tutulmuş ardından düğâh perdesinde kısa kalıştan sonra gerdâniye perdesine atlanmış, oradan tekrar çargâh perdesine inilmiştir. Devam eden cümlede makamın sesleriyle hareket edilip düğâhta kalınmıştır.

Şekil 2.170. Zekâî Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan –

Terennüme rast perdesiyle başlanmış düğâh ve çargâh perdesi vurgulanmıştır. Çargâh perdesi tutularak devam eden nağmelerde gerdâniye perdesine dek çıkılmış sırasıyla çargâh ve düğâh perdelerinde kısa kalışlar gösterilmiştir. İkinci dolapta nevâ perdesi alınıp hüseyinî perdesi tutulmuştur.

Ben (ben) tâ (ben) (tâ) i ri
ev ci ha
(ha) re mi sù zi gü dâ
zım (yâr)
(câ) - (nım) sù zi gü dâ zım

Şekil 2.171. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan – 3

Nevâ perdesinden hüseyinî perdesine çıkılarak başlanan bölümde Hüseyinî edâsıyla hareket edilmiş, seyre hicâz, nîm hisâr ve nîm şehnâz perdeleri de eklenerek Eski Sîpihr terkîbiyle düğâh perdesine varılmıştır.

(Yâd) - (le) - (lel) - (le) - (lel) - (le) - (lel) - (lel) - (li) - (yen) -
(tîr) - (ye) - (lel) - (lel) - (lel) - (lel) - (lel) - (li) - (mî) -
(rîm) - (ye) - (le) - (lâ) - (li) - (hey) -
(yâr) - (hey) - (yî) - (dost) -
(be) - (li) - (yâ) - (rî) - (men) - (hey) - (cû) - (nım) -

Şekil 2.172. Zekâi Dede'nin Sabâ Bestesi-Bir lahza nihân olsa o mehru nazârımdan – 4

Rast perdesinden başlayan bölümde düğâh perdesi civarında seyredilip çargâh perdesi tutulmuştur. Ardından gerdâniye perdesine dek çıkılıp makâmın sesleriyle hareket edilmiş, düğâh ve çargâh perdelerinde kısa kalışlar yapılmış, en sonunda makâmın sesleriyle düğâh perdesine gelinmiştir.

2.4.3. Hacı Ârif Bey'in Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi

SABÂ ŞARKI
Cihân gözümde yok

Ağır Aksak Semâî Hacı Ârif Bey

(Âh) Cihân gözümde yok hayli
zaman dır (a) (man)
Güre mem sevdidiğim gözden
bu na ger çek bu söz sana
ni ya hân lan dır dır -SON- -SAZ-

Şekil 2.173. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Cihân gözümde yok

Çargâh perdesiyle esere başlanılmış, makâmın seyriyle hareket edilmiştir. Seyirde muhayyer perdesine dek genişleme gösterilmiş ve en sonunda düğâh perdesine gelinmiştir. Meyâna geçişte nîm hicâz ve nevâ perdeleriyle hüseyinî perdesine çıkılmıştır.

Gece gün düzişim âhu
fi gân dır (a) (man)
(a) (man) yetiş yürim hâlim
ya man dır (a) (man)

Şekil 2.174. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Cihân gözümde yok – 2

Meyân bölümüne hüseynî perdesiyle başlanmış, Kûçek terkîbi gösterilmiştir. Devam eden satırlarda zemin bölümüyle benzer seyredildikten sonra nakarata dönülmüştür.

SABÂ ŞARKI
Söyle sen kastın nedir âyâ bana

Devr-i Hindi Hacı Ârif Bey

Söy le sen kas tın ne dir â yâ ba na (â)
(yâ) (bu) (na) N'ey le di bil mem di li zâ
rım sa na (âh) (su) (na) Gel ce fi cü
ey le ah dın da ve fi (âh) (ve) (â)

Şekil 2.175. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Söyle sen kastın nedir âyâ bana

Esere çargâh perdesiyle başlanmış, makâmın seyrini duyururken düğâh, çargâh ve rast perdelerinde kısa kalışlar yapılmıştır. Gerdâniye perdesine dek genişleme gösterilmiştir.

SABÂ ŞARKI
Nigâh-ı mestine canlar dayanmaz

Devr-i Hindi Recâizâde M. Ekrem Bey
Hacı Ârif Bey

Ni gâ hı mes ti ne can lar da yan
maz - SAZ - U yan maz uy ku dan câ nân
u yan maz u yan maz -SON- SAZ - u yan maz - SAZ -

Şekil 2.176. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Nigâh-ı mestine canlar dayanmaz

Segâh perdesinden çargâh perdesine çıkılarak esere başlanmış, çargâh perdesinde kalındıktan sonra nakaratta nevâ ve hicâz perdesi değişmeli kullanılmıştır. Meyana geçişte evc perdesi alınarak muhayyer perdesi yakalanmıştır.

Bu nüz ü iş ve den as la u san
u san maz Sa bah ol du ğu na ğü yâ
i nan maz - SAZ -

Şekil 2.177. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Nigâh-1 mestine canlar dayanmaz – 2

Gerdaniye perdesiyle başlanan bölümde hüseyinî perdesi üzerinde Dügâh-Mâye terkibi gösterilmiştir. Ardından şehnâz perdesi alınarak makâmın seslerine dönülmüştür. En sonunda çargâh perdesi tutularak nakarata geçilmiştir.

SABÂ ŞARKI
Dilberân ahdı vefâyı unuturlar

Düyek Hacı Ârif Bey

Dil be rân ah dı ve fâ yı
u nu tur lar u nu tur lar
u nu tur lar lar
E dip uş şâ ka ce fâ yı
u nu tur lar u nu tur lar
u nu tur lar

Şekil 2.178. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Dilberân ahdı vefâyı unuturlar

Esere çargâh perdesiyle başlanmış ve Sabâ seyri içinde merkez perde olarak kullanılmıştır. En sonunda düğâh perdesine inilerek karar verilmiştir.

SABÂ ŞARKI
Haberin var mı sabâ, kâkül-i cânânımdan

Mehmed Sâdi Bey
Hacı Ârif Bey

Alsak

(Âh) Ha be rin var üi sa bâ
kâ kü li câ nâ nım dan - SAZ -
Ben cü dâ yım ni ce dem zül fi pe ri şâ
nım dan - SAZ - dan - SAZ -

Şekil 2.179. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Haberin var mı sabâ, kâkül-i cânânımdan

Esere çargâh perdesinden başlanmış, makâmın seslerinde gezinilerek nağmeler düğâh ve çargâh perdelerinde toplanmıştır. Meyâna geçişte Hicâz seslerine geçilmiştir.

Hün a kar eş ke be del dî de i gir
yâ nım dan - SAZ - dan - SAZ -
Fe le ğin kah rı u san dır dı be ni câ
nım dan - SAZ - dan

Şekil 2.180. Hacı Arif Bey'in Sabâ Bestesi-Haberin var mı sabâ, kâkül-i cânânımdan

- 2

Meyân bölümüne Isfahân edâsıyla başlanmış, sonrasında makâmın seslerine dönülmüştür.

2.4.4. Şevkî Bey'in Sabâ Eserlerinde Seyir Analizi

SABÂ ŞARKI
Mey içerken düştü aks'in camıma

Ağır aksak Şevki bey

Mey i çer ken düş tü ak s'in
câ mı ma - SAZ - Şim di gir din
bir a vuç hem ka ni ma - SON -
ma - SAZ -

Şekil 2.181. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Mey içerken düştü aks'in camına

Esere düğâh perdesiyle başlanmış, çargâh perdesi vurgulanıp, Sabâ nağmeleri ile düğâh perdesine gelinmiştir. Dik şehnâz perdesine dek makâmın sesleriyle genişleme gösterilmiştir. Sabâ karardan sonra evc perdesi kullanılarak muhayyer perdesine çıkılmış ve meyâna geçilmiştir.

Can da hl ol
sun fe dâ cü nâ ni ma - SAZ -

Şekil 2.182. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Mey içerken düştü aks'in camına – 2

Meyan bölümüne muhayyer perdesi tutularak başlanmış, makâmın sesleriyle düğâh perdesine inilmiştir. Dik şehnâz perdesine dek çıkılıp makâmın sesleriyle düğâh'a inildikten sonra nakarat bölümüne geçilmiştir.

SABÂ ŞARKI
Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar

Ağır aksak 8/8 Şevki bey

(Âh) Çün ba har ey yâ (yâ) mı gel di
(Âh) Bak sa bah ol du (du) u yan ey
o (ol) du yaz - SAZ - Gon ca aç mış
me (meh) ce bin Hem ze mîn ol
bül bül ol müş na (nağ) me sâz - SAZ -
müş ser a pa züm (züm) rü dîn
Gon ca aç mış bül bül ol müş
Hem ze mîn ol müş ser a pa
na (na) (nağ) me sâz -SON- - SAZ -
züm (züm) (züm) rü dîn

Şekil 2.183. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar

Esere segâh perdesinden çargâh perdesine çıkılarak başlanmış, makâmın seyriyle düğâh perdesine gelinmiştir. Muhayyer ve şehnâz perdelerine dek genişleme gösterilmiştir. Meyâna geçiş için evc perdesi de kullanılarak muhayyer perdesi yakalanmıştır.

Nev ci vâ nım
Jâ le ler düş
sey re çuk eğ le (len) hi raz - SAZ -
müş a çıl mış yâ (yâ) se mîn
Nev ci vâ nım sey re çuk eğ
Jâ le ler düş müş a çıl mış
le (len) hi raz - SAZ -
yâ (yâ) se mîn

Şekil 2.184. Şevki Bey'in Sabâ Bestesi-Çün bahar eyyâmı geldi oldu sonbahar – 2

Gerdâniye perdesiyle başlanan bölümde Tâhir-Bûselik terkîbi gösterilmiş, sonrasında makâmın seslerine dönülmüştür. Seyre nevâ perdesi eklenmiş, acem perdesi vurgulanmıştır. En sonunda makâmın sesleriyle nakarat bölümüne dönülmüştür.

2.4.5. Sabâ Makâmı ile İlgili Tarifler

Nâsır Dede, Sabâ tarifini şöyle yazmaktadır; “Çargâh perdesinden başlayıp, onun üstündeki sabâ perdesine çıkıp sonra oradan yine çargâh’a segâh’a ve dügâh perdesine inerek orada karar verir; ama, sabâ perdesinden yukarı hüseyinî, acem, gerdaniye ve muhayyer perdesine dek ve dügâhtan aşağı da rast perdesine dek gezinebilir.” (Tura, 2006, s. 38). Haşim Bey bu tarife ek olarak seyir esnasında şehnâz perdesinin kullanıldığını yazmaktadır. (Tırışkan, 2000, s. 24). Cemil Bey’in Sabâ tarifi şu şekildedir; “Sabâ makâmı dügâh karârgâhındadır. Dördüncü fâsılada re bemol nim sadâsı bulunmakla, sernâmesine mezkûr sadâ işaret edilir. Bu re bemol notada şu () işaretiyle gösterildiği uzzâl ve nevâ’ya daha karîb diğer bir ses arasında tahavvül eder. Sabâ makâmının mebdî; dügâh, segâh, çargâh perdeleridir. Zemînî; muhayyer-dügâh arasında, miyânî; muhayyer perdesinden başlayıp şehnâz nim sadâsıyla tiz çargâh-çargâh fâsılasında, kararı dahi; gerdaniye rast arasındadır.” (Cevher, 1993, s. 80). Kâzım Uz da benzer tarifi vererek şunları yazmıştır; “Evvelâ dügâhtan başlar, sonra segâh, çargâh ile sabâ perdesini gösterip bir hüseyinî perdesiyle dönüp nevâsız sabâ, çargâh, segâh perdesiyle dügâhta karar eder. Mezkûr makâmın hüseyinî, acem, gerdaniye, muhayyer ve daha sık istimâl olunmak üzere şehnâz perdeleriyle rast perdesine kadar seyri ca’izdir.” (Uz, 1964, s. 60).

Sabâ makâmına ait tarifler incelendiğinde, Nâsır Dede dışında şehnâz perdesi kullanımı yönünden birbirlerine yakınlık gösterdikleri görülmektedir. Seyre başlangıç ve tiz ya da pes bölgelere genişlemelerde tarifler arasında farklılık görülmemektedir.

2.4.6. Hammâmizâde İsmail Dede Efendi’nin Eserlerindeki Sabâ Seyri

Özellikleri

Hammâmizâde İsmail Dede Efendi’nin Sabâ işleyişinde bir eser tariflerden farklı olarak gerdâniye perdesinden hareket edip nevâ perdesi kullanarak başlamış, ikinci eserde ise çargâh perdesini merkez alarak seyre başlamıştır. Çargâh ve segâh

perdelerinin vurgulandığı cümleler ile zemin bölümlerinde şehnâz perdesine dek çıkıldığı görülmektedir. Beste formundaki eserin başlangıç seyri dışında, ikinci eserle birlikte işleyişin tariflerle örtüştüğü görülmektedir.

2.4.7. Zekâi Dede'nin Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri

Zekâi Dede'nin Sabâ işleyişinde çargâh ve düğâh perdelerinden eserlere başladığı, rast çargâh perdeleri arasında seyredip muhayyer perdesine kadar genişleme gösterdiği görülmektedir. Seyirde şehnâz perdesi hiç kullanılmamıştır. Nâsır Dede dışında tariflerde şehnâz perdesi verilmiş, bu yönüyle sadece Nâsır Dede'ye uygun olduğunu söyleyebiliriz. Genel işleyiş bakımından ise tüm tariflerin örtüştüğünü söylemek mümkündür.

2.4.8. Hacı Ârif Bey'in Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri

Hacı Ârif Bey'in Sabâ işleyişinde çargâh perdesi civarından eserlere başladığı, rast çargâh perdeleri arasında cümlelerin toplandığı ve tiz bölge genişlemesinin gerdâniye perdesi civarına kadar olduğu görülmektedir. Genel işleyiş bakımından eserlerin verilen tariflerle örtüştüğünü söyleyebiliriz. Eserlerde şehnâz perdesi kullanımı bulunduğundan sadece Nâsır Dede'nin tarifiyle bu yönden uygunluk göstermediğini söyleyebiliriz.

2.4.9. Şevki Bey'in Eserlerindeki Sabâ Seyri Özellikleri

Şevki Bey'in Sabâ işleyişinde eserlere düğâh ve segâh perdelerinden başladığı görülmektedir. Pes bölgede ırâk perdesine inilmiş, tiz bölgede ise şehnâz perdesine dek çıkmıştır. Nâsır Dede'nin tarifi ile şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle örtüşmediği söylenebilir. Irâk perdesi verilen tariflerde yazmamakta, bu yönüyle farklılık gösterdiği görülmektedir. Genel işleyiş bakımından ise tarifler ile eserlerin örtüştüğünü söyleyebiliriz.

2.5. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi-Zekâî Dede-Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerinin Seyir Analizi

2.5.1. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi

MÜSTEÂR ŞARKI
Gönlümü bend etti ol mâh

Evfer Dede Efendi

(Âh) Gün lü mü bend et ti ol mâh
(Âh) gül yü zü ne mâ il ol dum
ol du i şim hep â hü zâr
me söy ler se hep â il ol dum
hep â hü zâr - SAZ
Kâ il ol dum

Şekil 2.185. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Bestesi-Gönlümü bend etti ol mâh

Esere nevâ perdesinden başlanmış, nevâ perdesi merkez alınmıştır. Müsteâr terkibinde dolaşıldıktan sonra meyan bölümüne geçilmiştir.

Sa na ben gü
Se nin aş kt
nül ve re li (âh) - SAZ - Ey le din sen
na dü şe li (âh) a ca nam sa
be ni â gâh - SAZ - (gel)
ra rıp sol dum
(gel) (a) (man) (a) (man)
(gel) (a) (man) (a) (man) (can) (sa) (na) (kur)
(gel) (a) (man) (a) (man)
(gel) (a) (man) (a) (man) (can) (sa) (na) (kur)

Şekil 2.186. Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Bestesi-Gönlümü bend etti ol mâh – 2

Evc perdesi üzerinde Segâh edâsıyla seyredilmiş ardından Müsteâr ile segâh perdesine gelinmiştir. Terennüme evc perdesiyle başlanmış evc perdesi vurgulanmıştır. Sonrasında Müsteâr sesleriyle segâh perdesine inilip aranağmeye geçilmiştir.

2.5.2. Zekâi Dede'nin Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi

MÜSTEÂR ŞARKI
Ağlarım ağladığım yere nûmayân olmaz

Sengin Semâi Zekâi Dede

Ağ la rım ağ la dı ğım
ye re nû ma yân ol maz
yân ol maz A şı kan kal
bi ya nar dı de si gir
yân ol maz yân ol maz

Şekil 2.187. Zekâi Dede'nin Müsteâr Bestesi-Ağlarım ağladığım yere nûmayân olmaz

Eseri Segâh makâmıyla başlanmış ardından kürdî ve nîm hicâz perdeleri kullanılarak Müsteâr terkîbinin seslerinde dolaşmıştır. Segâh ve nevâ perdeleri merkez alınmıştır.

Bül bû lün nağ me si de
 der di me der mûn ol maz
 (der) (di) (me) (der) (mûn) (ol) (maz)
 Kim se gÿy nûm gi bi â
 lem de pe ri şân ol maz
 şân ol maz

Şekil 2.188. Zekâi Dede'nin Müsteâr Bestesi-Ağlarım ağladığım yere nümâyân olmaz – 2

Segâh perdesiyle başlandıktan sonra evc perdesi üzerinde Irâk veya Segâh seslerinde dolaşmış ardından nevâ perdesine gelinmiştir. Devam eden nağmelerde terkîbin sesleriyle hareket edilmiştir.

2.5.3. Hacı Ârif Bey'in Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi

MÜSTEÂR ŞARKI
Güzel görsem yanar sabr-ü kararım

Aksak Hacı Ârif Bey

Gü zel gör sem
ya nar sab rü
ka rü rım - SAZ - rım - SAZ -
Ci vân sev mek
de ben bi ih
ti yâ rım - SAZ - rım -SON- - SAZ -

Şekil 2.189. Hacı Arif Bey'in Müsteâr Bestesi-Güzel görsem yanar sabr-ü kararım

Esere segâh perdesiyle başlanmış, nîm hicâz perdesi de alınarak nevâ perdesinde kalışlar yapılmış ve segâh perdesine gelinerek Müsteâr terkîbi duyurulmuştur. Nakarat bölümünde seyir gerdâniye perdesine kadar genişletilmiş, Müsteâr terkîbiyle cümle bitirildikten sonra evc perdesi yakalanmıştır.

Ko cal mız bu
dil i sev dâ
şî â rım - SAZ - rım - SAZ -

Şekil 2.190. Hacı Arif Bey'in Müsteâr Bestesi-Güzel görsem yanar sabr-ü kararım –

Meyân bölümüne evc üzerinde Nîkrîz edâsıyla başlanmış, seyir tiz çargâh perdesine kadar genişletilmiştir. Ardından nevâ perdesi üzerinde Hicâz'lı kalış yapılmıştır.

2.5.4. Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerinde Seyir Analizi

MÜSTEÂR ŞARKI
Söyle ey dil bais-i şâdım nedir

Aksak *Şevkî Bey*

Of Of Of

Of Söy le ey dil hâ i si şâ

dın ne dir

Şekil 2.191. Şevki Bey'in Müsteâr Bestesi-Söyle ey dil bais-i şâdım nedir

Esere kürdî perdesinden segâh perdesine çıkılarak başlanmış, rast perdesine inildikten sonra çargâh tutulmuş ardından nîm hicâz perdesi alınarak nevâ perdesinde kalış yapılmıştır. Devam eden nağmede Rast sesleriyle gezinilip rast perdesine inildikten sonra Hicâz sesleriyle nevâ perdesinde kalınmıştır.

Of Of

Of Of Böy le dert li

dert li fer yâ dın ne dir Of

Of Of Of

Bir gü zel mi yok sa ? ? dın ne dir

Of

Şekil 2.192. Şevki Bey'in Müsteâr Bestesi-Söyle ey dil bais-i şâdım nedir – 2

Evc perdesinden seyre başlanmış, acem ve nîm hicâz perdeleri eklenip segâh perdesinde kalışlar yapıldıktan sonra nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleri duyurulup sonrasında hüseynî perdesi yakalanmıştır. Devam eden nağmede nîm hicâz ve çargâh perdeleri değişmeli kullanılıp Müsteâr gösterilmiş ardından segâh gerdâniye atlamaları yapıp evc üzerinde Segâh edâsı duyurulup nevâ perdesi üzerinde Hicâz sesleri tekrarlanmıştır. En sonunda Segâh gösterilip orada kalınmıştır.

2.5.5. Müsteâr Makâmı ile İlgili Tarifler

Abdûlbâkî Nâsır Dede, Müsteâr tarifini şöyle vermektedir; “Hicâz yapmaya başlayıp segâh perdesinde karar verir. Ama, bestelenmiş eserlerde segâh perdesinin yanına kürdî perdesinin de katıldığı işitilmektedir ve bu gerçekten kulağa hoş gelmektedir.” (Tura, 2006, s. 47). Haşim Bey de Müsteâr tarifini şu şekilde yazmıştır: “Önce kürdî, segâh, hicâz, nevâ, hüseynî, acem, gerdâniyye perdeleriyle başlayarak nevâ’ya kadar inip, sonra hüseynî, nevâ, hicâz, segâh, kürdî basarak düğâh’sız segâh’ta sonlanır.” (Tırışkan, 2000, s. 33). Cemil Bey’in Müsteâr tarifi; “Esvât-ı tabiyyeden müteşekkil olmakla sernâmesinde tağyir işareti bulunmayan Müsteâr makâmı dahî biaynihî Segâh makâmı karârgâh ve seyrindedir. Farkları Segâh makâmında Çargâh savt-ı tabiyyesine ağıleb olmasına mukâbil Müsteâr’da bilâkis do diyez Hicâz perdesinin ziyâde kullanılmakta olmasından ibarettir. Segâh’ta hicâz perdesi, zemîn nağmelerinde, Müsteâr’da da çargâh perdesi karar nağmelerinde, fakat nadiren kullanılırlar.” (Cevher, 1993, s. 62). Kâzım Uz da Haşim Bey gibi perde perde Müsteâr makâmını tarif etmiştir; “Evvelâ kürdî, segâh perdelerinden başlar, sonra hicâz, nevâ, nevâ’dan tekrar hicâz ile segâh’a indiğinde bir evc göstererek bu tarzda hicâz ile segâh’a inip kürdî perdesiyle düğâh’sızca segâh karar eder. Mezkûr makâmda acem perdesi latîfe olacağı mûsîkîşinaslarca mâlumdur.” (Uz, 1964, s. 45).

2.5.6. Hammâmezâde İsmail Dede Efendi'nin Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Hammâmezâde İsmail Dede Efendi'nin Müsteâr işleyişinde eserine nevâ perdesinden başladığı, nevâ merkezli hareket ettiği görülmektedir. Seyirde nîm hicâz ve kürdî perdelerini kullanmış, zemin kısmında evc perdesi de kullanılmıştır. Tariflerde verilen perdeler başta olmak üzere seyrin genel olarak nazarî kaynaklardaki tanımlarla örtüşüğünü söyleyebiliriz. Ancak, evc perdesini sadece Kâzım Uz yazmıştır, dolayısıyla haricindeki kaynaklarla evc perdesi kullanımı yönünden örtüşmemektedir.

2.5.7. Zekâi Dede'nin Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Zekâi Dede'nin Müsteâr işleyişinde segâh perdesiyle esere başladığı, nîm hicâz ve kürdî perdelerini kullandığı görülmektedir. Zemin bölümünde evc perdesi kullanılmamıştır. Tarifler içerisinde Kâzım Uz evc perdesini yazmıştır, bu yönüyle Uz'un tarifine kısmen uygunluk gösterip diğer kaynaklarda yer alan tariflerle benzer bir seyir anlayışına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2.5.8. Hacı Ârif Bey'in Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Hacı Ârif Bey'in Müsteâr işleyişinde esere segâh perdesiyle başladığı, nevâ perdesi civarında hareket ettiği, nîm hicâz ve kürdî perdelerini kullandığı görülmektedir. Kaynaklarımızda verilen tariflerle eserin uygun olduğunu söyleyebiliriz. Zemin bölümünde evc perdesi kullanılmamasından dolayı Kâzım Uz'un tarifıyla bu yönden örtüşmemektedir.

2.5.9. Şevkî Bey'in Müsteâr Eserlerindeki Seyir Özellikleri

Şevkî Bey'in Müsteâr işleyişinde esere kürdi perdesinden segâh perdesine çıkarak başladığı, nîm hicâz ve kürdî perdelerini kullandığı görülmektedir. Eserde evc perdesi kullanımı Kâzım Uz'un tarifi ile örtüşmekte, diğer yönlerden de kaynaklardaki tariflerle uygunluk görülmektedir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, ‘Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserlerde seyir anlayışı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?’ ve ‘Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in aynı makâm veya terkîpte besteledikleri eserlerdeki seyir anlayışının dönemin nazarî kitaplarındaki tariflerle benzerlik ve farklılıkları nelerdir?’ sorularından oluşan alt problemlere ait bulgular çizelge ile gösterilmiştir.

3.1. I Alt Probleme Dair Bulgular ve Yorumlar

3.1.1. Hüzzâm Eserlerin Karşılaştırılması

Hüzzâm eserler incelendiğinde seyir özellikleri, tespit edilen geçkiler, harekete başlanan perdeler gibi noktalarda benzerlikler bulunmaktadır. Tercih edilen geçkilerde Rast ve nevâ üzerinde Uşşâk yapılması tüm eserlerde görülmüştür. Karara gidişlerde genel olarak pest hüseyinî/dik hisar ve acem perdelerinin kullanılmasıyla Irâk edâsı kendini gösterirken Şevkî Bey’in kararda bu perdeleri kullanmaması dikkat çekicidir. Tabloda âgâz perdesi, merkez perdesi ve tespit edilen geçkiler verilmiştir.

	Eserler İçinde Tespit Edilen Âgâz Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Merkez Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Makâmlar ve Geçkiler
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzûm Eserleri	Çargâh, Nevâ	Nevâ	Segâh veya Irâk (Evc üzerinde), Müsteâr, Hicâz-1 Kudemâ, Rast, Nevâ (Nevâ üzerinde), Irak (Segâh üzerinde), Uşşâk (Nevâ üzerinde)
Zekâi Dede'nin Hüzûm Eserleri	Nevâ, Çargâh, Segâh	Nevâ, Segâh	Irak (Segâh üzerinde), Rast, Hicâz-1 Kudemâ, Segâh, Segâh (Dik Hisâr üzerinde), Zengüle (Nevâ üzerinde), Uşşâk (Nevâ üzerinde, muhayyer üzerinde), Sabâ (Nevâ üzerinde)
Hacı Ârif Bey'in Hüzûm Eserleri	Çargâh, Evc, Nevâ, Gerdaniye	Nevâ, Segâh	Uşşâk, Rast, Irak (Segâh üzerinde), Nevâ (Nevâ üzerinde), Maye (Nevâ üzerinde), Segâh (Dik Hisâr üzerinde), Uşşâk (Nevâ üzerinde), Hicâz(Nevâ üzerinde), Isfahân (Nevâ üzerinde), Hisâr-1 Kadîm (Segâh üzerinde), Hûmayûn (Nevâ üzerinde), Arazbar, Müsteâr, Nikrîz, Karcıgar, Mâhûr-1 Kebîr, Hicâz (Evc üzerinde)
Şevkî Bey'in Hüzûm Eserleri	Çargâh, Nevâ	Nevâ	İkinci Nevî Sûznâk, Uşşâk/Nevâ (Nevâ üzerinde), Segâh, Rast, Hicâz-1 Kudemâ

Tablo 3.1. Hüzûm Eserlerde Âgâz Perdeleri, Merkez Perdeleri, tespit edilen makâmlar ve geçkiler

3.1.2. Uşşâk Eserlerin Karşılaştırılması

Uşşâk eserler incelendiğinde âgâz ve merkez perdeleri bakımından birbirleriyle paralellik gösterdiği anlaşılmakta, tespit edilen geçkilerde ise benzerlik daha az bulunmaktadır. Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey; Hicâz ve Hüseyinî geçkilerini tercih ederken, Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi ve Şevkî Bey Karcıgar terkiibini tercih etmişlerdir.

	Eserler İçinde Tespit Edilen Âgâz Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Merkez Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Makâmlar ve Geçkiler
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk Eserleri	Rast, Dügâh	Çargâh, Dügâh	Nikriz (Rast üzerinde), Zengûle, Sultanî Yegâh, Hûmâyun (Nevâ üzerinde), Karcıgar, Muhayyer
Zekâi Dede'nin Uşşâk Eserleri	Rast, Irâk	Dügâh, Çargâh, Nevâ	Birinci ve İkinci Nevî Bayatî, Acem Aşîrân
Hacı Ârif Bey'in Uşşâk Eserleri	Rast, Çargâh, Dügâh	Nevâ, Dügâh	Nikriz (Çargâh üzerinde), Rast (Nevâ üzerinde), Hicâz, Acem, Hicâz (Nevâ üzerinde), Hüseyinî, Segâh, Araban
Şevkî Bey'in Uşşâk Eserleri	Rast, Dügâh	Nevâ, Dügâh, Hüseyinî	Karcıgar, Hicâz, Rast, İkinci Nevi Nevâ, Müsteâr (Dik Hisâr üzerinde), Hüseyinî, Segâh (Dik Hisar üzerinde), Pençgâh-1 Asl, birinci nevî Araban

Tablo 3.2. Uşşâk Eserlerde Âgâz Perdeleri, Merkez Perdeleri, tespit edilen makâmlar ve geçkiler

3.1.3. Sûznâk Eserlerin Karşılaştırılması

Sûznâk eserler incelendiğinde bestecilerin merkez perde kullanımlarının benzer olduğu, âgâz perdelerinde kısmen örtüştüğü görülmektedir. Tercih edilen geçkiler bakımından hepsinde ortak Hüzâm terkîbi bulunmaktadır. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi hariç Uşşâk kullanımının ortak olduğu görülmektedir. Hacı Ârif Bey ve Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi Nihâvend makâmını kullanmışlardır.

	Eserler İçinde Tespit Edilen Âgâz Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Merkez Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Makâmlar ve Geçkiler
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk Eserleri	Nevâ	Çargâh, Nevâ	Hicâz (Rast üzerinde), Hüzâm, Nihâvend, Nihâvend-i Sagîr
Zekâi Dede'nin Sûznâk Eserleri	Çargâh, Evc, Rast, Nevâ, Hisar	Çargâh, Nevâ	Hüzâm, Uşşâk (Nevâ üzerinde), Irak (Segâh üzerinde), Rast, Nikrîz (Acem Aşîrân üzerinde), Pençgâh-1 Asl

Tablo 3.3. Sûznâk Eserlerde Âgâz Perdeleri, Merkez Perdeleri, tespit edilen makâm ve geçkiler

Hacı Ârif Bey'in Sûznâk Eserleri	Çargâh, Nevâ, Segâh, Rast	Çargâh, Nevâ	Hicâz-1 Rûmî, İkinci Nevî Bayâtî (Nevâ üzerinde), Hüseyinî, Uşşâk (Nevâ üzerinde), Nişabûr (Hüseyinî üzerinde), Karcığar, Pençgâh-1 Asl (Çargâh üzerinde), Kürdilhicâzkâr, Hüzzâm, Birinci Nevî Arabân, Arabân (Nevâ üzerinde), Zengûle (Nevâ üzerinde), Rast, Nihâvend
Şevkî Bey'in Sûznâk Eserleri	Rast, Nevâ	Nevâ	Birinci Nevî Arabân, Hüzzâm, Müsteâr

Tablo 3.3.(devamı) Sûznâk Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâm ve geçkiler

3.1.4. Sabâ Eserlerin Karşılaştırılması

Sabâ eserler incelendiğinde merkez perde kullanımı bakımından benzerlik görülmekte, âgâz perdelerinde farklılıklar bulunmaktadır. Tercih edilen geçkilerde Şevkî Bey haricinde Kûçek terkîbi ortak kullanılmıştır.

	Eserler İçinde Tespit Edilen Âgâz Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Merkez Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Makâmlar ve Geçkiler
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ Eserleri	Gerdaniye, Hicâz	Çargâh	Kûçek, Evc-Horâsân, Sünbüle-i Kadîm
Zekâi Dede'nin Sabâ Eserleri	Çargâh, Rast	Çargâh	Kûçek, Hüseyinî, Eski Sipîhr
Hacı Ârif Bey'in Sabâ Eserleri	Çargâh, Segâh, Dügâh	Çargâh, Dügâh	Kûçek, Dügâh-Maye (Hüseyinî üzerinde), Isfahân
Şevkî Bey'in Sabâ Eserleri	Dügâh, Segâh	Çargâh, Dügâh	Tahir Buselik

Tablo 3.4. Sabâ Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen geçkiler

3.1.5. Müsteâr Eserlerin Karşılaştırılması

Müsteâr eserler incelendiğinde merkez perdelerin benzer olduğu görülmektedir. Kullanılan geçkiler yönünden evc perdesi üzerinde Segâh işlenişi Hacı Ârif Bey'in

eserleri haricinde ortak olarak görülmektedir.

	Eserler İçinde Tespit Edilen Âgâz Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Merkez Perdeleri	Eserler İçinde Tespit Edilen Makâmlar ve Geçkiler
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr Eserleri	Nevâ	Nevâ	Segâh (Evc üzerinde)
Zekâi Dede'nin Müsteâr Eserleri	Segâh	Segâh, Nevâ	Segâh/İrak (Evc üzerinde)
Hacı Ârif Bey'in Müsteâr Eserleri	Segâh	Nevâ	Nikrîz (Evc üzerinde), Hicâz (Nevâ üzerinde)
Şevkî Bey'in Müsteâr Eserleri	Kürdî	Nevâ	Rast, Hicâz (Nevâ üzerinde), Segâh (Evc üzerinde)

Tablo 3.5. Müsteâr Eserlerde Âgâz Perdesi, Merkez Perdesi, tespit edilen makâm ve geçkiler

3.2. II. Alt Probleme Dair Bulgular ve Yorumlar

Çalışmada yer alan eserlerin seyir analizlerinin dönemin nazarî kaynakları ile karşılaştırıldığında genel anlamda örtüştüğü anlaşılmaktadır. Buna ek olarak dikkat çekici farklı kullanımlar da bulunmuştur. Analizler sonucu ortaya çıkan bulgular başlıklar altında açıklanmıştır.

3.2.1. Hüzzâm Eserlerin 'Tedkîk-ü Tâhkîk' ile Karşılaştırılması

Abdülbâkî Dede, Hüzzâm tarifinde seyrin gerdâniyye perdesinden Hicâz-ı Kudemâ başladığını ve nevâ perdesine geldikten sonra segâh perdesine Irâk'lı indiğini yazmaktadır. Burada karar nağmesinde iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Ya segâh perdesinde tam olarak Irâk seyri duyurulacaktır veya neva perdesine Hicâz-ı Kudemâ gelindikten sonra hemen nevâ perdesine inilecektir. (Hatipoğlu, 2019: 695) Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzzâm eserlerinde, segâh perdesi üzerinde Irâk, tam olarak kullanılmıştır. Zekâi Dede'nin Hüzzâm işleyişinde her iki karar şekli de kullanılmıştır. Hacı Ârif Bey'in eserleri incelendiğinde Irâk edâsını karara gidişlerde kullandığı ve âgâz perdesi olarak Tedkîk-ü Tâhkîk'te tarif edilen gerdâniyye perdesini aldığı görülmektedir. Şevkî Bey'in Hüzzâm işleyişinde Irâk edâsı

bulunmamakta ancak diğeryönlerden örtüştüğü görülmektedir.

3.2.2. Uşşâk Eserlerin ‘Tedkîk-ü Tâhkîk’ ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in Uşşâk eserleriyle Tedkîk-ü Tâhkîk’te verilen Uşşâk tarif karşılaştırıldığında, eserlerin giriş seyriyle verilen tarifin uyuşmadığı görülmektedir. Tarifte nevâ perdesi civarından seyre başlanacağı belirtilirken eserler düğâh perdesi civarından başlamaktadır.

3.2.3. Sûznâk Eserlerin ‘Tedkîk-ü Tâhkîk’ ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in Sûznâk eserleriyle Tedkîk-ü Tâhkîk’te verilen Sûznâk tarif karşılaştırıldığında eserlerin hepsinde ortak olan Hûzzâm seyri tarifte verilmiş olup, karara gidişte rast perdesi üzerinde Hicâz’lı iniş de tarife uygun olarak eserlerde görülmektedir. Tariften farklı olarak Zekâi Dede’nin Rast’lı karar verdiği eserler bulunmaktadır.

3.2.4. Sabâ Eserlerin ‘Tedkîk-ü Tâhkîk’ ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Hacı Ârif Bey ve Şevki Bey’in Sabâ işleyişlerinde şehnâz perdesi kullanımı bulunmakta, bu Tedkîk-ü Tâhkîk’te verilen tarif ile uyuşmamaktadır. Zekâi Dede’nin Sabâ işleyişinde şehnâz perdesi kullanılmamış bu yönüyle verilen tarif ile örtüşmekte, buna ek olarak eserlerde seyir başlangıcı tariflerle uyumludur. Âgâz bakımından bir eser farklılık göstermekte diğeryarın tarif ile aynıdır.

3.2.5. Müsteâr Eserlerin ‘Tedkîk-ü Tâhkîk’ ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey’in Müsteâr eserleriyle Tedkîk-ü Tâhkîk’te verilen Müsteâr tarif karşılaştırıldığında eserlere giriş bakımından ve kürdi perdesi kullanımı yönünden uygun oldukları görülmektedir.

3.2.6. Hûzzâm Eserlerin ‘Hâşim Bey Edvârı’ ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede ve Hacı Ârif Bey'in Hüzûm eserleriyle Hâşim Bey Edvârı'nda yer alan tarif kıyaslandığında, tarifte karara gidiş için ayrıca bir tanım verilmediği görülmekte, bu nedenle eserlerdeki Irâk nağmesiyle karara gidiş farklılık oluşturmaktadır. Şevkî Bey'in eserlerinde Irâk kullanımı bulunmadığından bu yönüyle tarifle örtüşmektedir. Tarifte kürdî ve sünbûle perdeleri bulunmakta, seyre başlangıç perdesi olarak çargâh ve nevâ perdeleri yazmakta bu yönleriyle eserler ile tarif uygunluk göstermektedir.

3.2.7. Uşşâk Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerine tarifte verilen rast ve düğâh perdeleri civarından başlayarak seyre başlangıç yönünde tarifle uygunluk göstermektedirler. Şevkî Bey'in nevâ perdesi üzerinde Hicâz kullanımı Hâşim Bey'in tarifinde bulunmamakta, bu geçkiye edvârında isim verememektedir.

3.2.8. Sûznâk Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerine nevâ perdesi ve civarından başlayarak tarifte verilen âgâz perdeleriyle uygunluk göstermektedirler. Karara gidiş yönünden edvârda ikinci nevâ Sûznâk tarif edilmiş olsa da eserlerde her ikisi de kullanıldığı için kısmen örtüştüğü görülmektedir.

3.2.9. Sabâ Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerine tarife uygun olarak çargâh perdesi ve civarından başlamıştır. Tariften farklı olarak seyirde Zekâi Dede şehnâz perdesini hiç kullanmamış onun dışında Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerinde şehnâz perdesi kullanmışlardır.

3.2.10. Müsteâr Eserlerin 'Hâşim Bey Edvârı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi seyri nevâ perdesinden başlatmış ancak tarifte

seyrin ilk sesi olarak kürdî perdesi yazmaktadır. Eserde kürdî perdesi kullanımı yönünden tarife uygunluk görülürken evc perdesi yönünden tariften farklılık oluşmuştur. Zekâî Dede ve Hacı Ârif Bey seyirlerini segâh perdesinden başlatmış oldukları için, tarife uygun olduğu söylenebilir, yine tarife uygun olarak acem ve kürdî perdelerini kullanmışlardır. Şevkî Bey'in kürdî perdesiyle seyrine başlayarak tarifle örtüştüğü ancak evc kullanımı yönünden farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

3.2.11. Hüzzâm Eserlerin 'Mûsikî Istılâhatı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi, Zekâî Dede ve Hacı Ârif Bey'in Hüzzâm eserlerinde karara gidişlerde Irâk edâsı görülmektedir. Mûsikî Istılâhatı'nda verilen Hüzzâm tarifte Irâk nağmesinden bahsedilmemesinden dolayı eserler, tariften bu yönüyle ayrılmaktadır. Şevkî Bey'in Irâk kullanmaması tarife uygunluk göstermektedir. Kürdî perdesi kullanımı açısından eserler ile tarifler arasında farklılık bulunmamaktadır.

3.2.12. Uşşâk Eserlerin 'Mûsikî Istılâhatı' ile Karşılaştırılması

Tarifte seyir önce nevâ perdesinden başlatılsa da düğâh perdesi civarından da başlanabileceği yazmaktadır. Bu bilgiyle eserler ile tarifen örtüştüğü görülmektedir. Eserler genel itibariyle düğâh civarından hareketle başlamıştır. Tarifte geçkiler, karar şekli gibi noktalarda bilgi bulunmamasından kaynaklı eserlerdeki işleyiş kıyas edilememiştir.

3.2.13. Sûznâk Eserlerin 'Mûsikî Istılâhatı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi, Zekâî Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in eserleri incelendiğinde Sûznâk işleyişlerine Hüzzâm edâsıyla başladıkları görülmekte, bu yönüyle Kâzım Uz'un tarifleriyle örtüşmektedir. Karara gidişlerde eserlerde her iki nevî de kullanıldığı için tarife kısmen uygunlukları bulunmaktadır.

3.2.14. Sabâ Eserlerin 'Mûsikî Istılâhatı' ile Karşılaştırılması

Kâzım Uz tarifinde seyri düğâh perdesinden başlatmış, eserler bu yönüyle kısmen

uygunluk göstermektedir. Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in eserlerinde düğâh perdesiyle başlayanlar bulunmakta, diğer bestecilerin eserleri düğâh perdesi civarından başlamaktadır. Şehnâz perdesi kullanımı yönünden Zekâi Dede'nin eserleri haricinde tarife uygunluk bulunmaktadır.

3.2.15. Müsteâr Eserlerin 'Mûsikî Istilâhatı' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin eseri haricinde diğer eserler kürdî ve segâh perdelerinden başlayarak Mûsikî Istilâhatı'nda verilen tarifle örtüşmektedir. Kürdî perdesi kullanımı yönünden de tüm eserler tarifle örtüşmektedir. Evc perdesi kullanımı bakımından Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi ve Şevkî Bey tarife uygunluk göstermekte, Zekâi Dede ve Hacı Ârif Bey kullanmayarak tariften ayrılmaktadır.

3.2.16. Hüzzâm Eserlerin 'Rehber-i Mûsikî' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerine nevâ perdesi civarından başlayarak tarife uygun seyir anlayışı göstermişlerdir. Kürdî perdesi kullanımı yönünden de tüm eserler tarifle örtüşmektedir. Meyân seyri bakımından Rehber-i Mûsikî'de tarifî verilen tiz segâh veya tiz nevâ açarak işlenen kullanım Zekâi Dede'nin bir eserinde bulunmakta onun dışında diğer bestecilerin eserlerinde benzer bir kullanım bulunmamaktadır. Tiz bölge genişlemesi tarife uygun tiz nevâ, tiz çargâh perdelerine dek görülmektedir.

3.2.17. Uşşâk Eserlerin 'Rehber-i Mûsikî' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey eserlerine tarifte verildiği gibi düğâh ve rast perdelerinden başlamış, Zekâi Dede ve Hacı Ârif Bey'in iki eseri farklılık göstererek ırâk ve çargâh perdelerinden başlamıştır. Meyân aralığı tarifte evc ile tiz nevâ perdeleri arasında verilmiş, Zekâi Dede'nin eserleri haricinde diğer bestecilerin eserleri bu tanıma uygun görülmektedir.

3.2.18. Sûznâk Eserlerin 'Rehber-i Mûsikî' ile Karşılaştırılması

Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey'in

eserlerinin giriş seyri Rehber-i Mûsîkî’de verilen çargâh ve nevâ perdeleri civarından başlar tanımıyla uygunluk göstermektedir. Sünbüle perdesi kullanımı bütün bestecilerde bulunmaktadır. Karara gidişlerde Cemil Bey’de zengûle perdesi bulunmamakta, rastlı karar verilmekte, eserlerde her iki nevî karar bulunduğundan tarifile kısmen örtüştüğü görülmektedir.

3.2.19. Sabâ Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması

Rehber-i Mûsîkî’de verilen giriş seyrine uygunluk bakımından ilk olarak Şevkî Bey ardından Hacı Ârif Bey sonrasında Zekâî Dede ve Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi gelmektedir. Şehnâz perdesi Zekâî Dede’nin eserleri haricinde tüm bestecilerin eserlerinde görülmekte, bu yönüyle tarifile eserler örtüşmektedir. Meyân bölümünde tarifile eserler örtüşmekte Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi tiz hüseyinî perdesine dek çıkararak tarifte belirtilen aralıktan daha fazla genişleme göstermiştir.

3.2.20. Müsteâr Eserlerin ‘Rehber-i Mûsîkî’ ile Karşılaştırılması

Cemil Bey Müsteâr tarifinde yalnızca perde isimleri vererek tanım yapmış, genel seyir açısından Segâh makâmı gibi olduğunu yazmıştır. Cemil Bey’in Segâh makâmı tarifinden yola çıkarak Müsteâr’ın giriş seyrinin segâh, kürdî ve rast perdelerinden olduğu anlaşılmaktadır. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi eserine nevâ perdesinden başlayarak tariften ayrılırken diğer bestecilerin eserleri segâh ve kürdî perdelerinden başlayarak tarifile örtüşmektedir. Segâh makâmı meyân seyri için verilen tariften hareketle Müsteâr terkîbi de tiz segâh perdesine dek genişleme gösterebilmektedir. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi ve Hacı Ârif Bey tiz nevâ ve tiz çargâh perdelerine kadar çıkararak tarife uygunluk göstermekte, Zekâî Dede ve Şevkî Bey muhayyer perdesine dek çıkararak tariften kısmen ayrılmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. I Alt Probleme Dair Sonuçlar

XIX. yüzyılın önde gelen bestecileri Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey ortaya koydukları eserler ile kendi dönemlerinin ve sonraki dönemlerin örnek sanatkârları olmuşlardır. Tarihsel süreçte nota yazımının kullanılmasına kadar olan dönemde usta-çırak ilişkisi ile ezberlenip bir sonraki nesle aktarılan repertuar aynı zamanda ekol, üslûp, tavır gibi unsurların da aktarılmasını sağlamıştır. Buradan hareketle çalışmada meşkin bağlayıcılığıyla ilgili şu sonuçlara varılmıştır.

- Hüzâm eserlerde başlangıç seyirleri birbirleriyle örtüşmektedir. Tüm besteciler Rast ve nevâ perdesi üzerinde Uşşâk makâmını ortak kullanmıştır. Hüzâm eserlerde karara gidişleri ikiye ayırdığımızda birincisi kürdî perdesinin kullanıldığı karar nağmeleri ikincisi ise Irâk nağmesinin kullanıldığı karar nağmeleridir. Kürdî perdesinin kullanıldığı karar nağmeleri ilgili bestecilerin eserlerinde tespit edilmiştir. Irâk'lı karar nağmeleri ise Şevkî Bey dışında diğer besteciler tarafından kullanılmıştır. Buradan hareketle eserlerde karara gidişlerde kürdî perdesi kullanımından kaynaklı bir farklılık bulunmazken Şevkî Bey eserlerinde Irâk nağmesi kullanmayarak silsileden ayrılmıştır. Genel anlamda bakıldığında Hüzâm işleyişte benzerlik bulunmaktadır.
- Uşşâk eserlerde başlangıç seyirlerinin benzer olduğu görülmüş ancak seyir içinde tercih edilen geçkiler yönünden farklılıklar tespit edilmiştir. Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey meyân bölümlerinde Hicâz ve Hüseyinî makâmalarını ortak kullanırken Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi meyânda, Şevkî Bey nakarat ve meyânda Karcığâr terkîbini tercih etmişlerdir. Zekâi Dede diğer bestecilere benzer bir geçki kullanmamış, bir eserinin meyânında Acem-Aşirân ve birinci nevî Bayâtî terkîbini kullanmıştır.
- Sûznâk eserlerin seyre başlangıç perdeleri farklı gözükmemekte ancak merkez perde kullanımını aynıdır. Tüm bestecilerin ortak olarak eser içinde Hüzâm terkîbini kullandığı tespit edilmiştir. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi haricinde

eserlerde Uşşâk geçkisi kullanılmıştır. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi ve Hacı Ârif Bey ortak olarak Nihavend geçkisini kullanmışlardır.

- Sabâ eserlerde merkez perde kullanımı bakımından benzerlik görüldüğü ancak başlangıç perdeleri bakımından kısmen farklılıklar görüldüğü tespit edilmiştir. Bu farklılık özellikle Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin gerdaniye ve hicâz perdeleriyle seyre başlamasından kaynaklanmaktadır. Diğer besteciler kendi aralarında birer perde farklılık göstererek genel anlamda birbirleriyle benzerlik göstermiştir. Tercih edilen geçkiler yönünden dikkat çeken nokta Şevkî Bey haricinde diğer besteciler eserlerinde Kûçek terkîbi kullanmıştır. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey seyir esnasında şehnâz perdesi kullanmış, Zekâi Dede şehnâz perdesi kullanmayarak silsileden ayrı düşmüştür. Ayrıca Şevkî Bey dik şehnâz perdesi de kullanmıştır. Tiz bölgeye genişlemelerde benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir. Zekâi Dede ve Şevkî Bey tiz segâh perdesine dek çıkarken, Hacı Ârif Bey tiz çargâha dek çıkmıştır. Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi tiz hüseyîne kadar genişleme göstermiştir.
- Müsteâr eserlerde merkez perdelerin ortak olduğu ancak başlangıç perdelerinde farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Zekâi Dede ve Hacı Ârif Bey seyri segâh perdesinden başlatarak âgâz perdeleri bakımından örtüşmektedir. Hacı Ârif Bey haricinde eserlerde evc perdesi üzerinde Irâk ve Segâh kullanımı tespit edilmiştir. Ortak geçkiler yönünden Hacı Ârif Bey ve Şevkî Bey nevâ perdesi üzerinde Hicâz kullanarak benzerlik göstermiştir.

4.2. II. Alt Probleme Dair Sonuçlar

4.2.1. Hüzzâm Terkîbi ile İlgili Sonuçlar

Hüzzâm eserlerin dört nazârî kaynakla kıyaslanması sonucu ortaya çıkan bilgiler tablo ile gösterilmiştir.

	Tedkîk-ü Tâhkîk	Hâşim Bey Edvârı	Mûsikî Islâhatı	Rehber-i Mûsikî
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi	Benzer kullanım	Karara gidiş haricinde benzer kullanım	Karara gidiş haricinde benzer kullanım	Karara gidiş haricinde benzer kullanım
Zekâi Dede	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte
Hacı Ârif Bey	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte
Şevkî Bey	Karara gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım

Tablo 4.1. Hüzam eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması

Bu sonuçlara göre;

- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Hüzam işleyişi Tedkîk ü Tâhkîk'te verilen Hüzam tarif ile örtüşürken diğer üç kaynakla karara gidiş şekillerindeki farklılıklar nedeniyle benzememektedir.
- Zekâi Dede'nin Hüzâm işleyişi karara gidiş şekillerindeki farklılıklar dışında dört nazarî kaynakta verilen tarif ile örtüşmektedir.
- Hacı Ârif Bey'in Hüzâm işleyişi karara gidiş şekillerindeki farklılıklar dışında dört nazarî kaynakta verilen tarif ile örtüşmektedir.
- Şevkî Bey'in Hüzâm işleyişi Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen Hüzâm tarif ile karara gidiş yönündeki farklılık sebebiyle kısmen örtüşürken diğer nazarî kaynaklardaki tariflerle benzer kullanım göstermiştir.

4.2.2. Uşşâk Makâmı ile İlgili Sonuçlar

Uşşâk eserlerin dört nazarı kaynakla kıyaslanması sonucu ortaya çıkan bilgiler tablo ile gösterilmiştir.

	Tedkîk-ü Tâhkîk	Hâşim Bey Edvârı	Mûsikî Islâhâtı	Rehber-i Mûsikî
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi	Seyre başlangıç yönünden kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım
Zekâi Dede	Seyre başlangıç yönünden kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Meyân aralığı haricinde benzer kullanım
Hacı Ârif Bey	Seyre başlangıç yönünden kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım
Şevkî Bey	Seyre başlangıç yönünden kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım. Tarifte bulunmayan bir geçki kullanımı mevcut	Benzer kullanım	Benzer kullanım

Tablo 4.2. Uşşâk eserlerin Nazarı kaynaklara göre kıyaslanması

Bu sonuçlara göre;

- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Uşşâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen Uşşâk tarif seyre başlangıç yönünden kısmen uyuşmaktadır. Diğer nazarı kaynaklarda verilen Uşşâk tarifler ile eserler benzer kullanım göstermiştir.
- Zekâi Dede'nin Uşşâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen Uşşâk tarif seyre başlangıç yönünden kısmen uymaktadır. Haşim Bey Edvârı ve Mûsikî Islâhâtı ile benzer kullanım gösteren Zekâi Dede'nin Uşşâk eserleri Rehber-i Mûsikî'de verilen Uşşâk tariflerle de meyân aralığı haricinde örtüşmektedir.
- Hacı Ârif Bey'in Uşşâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen Uşşâk tarif seyre başlangıç yönünden kısmen uyuşmaktadır. Diğer nazarı kaynaklarda verilen Uşşâk tarifler ile eserler benzer kullanım göstermiştir.
- Şevkî Bey'in Uşşâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen Uşşâk tarif seyre

başlangıç yönünden kısmen uyuşmaktadır. Haşim Bey'in Uşşâk tarifinde yer almayan bir geçki kullanan Şevkî Bey bu yönüyle farklılık göstermiş onun dışında edvâr ile benzer kullanım göstermiştir. Diğer iki kaynak olan Mûsikî Istilâhâtı ve Rehber-i Mûsikî'de yer alan Uşşâk tarifler ile Şevkî Bey'in Uşşâk eserleri örtüşmektedir.

4.2.3. Sûznâk Terkîbi ile İlgili Sonuçlar

Sûznâk eserlerin dört nazarî kaynakla kıyaslanması sonucu ortaya çıkan bilgiler tablo ile gösterilmiştir.

	Tedkîk-ü Tâhkîk	Hâşim Bey Edvârı	Mûsikî Islâhâtı	Rehber-i Mûsikî
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi	Benzer kullanım	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte
Zekâî Dede	Benzer kullanım	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte
Hacı Ârif Bey	Benzer kullanım	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte
Şevkî Bey	Benzer kullanım	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte	Karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmekte

Tablo 4.3. Sûznâk eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması

Bu sonuçlara göre;

- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sûznâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarif örtüşmektedir. Diğer üç kaynaktaki Sûznâk tarife göre eserler karara gidiş farklılıkları sebebiyle tariflerle kısmen örtüşmektedir.
- Zekâî Dede'nin Sûznâk işleyişiyle sadece Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarif benzer kullanım göstermiştir. Diğer üç kaynaktaki yer alan tarif ile eserler karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmektedir.

- Hacı Ârif Bey'in Sûznâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarif benzer kullanım göstermiştir. Diğer üç kaynakta yer alan tarif ile eserler karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmektedir.
- Şevkî Bey'in Sûznâk işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarif benzer kullanım göstermiştir. Diğer üç kaynakta yer alan tarif ile eserler karâra gidiş farklılıkları sebebiyle kısmen örtüşmektedir.

4.2.4. Sabâ Makâmı ile İlgili Sonuçlar

Sabâ eserlerin dört nazarî kaynakla kıyaslanması sonucu ortaya çıkan bilgiler tablo ile gösterilmiştir.

	Tedkîk-ü Tâhkîk	Hâşim Bey Edvârı	Mûsikî Islâhatı	Rehber-i Mûsikî
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım
Zekâî Dede	Benzer kullanım	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte
Hacı Ârif Bey	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım
Şevkî Bey	Şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Benzer kullanım

Tablo 4.4. Sabâ eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması

Bu sonuçlara göre;

- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Sabâ işleyişiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te yer alan tarif eserlerde tariften farklı olarak şehnâz perdesi kullanılması sebebiyle kısmen örtüşmektedir. Diğer üç nazarî kaynakla eserler benzer kullanım

göstermektedir.

- Zekâi Dede'nin Sabâ işleyişiyle sadece Tedkîk-ü Tâhkîk'te yer alan tarif benzer kullanım göstermekte, diğer kaynaklardaki tarifler ile eserler şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle kısmen örtüşmektedir.
- Hacı Ârif Bey'in Sabâ işleyişi şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te yer alan tariflerle kısmen örtüşmektedir. Diğer üç kaynakta yer alan Sabâ tarifler ile eserler benzer kullanım göstermiştir.
- Şevkî Bey'in Sabâ eserlerinin şehnâz perdesi kullanımı sebebiyle Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarife kısmen uyduğu görülmüştür. Diğer üç kaynakta yer alan tarifler ile eserler örtüşmektedir.

4.2.5. Müsteâr Terkîbi ile İlgili Sonuçlar

Müsteâr eserlerin dört nazarî kaynakla kıyaslanması sonucu ortaya çıkan bilgiler tablo ile gösterilmiştir.

	Tedkîk-ü Tâhkîk	Hâşim Bey Edvârı	Mûsikî Islâhatı	Rehber-i Mûsikî
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi	Benzer kullanım	Seyre başlangıç yönünden farklı, perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmektedir	Seyre başlangıç yönünden farklı, perde kullanımı yönünden uygun	Seyre başlangıç yönünden farklı, meyân seyri bakımından örtüşmektedir
Zekâi Dede	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Seyre başlangıç yönünden uygun, perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmekte	Seyre başlangıç yönünden uygun, meyân seyri bakımından farklı
Hacı Ârif Bey	Benzer kullanım	Benzer kullanım	Seyre başlangıç yönünden uygun, perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmekte	Benzer kullanım
Şevkî Bey	Benzer kullanım	Seyre başlangıç yönünden uygun, perde kullanımı yönünden farklı	Benzer kullanım	Seyre başlangıç yönünden uygun, meyân seyri bakımından farklı

Tablo 4.6. Müsteâr eserlerin Nazarî kaynaklara göre kıyaslanması

Bu sonuçlara göre;

- Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Müsteâr eserleri Tedkîk-ü Tâhkîk'te verilen tarife benzer kullanım göstermiştir. Hâşim Bey Edvârî'nda verilen Müsteâr tarif ile eserler seyre başlangıç yönünden farklı ancak perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmektedir. Mûsîkî Istılâhatı'nda verilen Müsteâr tarif ile eserler seyre başlangıç yönünden farklı ancak perde kullanımı yönünden benzer kullanıma sahiptir. Rehber-i Mûsîkî'de yer alan Müsteâr tarife göre eserler seyre başlangıç yönünden farklı ancak meyân özellikleri bakımından örtüşmektedir.
- Zekâî Dede'nin Müsteâr eserleri Tedkîk-ü Tâhkîk'te ve Hâşim Bey Edvârî'nda verilen tariflerle benzer kullanım göstermiştir. Mûsîkî Istılâhatı'nda verilen Müsteâr tarif ile eserler seyre başlangıç yönünden uygun ancak perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmektedir. Rehber-i Mûsîkî'de yer alan Müsteâr tarife göre eserler seyre başlangıç yönünden benzer ancak meyân özellikleri bakımından örtüşmemektedir.
- Hacı Ârif Bey'in Müsteâr eserleri Tedkîk-ü Tâhkîk, Hâşim Bey Edvârî ve Rehber-i Mûsîkî'de verilen tariflerle benzer kullanım göstermiştir. Mûsîkî Istılâhatı'nda yer alan Müsteâr tarif ile eserler seyre başlangıç yönünden uygun ancak perde kullanımı yönünden kısmen örtüşmektedir.
- Şevkî Bey'in Müsteâr eserleri ile Tedkîk-ü Tâhkîk ve Mûsîkî Istılâhatı'nda yer alan Müsteâr tarifler örtüşmektedir. Eserler seyre başlangıç yönünden Hâşim Bey ve Rehber-i Mûsîkî ile benzer iken, perde kullanımı bakımından Hâşim Bey Edvârî'ndan ve meyân seyri bakımından Rehber-i Mûsîkî'de yer alan tariften farklıdır.

Öneriler

- Gelecek nesillere geleneğin aktarımında meşk silsilesi bilinen diğer bestecilerin de eserleri incelenerek usta-çırak ilişkisinin makâm/terkîp anlayışlarına etkisi incelenmeli, benzerlik ve farklılıklar ortaya konarak makâm/terkîb nağmelerindeki değişimler tespit edilmelidir.

- Tespit edilecek silsilelerde saz meşkleriyle ün kazanmış, aynı zamanda bestekâr olan usta-çıraklar seçilebilir (neyzenler, tanbûrîler gibi) böylelikle icra alanında meşki bilinen sanatkârların nazari sahada benzerlikleri ya da farklılıkları tespit edilerek dikkat çekici sonuçlara ulaşılabilir.
- İncelenecek meşk silsilelerinin uzunluğuna göre ilgili dönemlerin nazari kaynaklarıyla yapılacak kıyaslamalar sonucunda usta-çırak arasında nazari yönde kopmalar var ise sebeplerine yönelik bulgular elde edilebilir.

Bu yönde çalışmalar arttıkça mûsikî eğitim öğretiminde meşkin öneminin yükseleceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydın, A. F. (2002). *Geleneksel Türk müziğinde 'usta-çırak' ilişkisinin gerekliliği üzerine çeşitli görüşler*. Halkbilimi,/Sayı 16, s.64-67/ Orta Doğu Teknik Üniversitesi Türk Halk Bilimi Topluluğu, Ankara. <http://www.turkuler.com/yazi/GTMMusta.asp> Erişim Tarihi: 01.06.2021.
- Behar, C. (1998). *Aşk olmayınca meşk olmaz*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Behar, C. (1992). *Zaman, mekân, müzik*. İstanbul: AFA.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cevher, H. (1993). *Rehber-i mûsikî*. İzmir: Ege Üniversitesi Devlet Türk Mûsikîsi Konservatuvarı Yayın No:9.
- Gürbüz, H. (2010). *Meşk sistemi, Türk mûsikîsine katkıları ve günümüze yansımaları*. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Türk Musikisi Anasanat Dalı Türk Musikisi Programı, İstanbul.
- Hatipoğlu, E. (2010). *Mevlevihaneler döneminde bestelendiği tespit edilmiş 46 ayinin makâm ve geçki açısından tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (Hatipoğlu, E. (2019). *Makâmlar ve terkipler*. E-Kitap, <https://books.google.com.tr/books?id=DnGqDwAAQBAJ&dq> Erişim Tarihi: 01.06.2021.
- İnal, İ. M. (1958). *Hoş sadâ*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Karaduman, İ. (2011). *Mehmet Zekai Dede Efendi'nin makam anlayışlarının Türk din müzikisine etkileri*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi.
- Özalp, N. (2000). *Türk mûsikîsi tarihi (Cilt II)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Öztuna, Y. (1969). *Türk bestecileri ansiklopedisi*. İstanbul: Hayat Neşriyat Anonim Şirketi.
- Poyraz, H. H. (2021). *Türk müziği nazariyatı ve solfej dersinin geleneksel meşk sistemi ile uygulanabilirliğine yönelik eğitimci görüşlerinin incelenmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı, Afyonkarahisar.

Tırışkan, A. G. (2000). *Haşim Bey'in edvârı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ SBE, İstanbul.

Tura, Y. (2006). *Tedkık ü tahkık. İnceleme ve Gerçeği Araştırma. Nâsır Abdülbâkî Dede*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Uz, K. (1964). *Musiki istılâhatı*. Ankara: Küğ Yayını.

Yıldırım, A., & şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zeren, A. (2003). *Müzik sorunlarımız üzerine araştırmalar*. İstanbul: PAN.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Saraçoğlu Tolga

Uyruğu : T.C

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2021 – (Devam ediyor)
Lisans	Selçuk Üniversitesi	05.06.2015
Lise	Ömer Seyfettin Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2021	Ankara HBV Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
2020	Ankara HBV Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
2019	Ankara HBV Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi

2018	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi
	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	Mis. Öğr. Görevlisi

Yabancı Dil

-

Yayınlar

-

Hobiler

-

le.ahbv.edu.tr